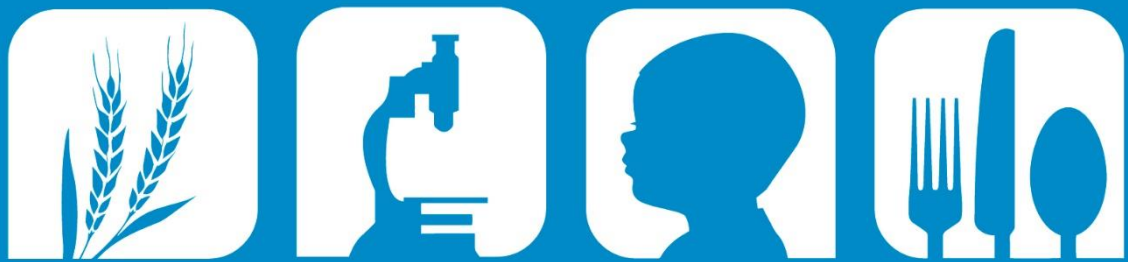

**ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ
ՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՀՈԳԱԾՈՒԹՅԱՆ ՆԵՐՔՈ ԳՈՐԾՈՂ
ԵՐԵԽԱՆԵՐԻ ԽՆԱՄՔԻ ԵՎ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅԱՆ
ՀԱՍՏԱՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐՈՒՄ ՄՆԵԴԱՄԹԵՐՔԻ
ԱՆՎՏԱՆԳՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ՄՆՈՒՑՄԱՆ
ՀԻՄՆԱԿԻՆԴԻՐՆԵՐԸ**

ԵՐԵՎԱՆ 2019

«Իրազեկ և պաշտպանված սպառող» ՀԿ
 Երևան 0041, Արցախի 30, 401 սենյակ
 Հեռ.՝ (374 10) 430 930
 Էլ. փոստ՝ aware.protected.consumer@gmail.com

«Թրանսփարենսի Ինթերնեշնլ հակակոռուպցիոն կենտրոն» ՀԿ
 Երևան 0002, Սարյան 12, 5-րդ հարկ
 Հեռ.՝ (374 10) 569 589, 569 689
 Ֆաքս՝ (374 10) 569519 Էլ. փոստ՝ info@transparency.am
 Կայքէջ՝ www.transparency.am

Սույն ուսումնասիրությունը հնարավոր է դարձել Ամերիկայի ժողովրդի աջակցությամբ՝ ԱՄՆ Միջազգային զարգացման գործակալության ֆինանսավորմամբ և «Թրանսփարենսի Ինթերնեշնլ հակակոռուպցիոն կենտրոն» ՀԿ-ի կողմից իրականացվող «Պահանջատեր հասարակություն՝ հանուն պատասխանատու կառավարման» ծրագրի շրջանակներում: Ուսումնասիրության բովանդակության համար պատասխանատու է «Իրազեկ և պաշտպանված» հասարակական կազմակերպությունը, և այն պարտադիր չէ, որ արտացոլի ԱՄՆ ՄՉԳ կամ ԱՄՆ կառավարության տեսակետները:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

ՀԱՊԱՎՈՒՄՆԵՐ..... 4

ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՀԱՍԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ 5

ՀԱՄԱՌՈՏԱԳԻՐ 8

ՄԵԹՈԴԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ 11

ԱՌԿԱ ԻՐԱՎԻՃԱԿ ԵՎ ԻՐԱՎԱԿԱՐԳԱՎՈՐՈՒՄՆԵՐ 13

ԳԼՈՒԽ 1. ՍՆՆԴԱՄԹԵՐԹԻ ԳՆՈՒՄՆԵՐԻ ԳՈՐԾԸՆԹԱՑԸ ՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՀՈԳԱԾՈՒԹՅԱՆ ՆԵՐՔՈ ԳՏԵՎՈՂ ԵՐԵԽԱՆԵՐԻ ԽՆԱՄՔԻ ԵՎ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐՈՒՄ..... 19

 1.1. Կիրառվող չափորոշիչներ..... 19

 1.2. Նախահաշվային գներ..... 22

 1.3. Մրցակցության (մասնակցության) մակարդակ..... 23

 1.4. Չափաբաժինների միասնական խնդիր..... 25

 1.5. Կնքված պայմանագրերի շրջանակներում մատակարարվող ապրանքների քանակական և որակական համապատասխանությունը պայմանագրին..... 26

ԳԼՈՒԽ 2. ՍՆՆԴԱՄԹԵՐԹԻ ԱՆՎՏԱՆԳՈՒԹՅՈՒՆՆ ՈՒ ՍՆՈՒՑՄԱՆ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԸ ՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՀՈԳԱԾՈՒԹՅԱՆ ՆԵՐՔՈ ԳՏԵՎՈՂ ԵՐԵԽԱՆԵՐԻ ԽՆԱՄՔԻ ԵՎ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐՈՒՄ..... 29

 2.1. Սպասարկման արտադրական և կենցաղային սենքեր 30

 2.2. Աշխատակիցների անձնական հիգիենա 34

 2.3. Միջատների և կրծողների դեմ տարվող պայքար..... 36

 2.4. Արտադրական թափոններ 38

 2.5. Սարքավորումներ և գույք..... 39

 2.6. Սննդամթերքի տեղափոխում, ընդունում և պահպանում 41

 2.7. Սնուցում և վերահսկելիություն..... 44

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ ԵՎ ԱՌԱՋԱՐԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ..... 46

ՀԱՎԵԼՎԱԾՆԵՐ 49

 Հավելված 1. Իրավական ակտերի ցանկ..... 49

 Հավելված 2. Դիտարկման թերթիկ..... 52

 Հավելված 3. Սպասարկման արտադրական և կենցաղային սենքեր, ընդհանուր պատկեր..... 54

 Հավելված 4. Աշխատակիցների անձնական հիգիենա, ընդհանուր պատկեր..... 55

 Հավելված 5. Միջատների և կրծողների դեմ տարվող պայքար, ընդհանուր պատկեր 56

 Հավելված 6. Արտադրական թափոններ, ընդհանուր պատկեր..... 57

 Հավելված 7. Սարքավորումներ և գույք, ընդհանուր պատկեր 58

 Հավելված 8. Սննդամթերքի տեղափոխում, ընդունում և պահպանում, ընդհանուր պատկեր..... 59

 Հավելված 9. Սնուցմանը ներկայացվող հարցեր, ընդհանուր պատկեր..... 60

 Հավելված 10. Համագործակցության հուշագիր..... 61

ՀԱՊԱՎՈՒՄՆԵՐ

ԱՆ	Հայաստանի Հանրապետության առողջապահության նախարարություն
ԱՍՀՆ	ՀՀ աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարություն
ԱՍՓ	Անասնաբուժասանիտարական փորձաքննություն
ԿԵ ՍԱՏՄ	Կառավարության ենթակա սննդամթերքի անվտանգության տեսչական մարմին
ՀՀ	Հայաստանի Հանրապետություն
ՀԱԲԼԾԿ	Հանրապետական անասնաբուժասանիտարական, բուսասանիտարական լաբորատոր ծառայությունների կենտրոն
ԹԻՅԿ	Թրանսփարենսի ինթերնեշնլ հակակոռուպցիոն կենտրոն
ՏՍՊՊՀ	Տնտեսական մրցակցության պաշտպանության պետական հանձնաժողով
ՊՈԱԿ	Պետական ոչ առևտրային կազմակերպություն
ԻՊՍ	Իրազեկ և պաշտպանված սպառող

ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՀԱՍՎԱՑՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

- ✓ **Ցերեկային կենտրոն**՝ երեխաների խնամքի ցերեկային հաստատություն, որն իրականացնում է երեխաների խնամքի, սոցիալ-հոգեբանական, կրթական և դաստիարակչական աշխատանքները:
- ✓ **Գիշերօթիկ հաստատություն**՝ բնակչության սոցիալական պաշտպանության հաստատություն, որն իրականացնում է ընտանիքների անապահովության համակարգում հաշվառված, սոցիալական աջակցության խորհրդի առաջարկությամբ ներկայացված սոցիալապես անապահով ընտանիքի երեխաների խնամքը և դաստիարակությունը:
- ✓ **Մանկատուն**՝ բնակչության սոցիալական պաշտպանության հաստատություններ, որոնք իրականացնում են առանց ծնողական խնամքի մնացած երեխաների խնամքը և դաստիարակությունը՝ մինչև նրանց 18 տարին լրանալը կամ մինչև կենսաբանական ընտանիք վերադարձնելը, կամ որդեգրման հանձնելը, կամ ինստիտուցիոնալ, կամ հոգաբարձություն սահմանելը, կամ ինստիտուցիոնալ ընտանիքում տեղավորելը:
- ✓ **Դիտարկում**՝ սննդամթերքի, սննդամթերքի հետ անմիջական շփման մեջ գտնվող նյութերի, սննդային և կենսաբանական ակտիվ հավելումների մակնշմանը և պիտանիության ժամկետին, կենդանական ծագման մթերքի պահման պայմաններին, ինչպես նաև պեստիցիդների և ագրոքիմիկատների բաղադրությանն ու մակնշմանը ներկայացվող պահանջներին համապատասխանության ապահովման նպատակով իրականացվող գործողությունների համալիր:
- ✓ **Պետական գնում**՝ պատվիրատուի հատուցմամբ՝ ընտրված մասնակցի հետ պայմանագիր կնքելու միջոցով բոլոր տեսակի ապրանքների, աշխատանքների և ծառայությունների ձեռքբերումը, լիզինգը, պատվիրատուի կողմից նվիրաբերության կարգով իրավաբանական անձանց հատկացվող միջոցների հաշվին ապրանքների, աշխատանքների և ծառայությունների ձեռքբերումը, փոխանակման ձևով ապրանքի, աշխատանքի կամ ծառայության ձեռքբերումը, ինչպես նաև պետություն-մասնավոր գործընկերության, ներառյալ՝ հավատարմագրային կառավարման և կոնցեսիայի գործարքների շրջանակներում մասնավոր հատվածի գործընկերոջը իրավունքների շնորհումը:
- ✓ **Պայմանագիր**՝ գնում կատարելու նպատակով կնքվող գրավոր գործարք:
- ✓ **Տեխնիկական բնութագիր**՝ Հայաստանի Հանրապետության (այսուհետ՝ ՀՀ) Սահմանադրությամբ և ՀՀ օրենքներով նախատեսված պետական կառավարման մարմինների և պետության հիմնարկների կողմից ձեռք բերվող որոշ ապրանքատեսակների չափորոշիչներն ու նկարագիրը:
- ✓ **Սննդամթերքի անվտանգություն**՝ սննդամթերքի վիճակ, որը հավաստում է մարդու կյանքի կամ առողջության կամ ապագա սերունդների կյանքի և առողջության վրա վնասակար ներգործության հետ կապված անընդունելի ռիսկի բացակայությունը:
- ✓ **Պետական վերահսկողություն**՝ վերահսկող լիազոր մարմնի կողմից իրականացվող միջոցառում (գործողություն) կամ միջոցառումների (գործողությունների) համալիր, որը նպատակաուղղված է սննդամթերքի, սննդամթերքի հետ անմիջական շփման մեջ գտնվող նյութերի, անասնաբուժական և բուսասանիտարական հսկման ենթակա ապրանքների, ինչպես նաև պեստիցիդների և ագրոքիմիկատների, սննդամթերքի անվտանգության, անասնաբուժության, բուսասանիտարիայի ոլորտները կարգավորող ՀՀ օրենսդրությամբ համապատասխանության ապահովմանը:

- ✓ **Սննդային արտադրանք** (այսուհետ՝ **սննդամթերք**)՝ կենդանական, բուսական, մանրէաբանական, հանքային, արհեստական կամ կենսատեխնոլոգիական ծագման մթերք՝ բնական, մշակված կամ վերամշակված տեսքով, նախատեսված մարդու կողմից սննդի մեջ օգտագործման համար, ներառյալ՝ հատուկ նշանակության սննդամթերքը, շալցված խմելու ջուրը, շալցված խմելու հանքային ջուրը, ալկոհոլային արտադրանքը (ներառյալ՝ գարեջուրը և գարեջրի հիմքով ըմպելիքները), ոչ ալկոհոլային ըմպելիքները, կենսաբանական ակտիվ հավելումները, ծամոնը, միկրոօրգանիզմների էլակետային կուլտուրաները և մակարոնը, խմորիչները, սննդային հավելումները և համաբուրավետիչները, ինչպես նաև պարենային (սննդային) հումքը:
- ✓ **Սննդի շղթա (սննդի ոլորտ)**՝ սննդամթերքի և դրա բաղադրիչների արտադրության, մշակման, վերամշակման, բաշխման, պահման, պահպանման, փոխադրման, ներմուծման, արտահանման և իրացման փուլերը՝ նախնական արտադրությունից մինչև սպառում: Սննդի շղթան ընդգրկում է նաև սննդամթերքի կամ պարենային հումքի հետ շփման մեջ մտնելու համար նախատեսված նյութերը, ինչպես նաև առևտրի և հանրային սննդի ծառայությունների ոլորտը:
- ✓ **Սննդամթերքի պիտանիության ժամկետ**՝ ժամանակահատված, որի ընթացքում սննդամթերքը պետք է ամբողջությամբ համապատասխանի դրան ներկայացվող ՀՀ օրենսդրությամբ սահմանված՝ անվտանգության վերաբերյալ պահանջներին, պահպանի մակնշման մեջ ներկայացված իր սպառողական հատկությունները, և որի լրանալուն պես սննդամթերքը վտանգավոր է և պիտանի չէ ըստ նպատակային նշանակության օգտագործման համար:
- ✓ **Վտանգավոր սննդամթերք**՝ սննդամթերք, որը պիտանի չէ մարդու կողմից սպառման համար և ըստ իր նշանակության պահվելու, պատրաստվելու, օգտագործվելու, մատուցվելու և սպառվելու դեպքում վնասակար է մարդու կյանքի և առողջության համար:
- ✓ **Մակնշում**՝ սննդամթերքի մասին տեղեկություններ, որոնք գետեղվում են գրառումների, նկարների, նշանների, խորհրդանիշների, այլ նշագրումների և դրանց համակցության տեսքով՝ սպառողական փաթեթվածքի, տրանսպորտային փաթեթվածքի կամ տեղեկագրի այլ տեսակի վրա՝ սպառողական փաթեթվածքին և (կամ) տրանսպորտային փաթեթվածքին ամրացված, կցված կամ դրանց մեջ տեղադրված:
- ✓ **Սննդային արժեք**՝ սննդամթերքի էներգետիկ և կենսաբանական արժեքները կազմող բաղադրիչ մասերը՝ սննդանյութերը (սպիտակուցներ, ճարպեր, ածխաջրեր, վիտամիններ, հանքային նյութեր և այլն) գնահատելու համար ընդունված հասկացություն, որոնք՝
 - ա. օրգանիզմում քայքայվելով՝ առաջացնում են էներգիա (սպիտակուցներ, ճարպեր և ածխաջրեր), կազմում են սննդամթերքի էներգետիկ արժեքը և արտահայտվում են կալորիաներով կամ ջոուլներով,
 - բ. էներգիա չեն առաջացնում, սակայն մասնակցում և կարգավորում են օրգանիզմի նյութափոխանակությունը (վիտամիններ, հանքային աղեր, այդ թվում՝ միկրոէլեմենտներ, այլ նյութեր և ջուր), և որոնց պարունակությամբ որոշվում է սննդամթերքի կենսաբանական արժեքը:
- ✓ **Սննդամթերքի խմբաբանակ**՝ մեկ անվանում ունեցող՝ նույն նշանակության, նույն կերպ փաթեթավորված, մեկ արտադրողի կողմից որոշակի ժամանակահատվածում մեկ տարածաշրջանային (միջպետական) ազգային ստանդարտին և (կամ) կազմակերպության ստանդարտին և (կամ) արտադրողի այլ փաստաթղթերին համապատասխան արտադրված (պատրաստված) սննդամթերքի որոշակի քանակ, որին կից ներկայացվում են սննդամթերքի հետազօծելիությունն ապահովող՝ ապրանքներն ուղեկցող փաստաթղթեր:
- ✓ **Սննդի շղթայի օպերատոր**՝ սննդի շղթայի բոլոր փուլերում գործառնություն իրականացնող ցանկացած ֆիզիկական կամ իրավաբանական անձ:

- ✓ **Սննդամթերքի անվտանգության համար պատասխանատու (պաշտոնատար) անձ՝** սննդի շղթայի օպերատորի աշխատակից, որն իրեն վերապահված լիազորությունների շրջանակներում պատասխանատու է սննդի շղթայի օպերատորի տնօրինության տակ գտնվող սննդամթերքի անվտանգության և սննդամթերքի անվտանգության ոլորտի ՀՀ օրենսդրության պահանջների կատարումն ապահովելու համար:
- ✓ **Տեխնիկական կանոնակարգ՝** փաստաթուղթ, որն ընդունվել է ՀՀ օրենսդրությամբ սահմանված կարգով վավերացված ՀՀ միջազգային պայմանագրին համապատասխան կամ ՀՀ օրենքով կամ կառավարության որոշմամբ, որով սահմանվում են արտադրանքի անվտանգությանը, բնութագրերին և (կամ) դրա հետ կապված գործընթացներին, արտադրական եղանակներին, ներառյալ՝ կիրառվող վարչական դրույթներին ներկայացվող՝ կատարման համար պարտադիր պահանջներ, ինչպես նաև արտադրանքի ներմուծման և շուկայահանման պայմաններ: Այն կարող է ներառել նաև արտադրանքի, գործընթացի կամ արտադրական եղանակի նկատմամբ կիրառվող հասկացություններ, պայմանանշաններ, փաթեթավորման, մակնշման և պիտակավորման պահանջներ, սանիտարական, բուսասանիտարական, անասնաբուժասանիտարական նորմեր, ինչպես նաև արտադրանքի և (կամ) արտադրական օբյեկտների պետական գրանցման մասին պահանջներ:
- ✓ **Սննդամթերքի հիգիենա (այսուհետ՝ հիգիենա)՝** ըստ նշանակության օգտագործվող սննդամթերքի անվտանգության և պիտանիության ապահովման, ինչպես նաև ռիսկերի կառավարման համար անհրաժեշտ բոլոր պայմանները և միջոցառումները:
- ✓ **Փաթեթավորում՝** սննդամթերքի տեղակայում տարայի մեջ՝ անմիջական շփմամբ:
- ✓ **Լիազոր մարմին՝** սննդամթերքի և կերի անվտանգության, անասնաբուժության և բուսասանիտարիայի բնագավառներում վերահսկողություն և օրենքով սահմանված այլ գործառնություններ իրականացնող՝ Սննդամթերքի անվտանգության տեսչական մարմինը:
- ✓ **Նմուշառում՝** սննդամթերքից, սննդամթերքի հետ անմիջական շփման մեջ գտնվող նյութերից կամ այլ նյութերից (ներառյալ՝ միջավայրից) նմուշներ վերցնելը՝ հետազոտության միջոցով սննդամթերքի, սննդամթերքի հետ անմիջական շփման մեջ գտնվող նյութերի անվտանգությանը, մակնշմանը, փաթեթավորմանը և որակին ներկայացվող պահանջներին համապատասխանությունը պարզելու համար:
- ✓ **Անվտանգությունը հիմնավորող ուղեկցող փաստաթուղթ՝** անասնաբուժասանիտարական հաշվառված ձևաթղթեր (վկայական, տեղեկանք, սերտիֆիկատ), բուսասանիտարական հավաստագիր, առողջության սերտիֆիկատ, որակի և անվտանգության կառավարման համակարգի սերտիֆիկատ, համապատասխանության հայտարարագիր, փորձարկման լաբորատորիայի արձանագրություն:
- ✓ **Նորմատիվ փաստաթուղթ՝** օրենքներ, օրենքով սահմանված կարգով նախատեսված այլ իրավական ակտեր (տեխնիկական կանոնակարգեր), որոնցով սահմանված են պարտադիր պահանջներ ապրանքների (աշխատանքների, ծառայությունների) վերաբերյալ:

ՀԱՄԱՌՈՏԱԳԻՐ

Սույն հետազոտությունն իրականացվել է «Իրազեկ և պաշտպանված սպառող» (այսուհետ՝ ԻՊՍ) հասարակական կազմակերպության կողմից՝ ԱՄՆ Միջազգային զարգացման գործակալության աջակցությամբ «Թրանսփարենսի Ինթերնեշնլ հակակոռուպցիոն կենտրոն» ՀԿ-ի կողմից իրականացվող «Պահանջատեր հասարակություն՝ հանուն պատասխանատու կառավարման» ծրագրի շրջանակներում:

Ուսումնասիրության հիմնական **նպատակն է** պարզել ՀՀ-ում գործող երեխաների խնամքի և պաշտպանության և շուրջօրյա խնամքի հաստատություններում սննդամթերքի անվտանգության և սնուցման նորմերի համապատասխանությունը, բացահայտել սննդամթերքի գնումների գործընթացում առկա խնդիրները, մատակարարման և մատուցվող ծառայությունների որակն ու համապատասխանությունը գործող նորմատիվ իրավական ակտերին: Սույն հետազոտության գլխավոր թիրախն են պետության հոգաձուլության ներքո գտնվող երեխաների խնամքն ու պաշտպանությունը իրականացնող երեք հիմնական տիպի հաստատությունները՝ մանկատները, գիշերօթիկ հաստատությունները և երեխաների խնամքի ցերեկային հաստատությունները, որոնք գործում են ՀՀ աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարության (այսուհետ՝ ՀՀ ԱՍՀՆ) ենթակայությամբ:

Չեկույցը բաղկացած է երկու հիմնական գլուխներից, առկա իրավիճակի և իրավակարգավորումների նկարագրությունից, եզրահանգումներից, առաջարկություններից և հավելվածներից: Տվյալ հետազոտությունը վերաբերում է պետության հոգաձուլության ներքո գտնվող երեխաների խնամքի և պաշտպանության և շուրջօրյա խնամքի հաստատություններում սննդամթերքի անվտանգության, որակի և սնուցման բնագավառում առկա խնդիրների հայտնաբերմանը և վերհանմանը: Ներկայացվում են պետական գնումների ոլորտի, վերահսկողական գործիքների, ինչպես նաև ոլորտը կարգավորող նորմատիվ իրավական ակտերի բարելավմանն ուղղված առաջարկություններ:

Առաջին գլուխն արտացոլում է սննդամթերքի գնումների գործընթացում առկա պատկերը, կիրառվող չափորոշիչների, նախահաշվային գների, մրցակցության մակարդակի, չափաբաժինների միասնական խնդրի, ինչպես նաև կնքված պայմանագրերի շրջանակներում մատակարարվող ապրանքների քանակական և որակական համապատասխանության իրավիճակը:

Երկրորդ գլխում անդրադարձ է կատարվում երեխաների խնամքի և պաշտպանության և շուրջօրյա խնամքի հաստատություններում սննդամթերքի անվտանգության, որակի և սնուցման առկա իրավիճակին և խնդիրներին, մասնավորապես, կենցաղային սենքերի, աշխատակիցների անձնական հիգիենայի, միջատների և կրծողների դեմ տարվող պայքարի, սարքավորումների և գույքի, արտադրական թափոնների, սննդամթերքի տեղափոխման, ընդունման և պահպանման, հումքի մշակմանը արտադրանքի պատրաստման, մենյուների տեսանելիության և նորմատիվ իրավական ակտերին համապատասխանության, ինչպես նաև սննդամթերքի ծավալների և սննդային արժեքների մենյուներին համապատասխանության իրավիճակին:

Տվյալ հետազոտության իրականացման համար ընտրվել են փաստաթղթերի վերլուծության և դիտարկման մեթոդները: Փաստաթղթային վերլուծության մեթոդի շրջանակներում ուսումնասիրվել են մի շարք իրավական ակտեր, փաստաթղթեր, այդ թվում՝ նորմատիվ իրավական ակտեր, որոնցով կարգավորվում է ոլորտն ու սահմանվում են համապատասխան չափորոշիչները, ինչպես նաև ՀՀ ԱՍՀՆ և սննդամթերքի մատակարարման, խոհանոցային ծառայությունների մատուցման նպատակով մատակարարների միջև 2018-2019թթ. կնքված պայմանագրերը և այլն:

Փաստաթղթերի վերլուծության ընթացքում պարզվեց, որ ՀՀ կառավարության 2007թ. թիվ 815-Ն որոշումը, որը համարվում է հիմնական փաստաթուղթը, որով սահմանվում են մանկատանը, երեխաների խնամքի և պաշտպանության գիշերօթիկ հաստատությունում երեխաների

խնամքի և սնուցման նորմերը, պարունակում է բազմաթիվ բացթողումներ, առանց որոնց ապահովման երեխաների լիարժեք առողջ սնուցումը կարող է պարունակել ռիսկեր: Մասնավորապես, կարգավորված չեն մթերքների օրական առավելագույն թույլատրելի շեմերը, վերջիններիս մշակումը, վերամշակումն ու փոխարինումը:

Հիմնվելով վերոնշյալի վրա՝ առաջարկ է արվել ՀՀ ԱՍՀՆ-ին մշակել և ՀՀ կառավարության հավանությանը ներկայացնել կառավարության թիվ 815-Ն որոշման մեջ փոփոխություններ կատարելու նախագիծ՝ հստակ սահմանելով օրական մենյուների օրինակելի ձևերը, ինչպես նաև թույլատրելի նվազագույն և առավելագույն չափաբաժիններն ու մթերքների մշակմանը, վերամշակմանն ու փոխարինմանը ներկայացվող կարգն ու չափորոշիչները:

Փաստաթղթերի վերլուծությունը հնարավորություն տվեց պարզելու, որ ցերեկային կենտրոնների գնումների գործընթացն իրականացվում է նորմատիվ իրավական ակտերով սահմանված չափորոշիչների բացակայությամբ, ինչպես նաև գնումների գործընթացում առկա են մրցակցության սահմանափակումներ և կոռուպցիոն ռիսկեր՝ սահմանված միավորի առավելագույն գնի ոչ հիմնավորվածության և նախահաշվային գների բացակայության հետևանքով: Այս առնչությամբ ՀՀ ԱՍՀՆ-ին առաջարկվում է մշակել ցերեկային կենտրոններում ինսամբ ստացողների սննդի կազմակերպմանը ներկայացվող հիգիենիկ պահանջները, որտեղ հստակ կկանոնակարգվեն ինսամբների առանձին տարիքային խմբերի օրվա սննդի կալորիականության պահանջը, կերակրատեսակների սննդային և էներգետիկ արժեքը, վիտամինների և միկրոտարրերի օրվա պահանջը, հաստատությունում ինսամբողների գտնվելու ժամանակահատվածը, ֆիզիկական ծանրաբեռնվածությունը, իսկ գնումների գործընթացում առկա մրցակցության սահմանափակումները վերացնելու համար՝ յուրաքանչյուր միավորի համար սահմանել իրատեսական նախահաշվային գներ, որոնք էականորեն ցածր չեն շուկայական կամ վիճակագրական կոմիտեի կողմից հրապարակված վերջին տվյալների համեմատությամբ:

Հետազոտության երկրորդ փուլում դիտարկումներ են իրականացվել պետության հոգածության ներքո գտնվող երեխաների ինսամբի և պաշտպանության բոլոր՝ 16 հաստատություններում: Իրավական նորմատիվ ակտերի ուսումնասիրության հիման վրա կազմվել է դիտարկման քարտը, որում ներառվել են մոնիտորինգի ենթակա մի շարք չափանիշներ.

- կենցաղային սենքերի հիգիենան և կառուցվածքը,
- աշխատակիցների անձնական հիգիենայի ապահովումը,
- միջատների և կրծողների դեմ տարվող պայքարը,
- սարքավորումների և գույքի առկայությունը,
- արտադրական թափոնների կառավարումը,
- սննդամթերքի տեղափոխման, ընդունման և պահպանման պայմանները,
- հումքի մշակմանը և արտադրանքի պատրաստմանը ներկայացվող պահանջները,
- մենյուների տեսանելիության ապահովումը,
- մատակարարված սննդամթերքի ծավալների և բաղադրությունների համապատասխանությունը պայմանագրերի անբաժան մաս կազմող տեխնիկական բնութագրերին:

Մոնիտորինգն իրականացվել է 2 փուլով: Առաջին փուլում հավաքագրվել է մոնիտորների խումբը՝ կազմակերպության հետ համագործակցող և համապատասխան գիտելիքների տիրապետող փորձագետներից: Երկրորդ փուլն իրականացնելու համար ձևավորվել է մոնիտորների 8 խումբ՝ յուրաքանչյուրում 2-ական մոնիտոր: Հետազոտության իրականացման ընթացքում հնարավոր խոչընդոտներից խուսափելու նպատակով նախապես կազմակերպության և ԱՍՀՆ-ի միջև կնքվել էր

համագործակցության հուշագիր, որով կողմերը հանձն էին առել համապատասխան լիազորություններ և պարտավորություններ:

Մոնիտորինգի արդյունքները ցույց տվեցին, որ երեխայի ինամֆի և պաշտպանության հաստատություններում հիգիենայի ապահովման տեսանկյունից առկա են խնդիրներ՝ ինչպես վերանորոգման, այնպես էլ համապատասխան կառուցվածքային փոփոխությունների մասով (դուռ, պատուհան, ցանցեր և այլն): Ամբողջական չէ նաև գույքային ապահովվածությունը (ջերմաչափեր, տախտակներ, համապատասխան ջերմային ռեժիմի պահպանման համար սառեցնող օդորակիչներ և այլն): Առկա են խնդիրներ աշխատակիցների սանիտարական գրքույկների կամ համապատասխան արտահագուստի բացակայության հետ, ինչպես նաև կարգավորված և ներդրված չեն վերահսկողական գործիքներ:

Առաջարկվում է ֆինանսատնտեսական գործառույթ իրականացնող՝ ՀՀ ԱՍՀՆ-ի համապատասխան ստորաբաժանմանը իրականացնել հաշվառում, գույքագրում և հատկացնել անհրաժեշտ ֆինանսական միջոցներ շենքային պայմանները ՀՀ կառավարության 2011թ. թիվ 34-Ն որոշմամբ սահմանված պահանջներին համապատասխանեցնելու նպատակով, իսկ սանիտարական գրքույկների կամ արտահագուստի խնդիրների վերացման համար՝ ՀՀ ԱՍՀՆ-ի քաղաքականություն մշակող և վերահսկողություն իրականացնող ստորաբաժանումներին ստեղծել միասնական տեղեկատվական բազա, որտեղ կներառվեն բոլոր աշխատակիցների՝ բուժզննություն անցնելու ժամկետների մասին տեղեկությունները:

Ծրագրի իրականացման ընթացքում կազմակերպությունն ակտիվ համագործակցել է ՀՀ ԱՍՀՆ-ի և ՀՀ կառավարության ենթակա սննդամթերքի անվտանգության տեսչական մարմնի (այսուհետ՝ ՀՀ ԿԵ ՍԱՏՍ) հետ: Կնքվել են երկկողմ հուշագրեր տեղեկատվության փոխանակման, երեխաների առողջության պահպանման ու գործընթացի նկատմամբ վերահսկողական գործիքների և թափանցիկության մեծացման ու աշխատանքների կազմակերպման արդյունավետության բարձրացման ուղղություններով՝ նպատակ հետապնդելով համատեղ բարելավելու հաստատություններին մատակարարվող սննդամթերքի համար նախատեսված տեխնիկական բնութագրերը, սննդամթերքի մատակարարման գործընթացի նկատմամբ վերահսկողական գործիքներն ու բարեփոխել իրավակարգավորումներն ու ձեռքբերման մեթոդաբանությունը:

Հուշագրի շրջանակում նախատեսվել է նաև կազմակերպել վերապատրաստման դասընթացներ հաստատություններում մթերքի ընդունման պատասխանատու նշանակված անձանց համար, ինչպես նաև նախարարության աշխատակից համարվող և վերահսկողական գործառույթ ունեցող աշխատակիցների կարողությունների զարգացման ուղղությամբ:

Հուշագրերը հնարավորություն են տվել առանց խոչընդոտների իրականացնել ուսումնասիրություններ ու գտնել խնդիրների լուծման արդյունավետ և բոլորի համար ընդունելի տարբերակներ:

Հուշագիրը կնքված է մեկ տարի ժամկետով, ինչը հնարավորություն է ստեղծում մոնիտորինգների միջոցով պարզելու, թե կողմերը կատարել են, արդյոք, ստանձնած պարտավորությունները և առկա են, արդյոք, չափելի արդյունքներ:

ՄԵԹՈԴԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Մոնիտորինգի հիմնական նպատակն է պարզել ՀՀ-ում գործող երեխաների խնամքի և պաշտպանության և շուրջօրյա խնամքի հաստատություններում սննդամթերքի անվտանգության և սնուցման նորմերի համապատասխանությունը, բացահայտել սննդամթերքի գնումների գործընթացում առկա խնդիրները, մատակարարման և մատուցվող ծառայությունների որակն ու համապատասխանությունը գործող նորմատիվ իրավական ակտերին:

Հետազոտության շրջանակներում կատարվել է նորմատիվ իրավական ակտերի, ՀՀ ԱՍՀՆ-ի և սննդամթերքի մատակարարման, խոհանոցային ծառայությունների մատուցման նպատակով մատակարարների միջև կնքված՝ 2018-2019թթ. համար նախատեսված պայմանագրերի փաստաթղթային վերլուծություն: Մշակվել են ստուգաթերթեր ՀՀ տարածքում գործող տեսչական վերահսկողական գործառույթ ունեցող մարմինների կողմից իրականացվող ստուգումների համար նախատեսված ստուգաթերթերի մեթոդաբանությամբ, ինչը հաստատվել է միջազգային փորձագետների կողմից: Իրականացվել են դիտարկումներ պետության հոգածության ներքո գտնվող երեխաների խնամքի և պաշտպանության **բոլոր 16 հաստատություններում**:

Մոնիտորների ընտրություն

Հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ նախնական ուսումնասիրության ընթացքում պարզ է դարձել, որ արձանագրված հիմնական խնդիրների բացահայտումը պահանջում է նաև ոլորտային մասնագիտական գիտելիքներ և փորձառություն, իսկ ստուգաթերթում ներառված հարցերի մի մասի համապատասխանության գնահատման նպատակով մեկ կամ մի քանի օրերի ընթացքում ուսուցումը բավարար չէր լինի նյութն ամբողջությամբ յուրացնելու համար, **մոնիտորների խումբը** հավաքագրվել է կազմակերպության հետ համագործակցող և համապատասխան գիտելիքների տիրապետող, ինչպես նաև վերահսկողական գործառույթ իրականացնելու փորձ ունեցող փորձագետներից: Ուսումնասիրությունների երկրորդ փուլն իրականացնելու նպատակով ձևավորվել է մոնիտորների 8 աշխատանքային խումբ՝ յուրաքանչյուրում 2-ական մոնիտոր, որպեսզի 2 օրվա ընթացքում հնարավոր լիներ դիտարկումների իրականացնել բոլոր հաստատություններում:

Փաստաթղթային վերլուծություն

Ուսումնասիրվել և վերլուծվել են պետության հոգածության ներքո գտնվող երեխաների խնամքի և շուրջօրյա խնամքի հաստատությունների գործունեությունը կանոնակարգող, պետական գնումների, երեխաների սննդի կազմակերպմանը ներկայացվող հիգիենիկ պահանջները, սննդամթերքի անվտանգության չափորոշիչները սահմանող նորմատիվ **իրավական ակտերը**, ինչպես նաև 2018-2019թթ. համար ԱՍՀՆ-ի և մատակարարների միջև կնքված սննդամթերքի և խոհարարական ծառայությունների ձեռքբերման բոլոր **պայմանագրերը**:

Ընդհանուր առմամբ, ուսումնասիրվել է սննդամթերքի և պատրաստի սննդի փաթեթի ձեռքբերման 193 պայմանագիր, որից «Երևանի մանկան տուն»՝ 21, «Մարի Իզմիրյանի անվան մանկատուն»՝ 20, «Գավառի մանկատուն»՝ 4, «Վանաձորի մանկատուն»՝ 16, «Խարբերդի մասնագիտացված մանկատուն»՝ 10, «Գյումրու երեխաների տուն»՝ 20, «Վանաձորի երեխաների խնամքի և պաշտպանության թիվ 1 գիշերօթիկ հաստատություն»՝ 13, «Դիլիջանի երեխաների խնամքի և պաշտպանության գիշերօթիկ հաստատություն»՝ 9, «Բյուրեղավանի երեխաների խնամքի և պաշտպանության գիշերօթիկ հաստատություն»՝ 17, «Գյումրու երեխաների խնամքի և պաշտպանության թիվ 1 գիշերօթիկ հաստատություն»՝ 18, «Գյումրու Ֆ.Նանսենի անվան երեխաների խնամքի և պաշտպանության թիվ 2 գիշերօթիկ հաստատություն»՝ 18, «Աջափնյակ վ/2 երեխաների սոցիալական հոգածության կենտրոն»՝ 1, Երևանի «Չատիկ» երեխաների աջակցության կենտրոն»՝ 14,

«Գյումրի քաղաքի երեխաների սոցիալական հոգածության կենտրոն»՝ 1, «Երեխայի և ընտանիքի աջակցության կենտրոն»՝ 1:

Իրականացվել է համեմատական վերլուծություն միջազգային փորձի և համանման այլ ոլորտների իրավական ակտերի հետ: Ուսումնասիրված իրավական ակտերի և փաստաթղթերի ցանկը ներկայացված է հավելվածով (Հավելված 1):

Դիտարկումներ հաստատություններում

Դիտարկումներն իրականացվել են 2 փուլով ՀՀ-ում գործող պետության հոգածության ներքո գտնվող երեխաների խնամքի և պաշտպանության բոլոր 16 հաստատություններում՝ առաջին փուլում հասցեական, թիրախավորված խնդիրների բացահայտման՝ ոչ մեծ քանակի պարագայում, ընտրանքի սխալի էական շեղումը բացառելու նպատակով: Իրավական նորմատիվ ակտերի ուսումնասիրության արդյունքում առանձնացվել են մոնիտորինգի ենթակա մի շարք չափանիշներ, որոնց հիման վրա կազմվել է դիտարկման քարտը (Հավելված 2):

- կենցաղային սենքերի հիգիենան և կառուցվածքը,
- աշխատակիցների անձնական հիգիենայի ապահովումը,
- միջատների և կրծողների դեմ տարվող պայքարը,
- սարքավորումների և գույքի առկայությունը,
- արտադրական թափոնների կառավարումը,
- սննդամթերքի տեղափոխման, ընդունման և պահպանման պայմանները,
- հումքի մշակմանը և արտադրանքի պատրաստմանը ներկայացվող պահանջները,
- մենյուների տեսանելիության ապահովումը,
- մատակարարված սննդամթերքի ծավալների և բաղադրությունների համապատասխանությունը պայմանագրերի անբաժան մաս կազմող տեխնիկական բնութագրերին:

Դիտարկման երկրորդ փուլում յուրաքանչյուր հաստատությունում մեկական ուսումնասիրությունից հետո խոհարարական ծառայություններ մատուցող թվով 5 հաստատություններում իրականացվել է կրկնակի ուսումնասիրություն՝ պարզելու մատակարարվող մթերքների փաստացի և նախատեսված ծավալների համապատասխանությունը:

Չետագոտության իրականացման ընթացքում հնարավոր խոչընդոտներից խուսափելու նպատակով կազմակերպության և ԱՄՅԼ-ի միջև նախապես կնքվել էր համագործակցության հուշագիր (Հավելված 10), որով կողմերը հանձն էին առել համապատասխան լիազորություններ և պարտավորություններ:

ԱՌԿԱ ԻՐԱՎԻՃԱԿ ԵՎ ԻՐԱՎԱԿԱՐԳԱՎՈՐՈՒՄՆԵՐ

Հայաստանի Հանրապետությունում երեխաների խնամք և պաշտպանություն իրականացնող հաստատությունների տիպերը սահմանվում են ՀՀ կառավարության 2005թ. մարտի 24-ի թիվ 381-Ն «ՀՀ-ում երեխաների խնամք և պաշտպանություն իրականացնող հաստատությունների տիպերի ցանկը, դրանցում երեխաների տեղավորման չափանիշները հաստատելու և ՀՀ կառավարության 2002թ. դեկտեմբերի 26-ի թիվ 2179-Ն որոշման մեջ լրացում և փոփոխություններ կատարելու մասին» որոշումը¹:

Սույն հետազոտության թիրախ համարվող՝ պետության հոգածության ներքո գտնվող երեխաների խնամքն ու պաշտպանությունը իրականացվում են երեք հիմնական տիպի հաստատություններում՝ **մանկատներում, գիշերօթիկ հաստատություններում և երեխաների խնամքի ցերեկային հաստատություններում**, որոնք գործում են ՀՀ ԱՍՀՆ-ի ենթակայությամբ:

Մանկատուն են համարվում բնակչության սոցիալական պաշտպանության այն հաստատությունները, որոնք իրականացնում են առանց ծնողական խնամքի մնացած երեխաների խնամքը և դաստիարակությունը՝ մինչև նրանց 18 տարին լրանալը կամ մինչև կենսաբանական ընտանիք վերադարձնելը, կամ որդեգրման հանձնելը, կամ խնամակալություն/հոգաբարձություն սահմանելը, կամ խնամատար ընտանիքում տեղավորելը: Մանկատները լինում են ընդհանուր, մասնագիտացված և ընտանեկան տիպերի:

Ընդհանուր տիպի մանկատները դասակարգվում են ըստ հետևյալ տարիքային խմբերի՝

- ա) մինչև 6 տարեկան երեխաների ընդհանուր տիպի մանկատուն,
- բ) 6-18 տարեկան երեխաների ընդհանուր տիպի մանկատուն,
- գ) մինչև 18 տարեկան երեխաների ընդհանուր տիպի մանկատուն:

Մասնագիտացված մանկատներն իրականացնում են հատուկ կարիքավոր երեխաների խնամքն ու դաստիարակությունը և դասակարգվում են ըստ հետևյալ տարիքային խմբերի՝

- ա) մինչև 6 տարեկան երեխաների մասնագիտացված մանկատուն,
- բ) 6-18 տարեկան երեխաների մասնագիտացված մանկատուն:

Ընտանեկան տիպի մանկատներն իրականացնում են 3-23 տարեկան առանց ծնողական խնամքի մնացած և նրանց թվին պատկանող երեխաների խնամքը, սակայն այս տիպի հաստատությունները ներառված չեն սույն հետազոտության մեջ:

Երեխաների խնամքի և պաշտպանության **գիշերօթիկ հաստատություն** է համարվում բնակչության սոցիալական պաշտպանության այն հաստատությունը, որն իրականացնում է ընտանիքների անապահովության համակարգում հաշվառված, սոցիալական աջակցության խորհրդի առաջարկությամբ ներկայացված սոցիալապես անապահով ընտանիքի երեխաների խնամքը և դաստիարակությունը:

Երեխաների խնամքի **ցերեկային հաստատություններ** են համարվում այն հաստատությունները, որոնք իրականացնում են երեխաների խնամքի, սոցիալ-հոգեբանական, կրթական և դաստիարակչական աշխատանքները:

ՀՀ ԱՍՀՆ-ի ենթակայությամբ գործող **մանկատներն** են՝

¹ ՀՀ կառավարության 2005թ. մարտի 24-ի թիվ 381-Ն որոշում <https://www.arlis.am/documentview.aspx?docid=13589>

1. Երևանի «Մանկան տուն»
2. «Մարի Իզմիրյանի անվան մանկատուն»
3. «Գավառի մանկատուն»
4. «Վանաձորի մանկատուն»
5. «Խարբերդի մասնագիտացված մանկատուն»
6. «Գյումրու երեխաների տուն»

Երեխաների խնամքի և պաշտպանության գիշերօթիկ հաստատություններն են՝

7. Կապանի երեխաների խնամքի և պաշտպանության գիշերօթիկ հաստատություն
8. Վանաձորի երեխաների խնամքի և պաշտպանության թիվ 1 գիշերօթիկ հաստատություն
9. Դիլիջանի երեխաների խնամքի և պաշտպանության գիշերօթիկ հաստատություն
10. Բյուրեղավանի երեխաների խնամքի և պաշտպանության գիշերօթիկ հաստատություն
11. Գյումրու երեխաների խնամքի և պաշտպանության թիվ 1 գիշերօթիկ հաստատություն
12. Գյումրու Ֆ.Նանսենի անվան երեխաների խնամքի և պաշտպանության թիվ 2 գիշերօթիկ հաստատություն:

Սոցիալական հոգածության ցերեկային խնամքի հաստատություններն են՝

13. Աջափնյակ վ/շ երեխաների սոցիալական հոգածության կենտրոն
14. Երևանի «Չատիկ» երեխաների աջակցության կենտրոն
15. Գյումրի քաղաքի երեխաների սոցիալական հոգածության կենտրոն
16. Երեխայի և ընտանիքի աջակցության կենտրոն:

Պետության հոգածության ներքո գտնվող նշյալ հաստատություններում խնամք ստացողները հանդիսանում են հատուկ սոցիալական պաշտպանության կարիք ունեցող, և պետությունը հանձն է առել պարտավորվածություն՝ նպաստելու երեխաների լիարժեք կենսագործունեությանը և զարգացմանը, այդ թվում՝ խնամվողներին առողջ և անվտանգ սննդով ապահովումը:

Պետության հոգածության ներքո գտնվող հաստատություններում խնամք ստացող երեխաների համար մի շարք նորմատիվ իրավական ակտերով հաստատված են հստակ սանիտարական կանոններ և նորմեր, մասնավորապես՝

ՀՀ առողջապահության նախարարի (այսուհետ՝ ՀՀ ԱՆ) 2013թ. օգոստոսի 12-ի թիվ 42-Ն «Նախադպրոցական ուսումնական հաստատություններում երեխաների սննդի կազմակերպմանը ներկայացվող հիգիենիկ պահանջներ» N2.3.1-01-2013 սանիտարական կանոնները և նորմերը հաստատելու մասին հրամանը²,

ՀՀ ԱՆ 2014թ. հունիսի 6-ի թիվ 32-Ն «Հանրակրթական ուսումնական հաստատություններում սովորողների սննդի կազմակերպմանը ներկայացվող հիգիենիկ պահանջներ» N2.3.1-02-2014 սանիտարական կանոնները և նորմերը հաստատելու մասին հրամանը³,

ՀՀ կառավարության 2007թ. թիվ 815-Ն «Մանկատանը, երեխաների խնամքի և պաշտպանության գիշերօթիկ հաստատությունում (անկախ դրա կազմակերպական-իրավական ձևից) խնամվող, ինչպես նաև հատուկ հանրակրթական ուսումնական հաստատությունում սովորող երեխայի խնամքի և սպասարկման նվազագույն չափորոշիչները հաստատելու մասին» որոշումը⁴:

² ՀՀ առողջապահության նախարարի 2013թ. թիվ 42-Ն հրաման <https://www.arlis.am/DocumentView.aspx?DocID=85083>

³ ՀՀ առողջապահության նախարարի 2014թ. թիվ 32-Ն հրաման <https://www.arlis.am/DocumentView.aspx?DocID=106941>

⁴ ՀՀ կառավարության 2007թ. թիվ 815-Ն որոշում <https://www.arlis.am/DocumentView.aspx?docid=65527>

Հատկանշական է, որ ՀՀ ԱՆ թիվ 32-Ն որոշումը հստակ կարգավորում է առողջ սննդի կազմակերպմանը և օրինակելի ճաշացուցակի կազմմանը ներկայացվող պահանջները, հստակ սահմանվում է, որ սովորողներին առողջ սննդով ապահովելու նպատակով անհրաժեշտ է մշակել սննդի օրաբաժին, սննդի օրաբաժինը մշակելիս հաշվի առնել սովորողների առանձին տարիքային խմբերի (6-10, 11-14, 15-18 տարեկան) օրվա սննդի կալորիականության պահանջը, կերակրատեսակների սննդային և էներգետիկ արժեքը, վիտամինների և միկրոտարրերի օրվա պահանջը, ուսումնական հաստատությունում սովորողների գտնվելու ժամանակահատվածը, ֆիզիկական ծանրաբեռնվածությունը: Սահմանվում են ուսումնական հաստատություններում սովորողների օրգանիզմի համար անհրաժեշտ սննդային նյութերի (սպիտակուցներ, ճարպեր, ածխաջրեր), վիտամինների, միկրոտարրերի և էներգիայի ֆիզիոլոգիական պահանջի միջինացված նորմերը: Ուսումնական հաստատությունների սովորողների սննդի օրաբաժնում պահպանվում է հաշվեկշռված սնուցման հիմնական սկզբունքն ըստ սննդային հիմնական բաղադրիչների՝ սպիտակուցների, ճարպերի, ածխաջրերի, հարաբերակցությունը՝ 1:1:4 (կախված տարիքից, ֆիզիկական ծանրաբեռնվածությունից 1:1,2:4,6), կամ սննդային օրաբաժնի էներգետիկ արժեքի 10-15%-ը ապահովվում է ի հաշիվ սպիտակուցների, 30-32%-ը՝ ճարպերի, 55-60%-ը՝ ածխաջրերի, իսկ Կալցիումի (Ca) և Ֆոսֆորի (P) հարաբերակցությունը՝ 1:1,5: Ձևավորված սննդի օրաբաժնի հիման վրա մշակվում է ճաշացուցակը, որը ներառում է ճաշատեսակների, խոհարարական արտադրանքի, ալրային հրուշակեղենի, հացամթերքի և այլ սննդամթերքի բաշխումն ըստ սննդի ընդունման առանձին փուլերի (Նախաճաշ, ճաշ, ետճաշիկ)՝ հաշվի առնելով ուսումնական հաստատությունում սովորողների գտնվելու ժամանակահատվածը:

Նույն որոշմամբ սահմանվում են ուսումնական հաստատություններում սովորողների օրգանիզմի համար անհրաժեշտ էներգիայի օրական պահանջի ռացիոնալ բաշխումը օրինակելի ճաշացուցակում՝ ըստ սննդի ընդունման առանձին փուլերի: Սովորողների տաք սնունդը կազմակերպվում է առնվազն 20 րոպե տևողությամբ դասամիջոցի ժամանակ՝ ըստ դասարանների, ուսումնական հաստատության ճաշարահում: Հատուկ դպրոցներում սնունդը կազմակերպվում է ուսումնական հաստատության աշխատանքային ռեժիմին համապատասխան: Շուրջօրյա գործող ուսումնական հաստատությունների սովորողների սնունդը կազմակերպվում է օրը 4-5 անգամ: Սննդի ընդունման միջև ընկած ժամանակահատվածը սահմանվում է ոչ ավելին, քան 3,5-4 ժամ: Շուրջօրյա գործող ուսումնական հաստատությունների սովորողների սննդային նյութերի և էներգիայի օրական պահանջը օրինակելի ճաշացուցակում բաշխվում է հետևյալ կերպ՝ Նախաճաշ՝ 25-30%, ճաշ՝ 30-35%, ետճաշիկ՝ 10%, ընթրիք՝ 25-30%, երկրորդ ընթրիք՝ 5-10%: Նախաճաշի և ճաշի միջև ընկած ժամանակահատվածում կարելի է Նախատեսել երկրորդ Նախաճաշը, որը ներառում է թարմ մրգեր և (կամ) հյութ (ըմպելիք) և կազմում է օրվա կալորիականության 5-10%-ը: Սննդի օրաբաժնի կալորիականության և սննդային նյութերի պարունակության շեղումները կարող են լինել 10%-ի սահմաններում: Սահմանվում է շուրջօրյա գործող ուսումնական հաստատություններում սովորողների օրգանիզմի համար անհրաժեշտ էներգիայի օրական պահանջի ռացիոնալ բաշխումը օրինակելի ճաշացուցակում՝ ըստ սննդի ընդունման առանձին փուլերի, իսկ սովորողներին առողջ սննդով ապահովելու նպատակով օրինակելի ճաշացուցակը կազմվում է երկու շաբաթվա համար: Ճաշացուցակը կազմվում է՝ հաշվի առնելով ուսումնական հաստատություններում երեք տարիքային խմբերի՝ 6-10, 11-14, 15-18 տարեկան սովորողների համար Նախատեսված սննդամթերքի միջին օրաբաժնի օրինակելի հավաքակազմը:

Սահմանվում է ուսումնական հաստատություններում սովորողների համար սննդամթերքի միջին օրաբաժնի օրինակելի հավաքակազմը՝ բացառությամբ հատուկ դպրոցների սովորողների և մանկատներում խնամվող երեխաների համար սննդի օրաբաժնի հավաքակազմի:

Սահմանվում է ուսումնական հաստատություններում սովորողների համար Նախատեսված մեկ չափաբաժնի օրինակելի ծավալը: Բերվում են նորմեր թափոն առաջացնող մթերքների համար: Չտաքաշը հանդիսանում է միջին մեծություն, որը կարող է փոփոխվել՝ կախված մրգերի և բանջարեղենի ելքային տեսակից և տարվա եղանակից: Ճաշացուցակի կազմման ժամանակ

առաջարկվում է օգտվել «գտաբաշի» համար բերված նորմերից: Հստակեցվում է, որ շաբարի նորմը ներառում է նաև այն քանակը, որը օգտագործվում է ճաշատեսակների և հյութերի պատրաստման ժամանակ, և եթե երեխաներին տրվում է շաբար պարունակող պատրաստի մթերք (խտացրած կաթ և այլն), ապա տրվող շաբարի քանակը պետք է նվազեցնել՝ կախված օգտագործվող պատրաստի մթերքում առկա շաբարի քանակից:

Օրինակելի ճաշացուցակը կազմվում է իրավաբանական անձի կամ անհատ ձեռնարկատիրոջ կողմից, որոնց գործունեությունն առնչվում է սովորողների սննդի կազմակերպմանը և (կամ) ապահովմանը, և համաձայնեցվում է ուսումնական հաստատության ղեկավարի հետ: Օրինակելի ճաշացուցակի հիման վրա յուրաքանչյուր օր կազմվում և կազմակերպության ղեկավարի կողմից հաստատվում է հաջորդ օրվա ճաշացուցակ-բաշխումը: Մինևույն սննդամթերքը, ճաշատեսակը կամ խոհարարական արտադրանքը կրկնակի չի ներառվում նույն օրվա կամ հաջորդող 2-3 օրերի օրինակելի ճաշացուցակում: Ուսումնական հաստատություններում կարող է կազմակերպվել մեկից-երկուանգամյա տաք սնունդ՝ նախաճաշ և (կամ) ճաշ, իսկ երկարօրյա խմբեր հաճախողների համար՝ նաև ետճաշիկ: Տաք սննդի կազմակերպումը նախատեսում է յուրաքանչյուր սննդի ընդունման ժամանակ պարտադիր տաք ճաշատեսակների և խոհարարական արտադրանքի օգտագործումը, այդ թվում՝ առաջին և (կամ) երկրորդ ճաշատեսակ, տաք ըմպելիքներ: Ամենօրյա ճաշացուցակում ներառվում են միսը, կաթը, սերուցքային կարագը և բուսական յուղը, հացը՝ ցորենի և տարեկանի, շաբարը, կարտոֆիլը, բանջարեղենը, միրգը, հյութերը, ձավարեղենը և յոդացված աղը: Ձուկը, ձուն (հավկիթը), պանիրը, կաթնաշոռը և կաթնաթթվային սննդամթերքը տրվում են 2-3 օրը մեկ: Յուրաքանչյուր օր ճաշարահի տեսանելի տեղում փակցվում է ուսումնական հաստատության ղեկավարի կողմից հաստատված ճաշացուցակը, որի մեջ նշվում է խոհարարական արտադրանքի անվանումների և ծավալների մասին տեղեկատվությունը:

Սննդային գործոնով պայմանավորված՝ զանգվածային վարակիչ հիվանդությունների և սննդային թունավորումների առաջացման ու տարածման, ինչպես նաև զանգվածային ոչ վարակիչ հիվանդությունների կանխարգելման նպատակով, ելնելով առողջ և ռացիոնալ սննդի սկզբունքից, ուսումնական հաստատություններում օգտագործման համար չեն թույլատրվում ստորև նշված սննդամթերքը և չեն պատրաստվում նշված ճաշատեսակներն ու խոհարարական կերակրատեսակները՝

- 1) ձու՝ անլվա կճեպով,
- 2) ջրլող թռչունների (բադի, սագի և այլն) միս, ձու,
- 3) բորբոսի և փչացման հատկանիշներով բանջարեղեն ու միրգ, կանաչած կարտոֆիլ,
- 4) տնային պայմաններում և ուսումնական հաստատության խոհանոցում պատրաստված պահածոներ,
- 5) նախորդ օրվա պատրաստած կերակրատեսակներ կամ օգտագործած կերակրատեսակների մնացորդներ,
- 6) կրեմային հրուշակեղեն՝ տորթեր, հրուշակներ և այլն,
- 7) դոնդողածածկ ճաշատեսակներ (մսի և ձկան), խաշ, տնային պայմաններում և ուսումնական հաստատության խոհանոցում պատրաստված մատրոկվածքներ (պաշտետներ),
- 8) տափակաշոռով կաթ՝ առանց ջերմային մշակման (եռացման),
- 9) տնային պայմաններում և ուսումնական հաստատության խոհանոցում պատրաստված կաթնաթթվային մթերք, թթված կաթ, այդ թվում նաև՝ կաթնաշոռի պատրաստման համար,
- 10) կաթնաշոռ՝ չպաստերիզացված կաթից, տնային պայմաններում և ուսումնական հաստատության խոհանոցում պատրաստված կաթնաշոռ,
- 11) մակարոն՝ աղացած մսով (ֆարշով)՝ «նավատորմային» և մակարոն կտրատած ձևով՝ առանց կրկնակի թերմիկ մշակման,
- 12) աչքով-ծվածեղ, թերխաշ և հում ձու,
- 13) սունկ և դրանից պատրաստված կերակրատեսակներ, սնկի արգանակ,

14) տարբեր սննդային խտանյութեր, այդ թվում՝ արգանակներ, և դրանց հիմքի վրա պատրաստված կերակրատեսակներ,

15) հում ապխտած մսից պատրաստված ուտեստներ (բաստուրմա, սուջուխ և նմանատիպ այլ արտադրանք),

16) արյունային, լիվերային, ապխտած, կիսաապխտած, հում ապխտած երշիկեղեն,

17) տապակած կերակրատեսակներ, այդ թվում՝ ֆրիտյուրի մեջ (ճարպով, յուղով)՝ կարկանդակներ, փքաբլիթներ, կարտոֆիլ, մսով կամ կաթնաշոռով պատրաստված բարակաբլիթներ (բլինչիկներ), չիպս և այլն,

18) մարգարին, խոհարարական և տրանսճարպեր,

19) քացախ, մանանեխ, ծովաբողկ գյուղական (սովորական), կծու պղպեղ (կարմիր, սև) և այլ կծու համեմունքներ,

20) կծու սոուսներ, կետչուպներ, մայոնեզ,

21) սուրճ բնական, ինչպես նաև կոֆեին պարունակող ըմպելիքներ, էներգետիկ ըմպելիքներ, ալկոհոլային խմիչքներ, այլ խթանիչներ,

22) օրգանիզմի տոնուսը բարձրացնող և հյուսվածքների աճի վրա ազդող կենսաբանական ակտիվ հավելումներ (ԿԱՅ), նաև դրանց օգտագործմամբ արտադրանք և հյուսվածք,

23) գազավորված ըմպելիքներ,

24) պիստակ, նուշ, գետնանուշ, ծիրանի կորիզի միջուկ, և այլն,

25) շաքարների և աղի բարձր պարունակությամբ սննդամթերք, առանց մրգային միջուկի կարամել,

26) բուսական ճարպերի հիմքով պատրաստված կաթնամթերք,

27) պաղպաղակ:

Ուսումնական հաստատություններում ալերգիկ և քրոնիկ հիվանդություններ ունեցող սովորողների համար սնունդը կազմակերպվում է՝ ելնելով առկա ախտաբանությունից և համաձայն սովորողների բուժական և կանխարգելիչ սննդակարգի: Փաստացի սննդի օրաբաժինը պետք է համապատասխանի հաստատված օրինակելի ճաշացուցակին: Առանձին դեպքերում թույլատրվում է որոշ սննդամթերքի, կերակրատեսակների կամ խոհարարական արտադրատեսակների փոխարինումը մեկ այլով՝ դրանց սննդային արժեքի համապատասխանության պայմանով: Սննդամթերքի փոխարինումը՝ ըստ սպիտակուցների և ածխաջրերի, ևս սահմանվում են:

Հատկանշական է, որ նույն իրավական ակտում միայն 17-րդ կետով է նշվում, որ վերջինս չի տարածվում հատուկ դպրոցներում սովորողների և մանկատներում ինամբ ստացողների վրա, ինչից անմիջապես հետևում է, որ մնացած պահանջները տարածվում են, այդուհանդերձ, համաձայն նշյալ հարցի շուրջ ԱՆ ներկայացված հարցմանն ի պատասխան, տրվել է պարզաբանում (առանց հիմնավորման, թե ինչու) առ այն, որ ՀՀ ԱՆ 2014թ. թիվ 32-Ն և 2013թ. թիվ 42-Ն հրամաններով սահմանված սննդի կազմակերպմանը ներկայացվող հիգիենիկ պահանջները չեն տարածվում մանկատների, երեխաների ինամբի և պաշտպանության գիշերօթիկ հաստատությունների, ինչպես նաև հատուկ հանրակրթական ուսումնական հաստատությունների վրա: Արդյունքում ստացվում է, որ վերը նշված նորմերի համար սահմանված չէ որևէ իրավակարգավորում:

Հաստատություններում ինամբ ստացող երեխաների հարցն ու ոլորտում առկա իրավիճակը մշտապես գտնվել են պետության ուշադրության կենտրոնում: Միայն 2018թ. զանգվածային լրատվության միջոցներում առկա է եղել ավելի քան 200 հրապարակում, որոնց մի մասը պայմանավորված էր հենց սննդամթերքի խնդիրներով:

Հրապարակումներում հստակ արտացոլվում է, որ, բացի տարբեր բարեգործական կազմակերպությունների և/կամ անհատների կողմից իրականացվող բարեգործություններից և նվիրատվություններից, այդ հաստատություններին են տրամադրվել նաև պետական վերահսկողության արդյունքում առգրավված ապօրինի որսի կամ վաճառքի ոչ ենթակա, բայց

անվտանգ սննդամթերք⁵: Այդուհանդերձ, որևէ նորմատիվ իրավական ակտով որևէ կերպ չի կարգավորվում Նշյալ մթերքների ընդունման և/կամ չընդունման կարգը, և արդյունքում, որպես նվիրատվություն, կարող են ընդունվել ռիսկային, կամ ոչ թույլատրելի մթերքներ՝ այդ թվում գազավորված ըմպելիքներ, տրանսճարպեր և շաքարի մեծ քանակություն պարունակող քաղցրավենիք և այլն:

Նշյալ իրավակարգավորումները, զանգվածային լրատվության միջոցներում առկա հրապարակումները, ինչպես նաև պետական մարմիններից ստացված պարզաբանումներն ու ներկայացված տեղեկատվությունը, այդ թվում՝ Մարդու իրավունքների պաշտպանի գրասենյակի, Տնտեսական մրցակցության պաշտպանության պետական հանձնաժողովի (այսուհետ՝ ՏՄՊՊՀ), Սննդաթերքի անվտանգության և բնապահպանական տեսչական մարմինների, հանդիսացել են ելակետային տվյալներ իրավիճակի վերլուծության համար:

⁵ «Բնապահպանության նախարարությունը պետքույժ է մուտքագրել ավելի քան 700 հազար դրամ»
<https://shabat.am/am/article/172344/Bnapahpanuty-an-nakhararutyuny-petbyuje-e-mutgagrel>

ԳԼՈՒԽ 1. ՍՆՆԴԱՄԹԵՐՔԻ ԳՆՈՒՄՆԵՐԻ ԳՈՐԾԸՆԹԱՅԸ ՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՀՈԳԱԾՈՒԹՅԱՆ ՆԵՐՔՈՒ ԳՏԵԿՈՂ ԵՐԵՒՆԱՆԵՐԻ ԽՆԱՄՔԻ ԵՎ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐՈՒՄ

ՀՀ ԱՍՀՆ-ն իր ենթակայությանը հանձնված պետական ոչ առևտրային կազմակերպությունների (այսուհետ՝ ՊՈԱԿ) կարիքների համար մի շարք ապրանքախմբերի, այդ թվում՝ սննդամթերքի և խոհարարական ծառայությունների, գնման ընթացակարգերն իրականացնում է կենտրոնացված կարգով: Գնման ընթացակարգերի կազմակերպման, ինչպես նաև մատակարարման գործընթացի առնչությամբ առկա են բազմաթիվ խնդիրներ, որոնք դիտարկվել են ըստ կիրառվող չափորոշիչների, նախահաշվային գների, մրցակցության (մասնակցության) մակարդակի, չափաբաժինների միասնական խնդրի, ինչպես նաև կնքված պայմանագրերի շրջանակներում մատակարարվող ապրանքների քանակական և որակական համապատասխանության պայմանագրով սահմանված պահանջների:

1.1. Կիրառվող չափորոշիչներ

ՀՀ ԱՍՀՆ-ն ՊՈԱԿ-ների կարիքների համար սննդամթերքի գնման ընթացակարգերը կենտրոնացված կարգով իրականացնում է՝ հիմնվելով դեռևս ՀՀ կառավարության 2007թ. մայիսի 31-ի «Ճերերի և հաշմանդամների խնամքի և սոցիալական սպասարկման նվազագույն չափորոշիչները հաստատելու մասին» թիվ 730-Ն⁶, ինչպես նաև 2007թ. մայիսի 31-ի «Մանկատանը, երեխաների խնամքի և պաշտպանության գիշերօթիկ հաստատությունում խնամվող երեխայի խնամքի և սպասարկման նվազագույն չափորոշիչները հաստատելու մասին» թիվ 815-Ն որոշումներով⁷ հաստատված նվազագույն չափորոշիչների վրա: Ըստ Էության, վերոնշյալ որոշումներով սահմանվել է սննդամթերքի /նաև հագուստի և անկողնային պարագաների/ այն նվազագույն տեսականին, որը համապատասխան հաստատություններում խնամվողը պետք է ստանա պարտադիր, իսկ 815-Ն որոշմամբ կարգավորվում են մանկատանը խնամվող տարբեր հասակային խմբի երեխաների **սննդի տեսականին և քանակը**՝ մեկ խնամվողի հաշվարկով:

Տեղին է նկատել, որ երեխաների առողջության պաշտպանության տեսանկյունից կարևորվում է երեխաներին տրվող ոչ միայն անհրաժեշտ կալորիաները, այլև սննդատարրերի ճիշտ հաշվեկշռումը՝ բալանսավորումը, և հենց այդ նպատակով միջազգային փորձում ընդունված է կարգավորվող ակտերում ամրագրել ոչ միայն սննդի տեսակային կազմը, այլև կալորիաների և սննդատարրերի քանակները, ինչը նաև հնարավորություն է ընձեռում պատշաճ վերահսկողություն իրականացնել երեխայի սննդակարգի նկատմամբ:

Օրինակ՝ կառավարության թիվ 815-Ն որոշման հավելված N 3-ում նշված է, որ 1-1.5 տարեկան երեխային կարելի է տալ 60 գրամ շաքար, այն դեպքում, երբ մինչև երեք տարեկան երեխաներին՝ համաձայն նաև Առողջապահության համաշխարհային կազմակերպության չափորոշիչների⁸, շաքարի քանակը պետք է լինի ընդհանուր կալորիաների 10%-ից ցածր, ինչից եզրակացնում ենք, որ անգամ առավելագույն շեմով նորմավորելիս՝ քանակը չէր կարող գերազանցել 39 գրամը:

Կառավարության նույն որոշումը սահմանում է նաև թխվածքաբլիթների օրական չափաբաժինը, սակայն չի նշվում՝ թույլատրվում է արդյոք կիրառել կաթնայուղի փոխարինիչներ, որոնք պարունակում են տրանսճարպեր, քանի որ միջազգային նորմերով մանկահասակ երեխաների սննդակարգում չի

⁶ ՀՀ կառավարության թիվ 730-Ն որոշում <https://www.arlis.am/DocumentView.aspx?docid=72928>

⁷ ՀՀ կառավարության թիվ 815-Ն որոշում <https://www.arlis.am/DocumentView.aspx?docid=65527>

⁸ Feeding and nutrition of infants and young children http://www.euro.who.int/data/assets/pdf_file/0004/98302/WS_115_2000FE.pdf?ua=1&fbclid=IwAR2_hul3polJSJ0n5uq9wrHqLSVGU1mOji1EbjcO5NwGwDhhZWZDsNMstr4

թույլատրվում տրանսճարպեր, վերջիններիս քանակը պետք է լինի օրական կալորիաների 0.5%-ից ցածր կամ բացառվի ընդհանրապես:

Նույն որոշումը չի սահմանում նաև, թե որոնք են սննդամթերքի **առավելագույն չափաքանակները և մի մթերքի փոխարինման կարգը մյուսով**. օրինակ, նշվում է՝ հաց երկրորդ տեսակի՝ համապատասխան գրամաժով, սակայն հայտնի է, որ հայկական շուկայում գրեթե բացակայում է նշված տեխնիկական պարամետրերով հաց, ավելին, պայմանագրերի ուսումնասիրությունից պարզ է դառնում, որ վերջինս փոխարինվել է բարձր տեսակի այլուրից պատրաստված հացով: Ըստ էության, կատարվել է հացի տեսակի փոփոխություն, մինչդեռ իրավական ակտով չի սահմանվում, թե երկրորդ տեսակը կարելի է, արդյոք, փոխարինել բարձր տեսակի այլուրից պատրաստված հացով: Սննդամթերքի տեսակի փոփոխությունն առհասարակ նախատեսված չէ որևէ ապրանքատեսակի համար:

Գնման պայմանագրերի ուսումնասիրության արդյունքում պարզվել է նաև, որ իրականացվել է խոզի մսի գնում, ինչը սահմանված չէ նշյալ որոշմամբ բոլոր տարիքային խմբերի համար սննդի տեսականին սահմանող չափորոշիչներով:

Կենտրոնացված համակարգով գնումների պարագայում ստացվում է, որ իրավակարգավորումից դուրս գտնվող մթերքների մատակարարման ռիսկը առկա է բոլոր հաստատություններում:

Ձեռք է բերվել նաև խտացված բուսական յուղ (յուղ՝ բուսական), մինչդեռ բուսական յուղն իրավական ակտում կիրառված է «ձեթ» իմաստով, իսկ, քանի որ իրավական ակտը սահմանափակում կամ արգելում է մարգարինի և սպրեդի օգտագործումը, տերմինը կիրառվել է «խտացված բուսական յուղ» ապրանքի տեսանկյունից:

Առավելագույն թույլատրելի շեմերի սահմանման բացակայության արդյունքում մատակարարվում են նաև սնուցման տեսանկյունից բարձր ռիսկ պարունակող նրբերշիկներ, որոնց թույլատրելի առավելագույն շեմն այլ իրավական ակտերով սահմանված է հստակ, իսկ 815-Ն որոշմամբ սահմանված նվազագույն շեմը գերազանցում է այլ ակտերով սահմանված առավելագույն շեմը: Օրինակ, ՀՀ ԱՆ 2014թ. հունիսի 6-ի «Հանրակրթական ուսումնական հաստատություններում սովորողների սննդի կազմակերպմանը ներկայացվող հիգիենիկ պահանջները, սանիտարական կանոնները և նորմերը հաստատելու մասին» թիվ 32-Ն հրամանով սահմանված է, որ մինչև 18 տարեկան երեխաների համար նրբերշիկի առավելագույն թույլատրելի օգտագործման շեմերն են ըստ տարիքային խմբերի՝ 6-10 տարեկանների համար 15 գր., 11-18 տարեկանների համար 20 գրամ, մինչդեռ գնումն իրականացվել է օրական մինչև 100 գրամի հաշվարկով:

Հատկանշական է նաև, որ թեև սահմանվում է, որ հատուկ հանրակրթական ուսումնական հաստատությունում սովորող երեխայի խնամքի և սպասարկման նվազագույն չափորոշիչները գործում են, այդուհանդերձ, գնումների գործընթացի վրա չեն տարածվում և չեն պահպանվում ՀՀ ԱՆ 2013թ. թիվ 42-Ն, ինչպես նաև 2014թ. թիվ 32-Ն հրամանները⁹, որոնցով հստակ սահմանվում են նախադպրոցական ուսումնական հաստատություններում երեխաների սննդի կազմակերպմանը ներկայացվող հիգիենիկ պահանջները և սանիտարական կանոններն ու նորմերը, ինչպես նաև հանրակրթական ուսումնական հաստատություններում սովորողների սննդի կազմակերպմանը ներկայացվող հիգիենիկ պահանջները, սանիտարական կանոնները և նորմերը:

ՀՀ կառավարության թիվ 815-Ն որոշմամբ սահմանված նվազագույն չափորոշիչները վերլուծության ենթարկելիս պարզ է դառնում, որ այդ չափորոշիչների կիրառումը գործնականում գրեթե բացառվում է,

⁹ ՀՀ առողջապահության նախարարության թիվ 32-Ն հրաման
<https://www.arlis.am/DocumentView.aspx?docid=91326>

ինչի մասին վկայում են վերջին երկու տարիների ընթացքում իրականացված ձեռքբերումների պայմանագրերի փաստաթղթային ուսումնասիրության արդյունքներն ու փաստացի մատակարարման գործընթացի նկատմամբ իրականացված հսկողության արդյունքում արձանագրված տվյալները: Օրինակ՝ մանկատներում մինչև 1.5 տարեկան երեխաներին, ըստ նվազագույն չափորոշիչների, պետք է յուրաքանչյուր օր հատկացվի 50 գր հաց, 180 գր կարտոֆիլ, 104 գր բանջարեղեն, 60 գր թռչնի միս և այլն, իսկ 7 տարեկանից յուրաքանչյուր երեխայի համար օրեկան նախատեսվում է 500 գր հաց, 400 գր կարտոֆիլ, 470 գր բանջարեղեն, 255 գր միս/ծուկ և այլն, մինչդեռ որոշ ցուցանիշներ անգամ նման ծավալներով ձեռք չեն բերվում, իսկ որոշները պարզապես այդ ծավալով չեն սպառվում:

Տարիներ շարունակ վերը նշված չափորոշիչները չեն պահպանվել, և, չնայած ՀՀ կառավարության որոշմամբ դրանց, որպես նվազագույն, սահմանված լինելուն, գնումներն իրականացվել են զգալիորեն պակաս քանակների համար՝ պետական բյուջեով անհրաժեշտ միջոցներ նախատեսված չլինելու պատճառաբանությամբ, և ամրագրելով մեկ երեխայի հաշվարկով օրական ծախսի վերին շեմ՝ տարեկան բյուջեով նախատեսված 1200 ՀՀ դրամ հաշվարկով:

Հարկ է արձանագրել, որ այս հանգամանքը բխում է բացառապես բյուջեի միջոցների սղության պատճառաբանությամբ, ըստ ցանկության կամ սեփական ճաշակով, գնման հայտեր կազմելու, նախընտրելի սննդամթերք ձեռք բերելու և/կամ ստացված /կամ չստացված/ սննդամթերքն ըստ գործող չափորոշիչների փաստաթղթավորելու /դուրս գրելու/ համար:

Առավել մտահոգիչ է, որ նախարարության ենթակայությամբ գործող՝ երեխաներին ցերեկային խնամքի ծառայություններ մատուցող հաստատությունները թեև հանդիսանում են գիշերօթիկ հաստատությունների իրավահաջորդներ և վերակազմավորվել են գիշերօթիկ հաստատությունների բազայի վրա, այդուհանդերձ, եականորեն **փոխվել է երեխաների սնուցման մեթոդաբանությունը և գործող իրավական ակտերը չեն սահմանում հստակ թույլատրելի քանակների և ապրանքատեսակների չափորոշիչներ**, և խոհարարական ծառայություններ և մեկանգամյա սնունդ է տրամադրվում՝ առանց համապատասխան չափորոշիչների, իսկ ճաշացանկով նախատեսված են այնպիսի սննդամթերքի տեսակներ, որոնք տվյալ տարիքային խմբի երեխաների դեպքում խիստ անցանկալի են կամ նույնիսկ արգելված են՝ նույն ծավալով նույն տարիքային խմբի համար այլ նորմատիվ ակտերով:

ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

1. ՀՀ կառավարության թիվ 815-Ն որոշմամբ սահմանված կարգավորումները թերի են, չեն սահմանում օրական մենյուների օրինակելի ձևերը, ինչպես նաև երեխաների համար սննդի թույլատրելի նվազագույն և առավելագույն չափաբաժինները: Հստակ չսահմանված կալորիաների ընդունումը կարող է առաջացնել առողջական ռիսկեր:
2. Ցերեկային կենտրոնների գնումների գործընթացն իրականացվում է նորմատիվ իրավական ակտերով սահմանված չափորոշիչների բացակայությամբ՝ հայեցողական հիմունքներով: Լինելով գիշերօթիկ հաստատությունների իրավահաջորդ՝ այդուհանդերձ 815-Ն որոշմամբ սահմանված կարգավորումները չեն տարածվում վերջիններիս վրա:
3. Գնումների գործընթացը կազմակերպվում է ոչ բավարար ֆինանսական միջոցների հիմնավորմամբ՝ մեկ մթերքն այլ մթերքով փոխարինելու ընթացակարգի բացակայության պայմաններում՝ ձեռք բերելով համեմատաբար ավելի էժան ապրանք:

ԱՌԱՋԱՐԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ (ԱՍՀՆ-ին)

1. Մշակել և ՀՀ կառավարության հավանությանը ներկայացնել 815-Ն կառավարության որոշման մեջ փոփոխություններ կատարելու նախագիծ՝ հստակ սահմանելով օրական մենյունների օրինակելի ձևերը, ինչպես նաև թույլատրելի նվազագույն և առավելագույն չափաբաժիններն ու մթերքների մշակմանը, վերամշակմանն ու փոխարինմանը ներկայացվող կարգն ու չափորոշիչները:

2. Մշակել ցերեկային կենտրոններում ինամք ստացողների սննդի կազմակերպմանը ներկայացվող հիգիենիկ պահանջները, որոնք իր մեջ ներառում են պահանջներ հետևալի վերաբերյալ.

- առողջ սննդի կազմակերպմանը և օրինակելի ճաշացուցակի կազմման,
- խոհարարական արտադրանքի պատրաստման,
- ինամվողների լրացուցիչ սննդի կազմակերպման,
- սննդի կազմակերպման հսկողության,
- սանիտարական կանոնների և նորմերի պահպանում:

Հստակ կկանոնակարգել ինամվողների առանձին տարիքային խմբերի (6-10, 11-14, 15-18 տարեկան) օրվա սննդի կալորիականության պահանջը, կերակրատեսակների սննդային և էներգետիկ արժեքը, վիտամինների և միկրոտարրերի օրվա պահանջը, հաստատությունում ինամվողների գտնվելու ժամանակահատվածը, ֆիզիկական ծանրաբեռնվածությունը: Գնումներն իրականացանել ելնելով սահմանված չափորոշիչներից:

3. Գնումներ կազմակերպել՝ ելնելով իրավական ակտերից, իսկ ֆինանսների ոչ բավարար լինելու դեպքում պահուստային ֆոնդից տրամադրել լրացուցիչ գումար: Անհաղթահարելի գործոնների ազդեցությունների առկայության պարագայում մի մթերքի փոխարեն այլ մթերք ձեռք բերել միայն որևէ նորմատիվ իրավական ակտերով սահմանված թույլատրելի փոփոխությունների շրջանակում՝ բացառելով նույն տարիքային խմբերի երեխաների համար արգելված տեսակների և չափաբանակների կիրառությունը: Փոփոխություն կատարելիս կարող են առաջնորդվել, օրինակ՝ հանրակրթական կամ նախակրթական հաստատություններում սովորող երեխաների համար նախատեսված սննդամթերքի փոխարինման կարգից :

1.2. Նախահաշվային գներ

ՀՀ աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարությունն իր ենթակայությանը հանձնված պետական ոչ առևտրային կազմակերպությունների կարիքների համար սննդամթերքի և խոհարարական ծառայությունների գնման ընթացակարգերն իրականացնում է կենտրոնացված կարգով:

Կենտրոնացված կարգով գնման ընթացակարգերի արդյունավետ, հավասար մրցակցային պայմաններով կազմակերպման ապահովման տեսանկյունից խիստ կարևոր է իրատեսական **Նախահաշվային գների սահմանումը և դրանց հրապարակումը:**

Մասնակիցների մեծամասնությունը գնային առաջարկ ներկայացնելիս որպես ելակետային կողմնորոշիչ ընդունում է պատվիրատուի կողմից հրապարակված գնման առարկայի նախահաշվային գինը: Սովորաբար, իրատեսական նախահաշվային գներ սահմանելու դեպքում, մասնակիցների կողմից առաջարկված գները նախահաշվային գնից ցածր են լինում 10 տոկոսից ոչ ավելի:

Նախարարությունը 2019թ. կարիքների համար կենտրոնացված կարգով սննդամթերքի գնման ընթացակարգերը կազմակերպելիս նախահաշվային գներ չի հրապարակել, սակայն սահմանվել են միավորի առավելագույն գներ, որոնք գերազանցելու պարագայում մասնակիցների գնային առաջարկները մերժվել են: Արդյունքում իրատեսական գները գերազանցել են սահմանված առավելագույն գինը և մատակարարումը շարունակվել է նախորդ տարվա մեխանիզմով՝ նախահաշվային գներով:

Միավորի համար առավելագույն գին սահմանելը կարող էր դառնալ արդյունավետ գործիք, եթե մշակված լինեին հստակ չափորոշիչներ, և գները լինեին իրատեսական: Գների իրատեսականության առումով կողմնորոշիչ ցուցանիշներ կարող էին հանդիսանալ վիճակագրական կոմիտեի կողմից հրապարակված ապրանքների գները: Մինչդեռ, գները սահմանվում են մի քանի հանգամանքից ելնելով՝ կա՛մ նախորդ տարվա համար նույն ծառայության համար կնքված պայմանագրի գումարից, ինչը պարունակում է էական ռիսկեր, քանի որ դուրս է մտնում գնաճի գործոնը, ինչպես նաև այն հանգամանքը, թե ինչ մեխանիզմով է գոյացել այդ գումարը, կա՛մ մի քանի գնահարցումների արդյունքում, որոնք կարող են լինել ուղղորդված, հասցեական՝ ի սկզբանե ենթադրելով ներքին պայմանավորվածություններ՝ ստանալու համապատասխան գնառաջարկ մատակարարման գործընթացում որոշակի չափորոշիչների անտեսման նախապայմանով: Իրատեսական գնից ցածր նախահաշվային գնի սահմանումը ստեղծում է անբարեխիղճ բիզնես միջավայր, ավելին, մրցույթին մասնակցության հնարավորությունն չտալով բարեխիղճ տնտեսվարող սուբյեկտներին, քանզի կանխատեսելի է դառնում, որ նշյալ գնով մատակարարում հնարավոր է իրականացնել կա՛մ ցածր որակի և կա՛մ պակաս ծավալի մատակարարման պարագայում:

ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆ

Գնումների գործընթացում առկա են մրցակցության սահմանափակումներ և կոռուպցիոն ռիսկեր՝ սահմանված միավորի առավելագույն գնի ոչ հիմնավորվածության և նախահաշվային գների բացակայության հետևանքով:

ԱՌԱՋԱՐԿՈՒԹՅՈՒՆ (ՀՀ ԱՍՅՆ-ին)

Յուրաքանչյուր միավորի համար սահմանել իրատեսական նախահաշվային գներ, որոնք համարժեք են շուկայականին կամ համադրելի են վիճակագրական կոմիտեի հրապարակած վերջին տվյալներին:

1.3. Մրցակցության (մասնակցության) մակարդակ

Կազմակերպությունների կարիքների համար կազմակերպվող գնման ընթացակարգերի արդյունավետության, պետության համար շահավետ և տնտեսող պայմանների ապահովման տեսանկյունից կարևորագույն գործոններից է գնման գործընթացին **մատակարար ընկերությունների լայն մասնակցությունն ապահովելը:**

Մեծ թվով մասնակիցների ներգրավելու համար անհրաժեշտ է ապահովել հավասար մրցակցային պայմաններ՝ սահմանելով **հստակ տեխնիկական բնութագրեր և մատակարարման պայմաններ:** Անհրաժեշտ է նաև մասնակից ընկերությունների շրջանում ստեղծել պետական գնումների իրականացման գործընթացում հավասար մրցակցային պայմանների առկայության վերաբերյալ վստահություն:

Օրինակ՝ գնման գործընթացի շրջանակներում **գնման և վճարման ժամանակացույցերի անհամապատասխանության** պարագայում, որն արձանագրվել է կենտրոնացված կարգով կնքված գնման պայմանագրերի հիման վրա կազմակերպությունների կողմից կնքված որոշ համաձայնագրերում, երբ ապրանքի մատակարարումից հետո ֆինանսավորումը նախատեսվում է մի քանի ամիս անց, կարող են առաջանալ անհավասար մրցակցային պայմաններ փոքր և միջին կազմակերպությունների համար, որոնք չեն կարողանա մասնակցել մրցույթին՝ հաշվի առնելով, որ մի քանի ամսով որոշակի գումար դուրս է մնալու շրջանառությունից, իսկ խոշոր ընկերությունների համար դա առանձնապես խնդիրներ չի առաջացնի:

Հավասար մրցակցային պայմանների ապահովման տեսանկյունից կարևոր է նաև գնման առարկաների տեխնիկական բնութագրերի՝ ՀՀ գնումների մասին օրենսդրության պահանջներին

համապատասխան սահմանումը: Նախարարության կողմից կենտրոնացված կարգով կազմակերպված գնման ընթացակարգերի հրավերներով սահմանված տեխնիկական բնութագրերում առկա են եղել բացթողումներ և անճշտություններ, որոնք անխուսափելիորեն մատակարարման փուլում հանգեցնելու են խնդիրների և ոչ պատշաճ որակի սննդամթերքի մատակարարման: Օրինակ՝ ուսումնասիրությունը ցույց տվեց, որ հաճախ բացակայել են ապրանքի փաթեթավորմանը, մակնշմանը, անվտանգությանը ներկայացվող պահանջները:

Մյուս կողմից, «Սննդամթերքի անվտանգության մասին» ՀՀ օրենքով և Եվրասիական տնտեսական միության միասնական տեխնիկական կանոնակարգերով սահմանված են մակնշման այնպիսի պահանջներ, որոնք գործնականում չեն կատարվում, բայց ներառված են տեխնիկական բնութագրերում: Օրինակ՝ պտուղ-բանջարեղեն ապրանքախմբին ներկայացվող ընդհանուր պարտադիր պայմաններն են անվտանգությունը և փաթեթավորումը, ոոնք սահմանված են մի շարք փաստաթղթերում՝ Մաքսային միության հանձնաժողովի 2011թ. դեկտեմբերի 9-ի թիվ 880 որոշմամբ ընդունված «Սննդամթերքի անվտանգության մասին» /ՄՍ ՏԿ 021/2011/, Մաքսային միության հանձնաժողովի 2011թ. օգոստոսի 16-ի թիվ 769 որոշմամբ ընդունված «Փաթեթվածքի անվտանգության մասին» /ՄՍ ՏԿ 005/2011/ կանոնակարգեր և «Սննդամթերքի անվտանգության մասին» ՀՀ օրենքի 9-րդ հոդված: Տնտեսվարող սուբյեկտը չի կարող ենթադրել, որ ընդունող կողմը՝ ի դեմս ՊՈԱԿ-ի, ուշադրություն չի դարձնելու պտուղ-բանջարեղենի մակնշված չլինելու հանգամանքին, և որ հնարավոր է տվյալ ապրանքը մատակարարել առանց փաթեթավորման և մակնշման: Միայն այս հանգամանքը բավարար է, որպեսզի մի շարք բարեխիղճ տնտեսվարող սուբյեկտներ դուրս մնան մրցակցությունից: Նման գործընթացը պարունակում է նաև այլ ռիսկեր, քանի որ ընդունող կողմն ինքն է որոշում ումից պահանջել, ումից՝ ոչ, այդպիսով, համագործակցելով իր կողմից ցանկալի մատակարարի հետ:

Թեև կազմակերպությունների 2019թ. կարիքների համար սննդամթերքի գնման ընթացակարգերին մասնակցությունը եղել է համեմատաբար բարձր՝ միջինը 7 մասնակից մեկ գնման ընթացակարգին, սակայն վերջինս ապահովվել է միևնույն տնտեսվարողների կողմից տարբեր մրցույթներին մասնակցելու միջոցով, ավելին՝ վերջիններս հայտեր են ներկայացրել տարբեր մարզերում, և ճիշտ կազմակերպման պարագայում կարելի էր ակնկալել շատ ավելի բարձր մասնակցություն: Չնայած մրցակցային ոչ ցածր մակարդակին՝ վերջնարդյունքում ապահովվել է այնպիսի իրավիճակ, երբ մի քանի ընկերություններ մի քանի ապրանքատեսակի համար հաղթող են ճանաչվել բոլոր մարզերում: Փաստացի ստացվել է իրավիճակ, որ բոլոր ՊՈԱԿ-ներն ունեն հիմնական մատակարարներ, օրինակ՝ «Ֆոտոն» ՍՊԸ, «Գալիմա» ՍՊԸ, «Լեբրոն» ՍՊԸ, «Կարեն Սարգսյան» ԱԶ, «Ցիկլոիդ» ՍՊԸ, «Դեագա» ՍՊԸ, «Արմավիրի կաթի գործարան» ՍՊԸ, մինչդեռ նույն մատակարարները, որոնք հաղթող են ճանաչվել նաև Նախորդ տարիների ընթացքում, ՏՄՊՊՀ-ի կողմից իրականացված ստուգումների արդյունքում հայտնվել են ուշադրության կենտրոնում որպես անբարեխիղճ տնտեսվարող սուբյեկտներ:

Մասնակցության ոչ շատ բարձր մակարդակին նպաստող գործոններ կարող են լինել ոչ հստակ տեխնիկական բնութագրերը, նախահաշվային գներ չիրապարակելը, արդար և հավասար մրցակցային պայմանների առկայության նկատմամբ հանրային վստահության պակասը և այլն:

ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆ

Բոլոր ՊՈԱԿ-ներն ունեն հիմնական կրկնվող մատակարարներ, որոնց շարքում են նաև ՏՄՊՊՀ-ի կողմից անբարեխիղճ տնտեսվարող են ճանաչվել:

ԱՌԱՋԱՐԿՈՒԹՅՈՒՆ (ՀՀ ԱՍՀՆ-ին)

Իրականցնել առանձին հետազոտություն՝ պարզելու, թե որոնք են մասնակցության ոչ բարձր մակարդակի վրա ազդեցության գործոնները:

1.4. Չափաբաժինների միասնական խնդիր

ՊՈԱԿ-ների 2019թ. կարիքների համար կենտրոնացված կարգով գնման ընթացակարգերը կազմակերպվել են ըստ Երևան քաղաքի և ՀՀ մարզերի: Նույն վարչատարածքային միավորի մեջ ընդգրկված ՊՈԱԿ-ների (օրինակ Երևան քաղաքի բոլոր ցերեկային կենտրոնների, և ոչ առանձին յուրաքանչյուրի համար) կարիքների համար ձեռքբերման ենթակա և նույն տեխնիկական բնութագիրը ունեցող գնման առարկաները միասնականացվել են մեկ չափաբաժնում: Այսպիսով, ի տարբերություն 2018թ.՝ մրցույթին կարող էին մասնակցել այնպիսի կազմակերպություններ, որոնք ի վիճակի էին մատակարարում իրականացնել ոչ թե մեկ, այլ մի քանի հաստատություն:

Սննդամթերքի գնման ընթացակարգերը վերլուծելիս ակներև է, որ, օրինակ, Երևան քաղաքի տարբեր վարչական շրջաններում գտնվող ՊՈԱԿ-ների կարիքների համար կազմակերպվող գնման ընթացակարգերի շրջանակներում չափաբաժինների միասնականացումն արդյունավետ չէ: Արդեն իսկ խոշորացված և առանձին-առանձին ապրանքատեսակների փոխարեն պատրաստի խոհարարական արտադրանքի ձեռքբերմանն անցնելը նվազեցնում է առանձին ապրանքախմբի համար հնարավորինս ամենացածր գնով ձեռքբերման հնարավորությունը, հաշվի առնելով, որ ծառայություն մատուցողը չի կարող ավելի քան 20 անուն ապրանքատեսակ ունենալ ամենացածր գնով, մյուս կողմից էլ, բացի նրանից, որ չափաբաժինների միասնականացմամբ մանր և միջին բիզնեսի մասնակցությունը կարող է որոշ չափով սահմանափակվել, նաև գնման ընթացակարգերի շրջանակներում մասնակիցների կողմից ներկայացվող գնային առաջարկները կլինեն առավել իրատեսական դրանք ըստ առանձին ՊՈԱԿ-ների կազմակերպելու պարագայում՝ հաշվի առնելով յուրաքանչյուր մասնակցի համար նաև մատակարարման իրականացման մատչելիության և հարմարավետության /տրանսպորտային ծախսեր/ գործոնները: Օրինակ՝ Էրեբունի և Աջափնյակ համայնքներում գտնվող 2 հաստատությունների համար տարբեր մրցույթներով գնում կազմակերպելու պարագայում համայնքային կազմակերպությունը տրանսպորտային միջոցների պակաս ծախսերի արդյունքում կարող է առաջարկել էականորեն ցածր գին:

Սննդամթերքի գնման ընթացակարգերը վերլուծելիս ակնհայտ է դառնում, որ նույն վարչատարածքային միավորի մեջ ընդգծված ՊՈԱԿ-ների կարիքների համար գնվող անհրաժեշտ առարկաների չափաբաժինների միասնականացումը արդյունավետ չէ: Առարկաների միասնականացված ձեռքբերումը հնարավորություն չի տալիս, որպեսզի առարկաները առանձին-առանձին գնվեն առավել հարմար գնով, գումարած շատ բարձր խնդիր է գտնել կազմակերպություն, որը, օրինակ, 20 առարկա կվաճառի ամենացածր գնով, ինչպես նաև բազմատեսակ ապրանքների միաժամանակյա ձեռքբերումը մրցակցությունից դուրս կթողնի մանր և, երբեմն, նույնիսկ միջին բիզնեսը:

ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆ

Չափաբաժինների միասնականացումն արդյունավետ չէ մի շարք պատճառներով՝

1. Սահմանափակվում է մանր և միջին բիզնեսի մասնակցությունը:
2. Ձեռքբերումն իրականացվում է միջինացված արժեքով, ինչն ավելի բարձր է, քան առանձին ապրանքախմբերի դեպքում առաջարկվող փաստացի արժեքները:

ԱՌԱՋԱՐԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ (ՀՀ ԱՍՀՆ-ին)

1. Վերանայել մրցութային կարգը, ՊՈԱԿ-ների համար գնման մրցույթ հայտարարել ըստ առանձին հաստատությունների:
2. Վերանայել ցերեկային կենտրոնների համար ընտրված խոհարարական ծառայությունների պատվիրման որոշումը, քննարկել առանձին ապրանքներ ձեռք բերելու և տեղում

պատրաստելու նախկինում կիրառվող տարբերակը, իրականացնել վերլուծությունն առանձին ապրանքախմբերով ապրանքի ձեռքբերման դեպքում ինսայողությունների և նոր աշխատատեղ ստեղծելու համատեքստում, քանի որ տեղում պատրաստելու դեպքում ստեղծվում են նոր աշխատատեղեր և առաջանում է բյուջեի վերաբաշխման կարիք՝ նոր հաստիքների և համապատասխան վճարումների համար:

1.5. Կնքված պայմանագրերի շրջանակներում մատակարարվող ապրանքների քանակական և որակական համապատասխանությունը պայմանագրին

Կենտրոնացված կարգով ՊՈԱԿ-ների կարիքների համար կազմակերպված սննդամթերքի գնման ընթացակարգերի արդյունքում կնքված պայմանագրերի շրջանակներում իրականացվող մատակարարումներն առավել ինդրահարույց են վերահսկելիության և օրինականության պահպանության տեսանկյունից:

Ուսումնասիրությունների արդյունքում արձանագրվել է, որ հաճախ տեխնիկական բնութագրերին չհամապատասխանող ապրանքների մատակարարման դեպքում ՊՈԱԿ-ները, չընդունելով ապրանքը, չեն կիրառում գնման պայմանագրով սահմանված տույժերը և տուգանքները: Ավելին՝ չի կազմվում ապրանքը չընդունելու վերաբերյալ համապատասխան ակտ: Ինքնին ոչ մեծ թվով տնտեսվարող սուբյեկտների պարագայում, երբ ապրանք չընդունելու պարագայում չկա հնարավորություն նույն ապրանքն այլ տնտեսվարողի պատվիրելու, ընդունող կողմի համար անհասկանալի է դառնում, թե ինչ քայլեր պետք է ձեռնարկվի, եթե ապրանքը չընդունվի, իսկ մինչև համապատասխան ժամկետի ավարտը մատակարար ընկերությունը չհասցնի մատակարարել նոր խմբաքանակ: Մտավախության պատճառը երեխաներին առանց սնունդ թողնելու ռիսկն է:

Վերահսկողությունը բավարար չափով իրականացնելու համար առկա են մի շարք այլ ինդիկատորներ ևս, մասնավորապես, ապրանքն ընդունելու պահին ընդունող կողմը ապրանքն ընդունում է՝ ելնելով նշյալ ապրանքի համար սահմանված տեխնիկական բնութագրերից: 2017-2018թթ. պայմանագրերով նախատեսված տեխնիկական բնութագիրը բաղկացած էր երկու մասից՝ իրավական և ընդհանուր նկարագրություն. ստորև ներկայացված են կարտոֆիլի և պանրի առումով օրինակները:

Կարտոֆիլ
Անվտանգությունը, փաթեթավորումը և մակնշումը՝ ըստ Մաքսային միության հանձնաժողովի 2011թ. դեկտեմբերի 9-ի թիվ 880 որոշմամբ ընդունված «Սննդամթերքի անվտանգության մասին» /ՄՍ ՏԿ 021/2011/, Մաքսային միության հանձնաժողովի 2011թ. օգոստոսի 16-ի թիվ 769 որոշմամբ ընդունված «Փաթեթվածքի անվտանգության մասին» /ՄՍ ՏԿ 005/2011/ կանոնակարգերի և «Սննդամթերքի անվտանգության մասին» ՀՀ օրենքի 9-րդ հոդվածի:
«Վաղահաս և ուշահաս, առաջին տեսակի, չցրտահարված, առանց վնասվածքների, մատակարարվող խմբաքանակի առնվազն 90 տոկոսի տրամագիծը 6 սմ-ից ոչ պակաս, արմատապտուղներին կպած հողի քանակությունը՝ ոչ ավելի, քան ընդհանուր քանակի 6 տոկոսը»:
Պանիր
Համապատասխան Եվրասիական տնտեսական հանձնաժողովի խորհրդի 2013թ. հոկտեմբերի 9-ի թիվ 67 որոշմամբ ընդունված «Կաթի և կաթնամթերքի անվտանգության մասին» կանոնակարգի /ՄՍ ՏԿ 033/2013/: Անվտանգությունը, փաթեթավորումը և մակնշումը՝ ըստ Մաքսային միության հանձնաժողովի 2011թ. դեկտեմբերի 9-ի թիվ 880 որոշմամբ ընդունված «Սննդամթերքի անվտանգության մասին» /ՄՍ ՏԿ 021/2011/, Մաքսային միության հանձնաժողովի 2011թ. դեկտեմբերի 9-ի թիվ 881 որոշմամբ ընդունված «Սննդամթերքը դրա մակնշման մասով» /ՄՍ ՏԿ 022/2011/, Մաքսային միության հանձնաժողովի 2011թ. օգոստոսի 16-ի թիվ 769 որոշմամբ ընդունված «Փաթեթվածքի անվտանգության մասին» /ՄՍ ՏԿ 005/2011/ կանոնակարգերի և «Սննդամթերքի անվտանգության մասին» ՀՀ օրենքի 9-րդ հոդվածի:
«Պանիր պինդ, կովի կաթից, աղաջրային, սպիտակից մինչև բաց դեղին գույնի, տարբեր մեծության

և ձևի աչքերով, 46 տոկոս յուղայնությամբ, պիտանելիության մնացորդային ժամկետը ոչ պակաս, քան 90 տոկոսը, օրինակ, եթե պիտանելիության ժամկետը սահմանված է 20 օր, մատակարարման պահին ժամկետի ավարտին պետք է մնա առնվազն 18 օր: Մատակարարումը միայն շերմակարգավորվող տրանսպորտային միջոցով: Բժշկասանասնաբուժական և լաբորատոր փաստաթղթերի առկայությունը պարտադիր է»:

2019թ. համար պայմանագրում ընդհանուր 1 տոողով թվարկվում է, թե բոլոր տեսակի բոլոր ապրանքների համար ինչպիսի իրավակարգավորումներ են գործում, իսկ կոնկրետ ապրանքատեսակի համար նշված է միայն ընդհանուր բնութագիրը: Ընդունող կողմի համար, որը տեղյակ չէ բոլոր տեսակի բոլոր ապրանքախմբերի իրավակարգավորումներին, ինդրահարույց է դառնում կողմնորոշվել, թե կասկածի դեպքում տվյալ ապրանքին ներկայացվող պահանջները կոնկրետ որ նորմատիվ իրավական ակտով են կարգավորվում, և ակամայից առաջնորդվում է բացառապես ընդհանուր տիպի նկարագրությամբ: Ընդհանուր տիպի նկարագրության մեջ ինքնին սահմանվում են այնպիսի ցուցանիշներ, որոնք հնարավոր չէ պարզել ակնադիտական կամ օրգանոլեպտիկ զննությամբ, օրինակ՝ բաղադրությունը: Մինչդեռ, նույնիսկ նշյալ ապրանքների համար սահմանված գները ենթադրում են բարձր ռիսկի հնարավորություն. երբ, օրինակ, որևէ ՊՈԱԿ-ի որևէ մատակարարի կողմից 1 կգ 700 ՀՀ դրամով յոգուրտ մատակարարելու մրցույթ շահելը հարուցում է ռիսկ այն համատեքստում, երբ մեկ այլ ՊՈԱԿ-ի մեկ ուրիշ մատակարարը նույն յոգուրտի համար հայտարարված մրցույթը շահում է 1 կգ 1039 ՀՀ դրամով: Կամ մատակարարը շահում է նրբերշիկի մատակարարման մրցույթը 1 կգ 999 ՀՀ դրամով տեխնիկական բնութագրի այսպիսի չափանիշներով՝ բարձր տեսակի, տավարի և խոզի կամ տավարի և հորթի մսերից պատրաստված, վակուումային կամ ոչ վակուումային փաթեթավորմամբ, մսի պարունակությունը ոչ պակաս, քան 60 տոկոս, պիտանելիության մնացորդային ժամկետը ոչ պակաս, քան 60 տոկոս: Առաջարկված գինն ինքնին ռիսկային է, քանի որ նման գնով շուկայում տվյալ բնութագրով նրբերշիկի գինն էականորեն բարձր է: Կարելի էր զգոնությամբ կանխատեսել և ստուգել մթերքում հավի մսի առկայությունը, ինչը հայտնաբերվել է իրականացված ուսումնասիրության ընթացքում: Եվ, եթե ուսումնասիրության ընթացքում հավի մսի տեսանելի մակնշումը հնարավոր էր նկատել, ապա կեղծված մակնշման պարագայում վերջինս հնարավոր կլիներ պարզել բացառապես լաբորատոր փորձաքննության միջոցով:

ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

1. Պայմանագրերի տեխնիկական բնութագրերը բարդացված են և ոչ ամբողջական: Ապրանքն ընդունող կողմի ներկայացուցիչները չունեն բավարար գիտելիքներ ապրանքի տեխնիկական բնութագրին ամբողջական համապատասխանությունը գնահատելու համար:
2. Խնդրահարույց է ապրանքները չընդունելու և հետ վերադարձնելու պարագայում համապատասխան ակտ չկազմելու հանգամանքը, քանզի այդպիսով անուղղակի վնաս է հասցվում նաև քյուլջեին, քանի որ ակտի կազմման պարագայում մատակարարը ստանձնել է պարտավորություն վճարելու պայմանագրով սահմանված տույժերն ու տուգանքները:
3. Վերահսկողությունը բավարար չափով իրականացնելու համար բացակայում են լաբորատոր փորձաքննություններ իրականացնելու համար նախատեսված ֆինանսական միջոցները, ստուգման պարտավորություններ չի նախատեսվում նաև կնքված պայմանագրերով:

ԱՌԱՋԱՐԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ (ՀՀ ԱՍՀՆ-ին)

1. Գնման գործընթացում յուրաքանչյուր ապրանքի համար հստակեցնել իրավակարգավորումները, ինչպես ըստ ապրանքախմբի, այնպես էլ ըստ ապրանքատեսակի: Աշխատակիցների համար կազմակերպել վերապատրաստման

դասընթացներ ապրանքների ընդունման/չընդունման և վերադարձի կարգի, ինչպես նաև սահմանված չափորոշիչների թեմաներով:

2. ԱՄՆ-ի վերահսկողական գործառույթների համար պատասխանատու համապատասխան ստորաբաժանումների կողմից ուժեղացնել հսկողությունը ապրանքների վերադարձի գործընթացը փաստաթղթավորելու նկատմամբ՝ կիրառելով համապատասխան սանկցիաների մեխանիզմներ:
3. Նախատեսել մատակարարվող մթերքների՝ ըստ անհրաժեշտության լաբորատոր փորձաքննության ենթարկելու միջոցներ: Մշակել փորձաքննության պատվերի մեթոդաբանություն՝ ելնելով ապրանքատեսակի ռիսկայնությունից (կաթ-կաթնամթերք, միս-մսամթերք, կրեմային արտադրանք, շաքար և տրանսճարպեր պարունակող մթերքներ), և շուկայական գնի հետ առաջարկված գնի համադրելիությունից:
4. Մատակարարների հետ պայմանագրերում նախատեսել լաբորատոր փորձաքննությունների պահանջ խնդիրների հայտնաբերման դեպքում՝ սահմանելով համապատասխան մեխանիզմ, որպեսզի փորձաքննության համար վճարի այն կողմը, որը փորձաքննության արդյունքում կհամարվի մեղավոր:

ԳԼՈՒԽ 2. ՍՆՆԴԱՄԹԵՐՔԻ ԱՆՎՏԱՆԳՈՒԹՅՈՒՆՆ ՈՒ ՍՆՈՒՑՄԱՆ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԸ ՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՀՈԳԱԾՈՒԹՅԱՆ ՆԵՐՔՈ ԳՏՆՎՈՂ ԵՐԵԽԱՆԵՐԻ ԽՆԱՄՔԻ ԵՎ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐՈՒՄ

Սննդամթերքի անվտանգությունը սննդամթերքի, սննդամթերքի հետ անմիջական շփման մեջ գտնվող նյութերի, սննդի շղթայի և առևտրի ու հանրային սննդի ոլորտում ծառայությունների մատուցման փուլերում անվտանգությանն առնչվող հարաբերությունները կարգավորող, ինչպես նաև պետության կողմից նախատեսվող մարդու առողջության պաշտպանության երաշխիքները ամրագրող և սննդամթերքի և սննդամթերքի հետ անմիջական շփման մեջ գտնվող նյութերի վնասակար ու վտանգավոր ազդեցությունից պաշտպանող ոլորտ է:

Ոլորտի կարգավորման հիմնական նպատակը հանրության առողջությունը սննդամթերքի հնարավոր վնասակար ազդեցությունից պաշտպանելն է («Ֆերմայից մինչև պատառաբաղ» կամ «դաշտից մինչև սեղան» սկզբունքով), ինչպես նաև սննդամթերքի արտադրության, պահպանման, տեղափոխման, վերամշակման, իրացման փուլերում սննդամթերքի անվտանգության ապահովումը, սննդամթերքի արտադրության և շրջանառության կամ սննդի շղթայի փուլերում պետական վերահսկողության ապահովումը՝ հետաձգելիության սկզբունքի կիրառմամբ, և այլ առանցքային խնդիրներ:

Սննդամթերքի անվտանգության ոլորտի խնդիրը սննդի շղթայի բոլոր փուլերում կատարվող գործառնությունների ժամանակ մարդու կյանքի, առողջության և շրջակա միջավայրի անվտանգության երաշխիքների ապահովումն է:

Համաձայն սննդամթերքի անվտանգության մասին օրենքի՝ սննդի շղթայի օպերատոր է հանդիսանում սննդի շղթայի բոլոր փուլերում գործառնություն իրականացնող ցանկացած ֆիզիկական կամ իրավաբանական անձ: Սահմանումից անմիջապես հետևում է, որ պետության հոգածության ներքո գտնվող երեխաների խնամքի և պաշտպանության հաստատությունները հանդիսանում են սննդի շղթայի օպերատոր և, հետևաբար, կրում սննդի շղթայի օպերատորի բոլոր պարտավորությունները, մասնավորապես, սննդամթերքի, սննդամթերքի հետ անմիջական շփման մեջ գտնվող նյութերի հիգիենային ներկայացվող պահանջների կատարման ապահովումը, որոնք հիմնված են հետևյալ սկզբունքների վրա՝

- 1) սննդի օպերատորների կողմից սննդամթերքի անվտանգության համար հիմնական պատասխանատվության կրում,
- 2) սննդամթերքի անվտանգության երաշխավորում սննդի շղթայի փուլերում, ներառյալ՝ նախնական արտադրությունը,
- 3) կառավարության սահմանած՝ սննդի հիգիենայի պահանջների կատարման համար ընթացակարգերի իրականացում,
- 4) սննդի օպերատորների կողմից արտադրվող, վերամշակվող և իրացվող սննդամթերքի նմուշառման և լաբորատոր փորձաքննության իրականացում,
- 5) սառնարանային շղթայի ապահովում,
- 6) ՎՎՀԿԿ (վտանգների վերլուծության և հսկման կրիտիկական կետեր) համակարգի սկզբունքների կիրառմամբ սննդամթերքի անվտանգության նկատմամբ սննդի օպերատորների պատասխանատվության և վստահության ամրապնդում,
- 7) ջերմային ռեժիմի վերահսկողության մանրէաբանական չափորոշիչների և պահանջների սահմանում՝ հիմնված ռիսկերի գիտական գնահատման վրա:

Սննդի օպերատորները պարտավոր են՝

- 1) պահպանել սննդամթերքի հիգիենային ներկայացվող պահանջները, որոնք ամրագրված են ՀՀ օրենսդրությամբ,

2) ապահովել ՀՀ օրենսդրությամբ սահմանված դեպքերում սննդամթերքի արտադրության և շրջանառության փուլերում սննդամթերքի հետ անմիջական շփում ունեցող աշխատակիցներին բժշկական զննության ենթարկելը,

3) իրենց սահմանած պարբերականությամբ ապահովել արտադրական հսկողություն արտադրանքի խմբաքանակի նկատմամբ՝ արտադրական ցանկացած փուլում, ներառյալ՝ արտադրությունը, շրջանառությունը և օգտահանումը,

4) անհապաղ դադարեցնել արտադրությունը, իրացումը կամ օգտահանումը այն դեպքում, երբ տեղի է ունեցել խախտում, որը կարող է սննդամթերքը դարձնել վտանգավոր, ապահովել հետկանչ, կատարել համապատասխան փորձարկում, որից հետո կազմակերպել ոչնչացում,

5) սննդամթերքի գնորդներին (շահառուներին), լիազոր մարմինին՝ նրանց պահանջի դեպքում, տրամադրել արտադրանքի անվտանգությունը հավաստող փաստաթղթեր,

6) համագործակցել լիազոր մարմնի հետ՝ ռիսկի կանխարգելման կամ նվազեցման նպատակով,

7) ապահովել նույնականացումը և հետազօծելիությունը սննդի շղթայի բոլոր փուլերում:

Սննդամթերքի հիգիենային ներկայացվող պահանջները տարածվում են սննդի շղթայի բոլոր փուլերի վրա:

Սննդի օպերատորները պետք է երաշխավորեն, որ իրենց հսկողության ներքո գտնվող սննդի շղթայի փուլերում սննդամթերքի արտադրությունը, մշակումը, վերամշակումը և բաշխումն իրականացվում են Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրությամբ սահմանված՝ սննդամթերքի հիգիենային ներկայացվող պահանջներին համապատասխան:

Սննդամթերքի հիգիենային ներկայացվող պահանջների համապատասխանության խնդիրները բազմաշերտ են և դիտարկվել են ըստ մի քանի չափանիշների՝ սպասարկման արտադրական և կենցաղային սենքերի, աշխատակիցների անձնական հիգիենայի, միջատների և կրծողների դեմ տարվող պայքարի, սարքավորումների և գույքի, արտադրական թափոնների, սննդամթերքի տեղափոխման, ընդունման գործընթացի, հումքի մշակման և արտադրանքի պատրաստման գործընթացի, մենյուների տեսանելիության և նորմատիվ իրավական ակտերի պահանջների համապատասխանության, ինչպես նաև մենյուների համապատասխանությունը սննդամթերքի ծավալներին և սննդային արժեքներին:

2.1. Սպասարկման արտադրական և կենցաղային սենքեր

ՀՀ կառավարության 2011թ. հունվարի 20-ի «Սննդամթերքի հիգիենային ներկայացվող պահանջների տեխնիկական կանոնակարգը հաստատելու մասին» թիվ 34-Ն որոշմամբ¹⁰ սահմանվում են **սննդամթերքի հիգիենային ներկայացվող պահանջները**: Որոշման հավելվածի 23-րդ կետով սահմանվում է, որ «*սննդի կառույցները պետք է պահվեն մաքուր, նորոգ և պատշաճ վիճակում*», 26-րդ կետով սահմանվում է, որ «*սննդամթերքի պատրաստման, մշակման կամ վերամշակման համար նախատեսված սննդի կառույցները պետք է ապահովեն հիգիենիկ պատշաճ գործելակերպի իրականացումը՝ ներառյալ գործընթացների ընթացքում և դրանց միջև ընկած ժամանակահատվածում խաչաձև աղտոտումից պաշտպանումը*: Մասնավորապես՝

1) **հատակը** պետք է ունենա հարթ մակերես, պահվի նորոգ վիճակում, անհրաժեշտության դեպքում ապահովի դրենաժը, հեշտորեն մաքրվի ու ախտահանվի և պատրաստված լինի անջրանցիկ, չներծծող, լվացվող և ոչ թունավոր նյութերից,

2) **պատերը** պետք է ունենան հարթ մակերես, պահվեն նորոգ վիճակում, հեշտությամբ մաքրվեն ու ախտահանվեն և պատրաստված լինեն անջրանցիկ, չներծծող, լվացվող և ոչ թունավոր նյութերից,

¹⁰ ՀՀ կառավարության թիվ 34-Ն որոշում <https://www.arlis.am/DocumentView.aspx?DocID=65384>

3) **առաստաղները** (կամ եթե չկան առաստաղներ, տանիքի ներքին մակերևույթը) և վերին ամրությունները պետք է նախագծված և կառուցված լինեն այնպես, որ կանխարգելի կամ նվազեցվի կեղտի կուտակումը, գոլորշու խտացումը, անցանկալի բորբոսների աճը և մասնիկների թափվելու հնարավորությունը,

4) **պատուհաններն ու** այլ բացվածքներ պետք է պատրաստված լինեն այնպես, որ կանխեն կեղտի կուտակումը: Դեպի դուրս բացվող պատուհաններն անհրաժեշտության դեպքում պետք է ունենան հեշտությամբ բացվող և մաքրվող միջատապաշտպան ցանցեր, իսկ եթե բաց պատուհաններից հնարավոր է աղտոտիչների ներթափանցումը, ապա արտադրության ընթացքում դրանք փակվեն ու կողպվեն,

5) **դռները** պետք է հեշտորեն մաքրվեն ու ախտահանվեն և պատրաստված լինեն հարթ և չներծծող մակերևույթ ունեցող նյութերից,

6) **սննդամթերք պարունակող տարածքների աշխատանքային մակերևույթները՝** ներառյալ սարքավորումների մակերևույթները և հատկապես սննդամթերքի հետ անմիջական շփման մեջ գտնվողները, պետք է պահվեն նորոգ վիճակում, հեշտությամբ մաքրվեն ու ախտահանվեն և պատրաստված լինեն հարթ, մաքրվող, ոչ թունավոր, քայքայամաշման (կոռոզիայի) չենթարկվող նյութերից, լինեն չեզոք սննդամթերքի և մաքրող ու ախտահանող նյութերի նկատմամբ»:

Համաձայն Նույն որոշման 60-րդ կետի՝ «**հումքը, բաղադրիչները, կիսապատրաստվածքը և վերջնական արտադրանքը, որոնցում հնարավոր է ախտածին մանրէների բազմացում կամ թունավոր նյութերի առաջացում, պետք է պահվեն դրանց առաջացումը կամ բազմացումը բացառող ջերմաստիճանում, իսկ սառնարանային շղթայի անընդհատությունը** անհրաժեշտ է ապահովել: Թույլատրվում է ջերմաստիճանի որոշակի շեղումներ կարճատև ժամանակահատվածով, որն անհրաժեշտ է արտադրանքի պատրաստման, տեղափոխման, տրանսպորտային փոխադրման, պահման, ցուցադրման կամ սպասարկման համար՝ պայմանով, որ դա չի հանգեցնի առողջության վտանգի: Սննդամթերք մշակող, վերամշակող կամ փաթեթավորող կազմակերպությունները պետք է ապահովված լինեն անհրաժեշտ տարածքներով և սառնարանային խցիկներով՝ հումքի և այլ բաղադրիչների առանձնացված պահման համար»:

Նույն որոշման 27-րդ կետի համաձայն՝ «**անհրաժեշտության դեպքում պետք է նախատեսվեն համապատասխան տարածքներ՝ աշխատանքային գործիքների և պարագաների լվացման, ախտահանման և պահման համար: Այդ տարածքները պետք է կառուցված լինեն քայքայման հանդեպ կայուն նյութերից, հեշտ մաքրվեն և ունենան տաք և սառը ջրամատակարարում»:**

Որոշման 24-րդ կետի առաջին ենթակետով նշվում է, որ «**սննդի կառույցները պետք է նախագծված, կառուցված ու տեղակայված լինեն այնպես, որ հնարավոր լինի կատարել համապատասխան խնամք, մաքրում և (կամ) ախտահանում, բացառվի կամ նվազագույնի հասցվի օդից փոխանցվող աղտոտումը և ապահովվի համարժեք աշխատանքային պայմաններ՝ գործողությունները հիգիենիկ պայմաններում կատարելու համար**»: Իսկ 25-րդ կետը սահմանում է, որ «**սննդի կառույցները պետք է ապահովված լինեն՝**

1) բավարար քանակությամբ բնական և (կամ) արհեստական օդափոխանակությամբ **սանհանգույցներով՝** միացված գործող կոյուղուն: Սանհանգույցների դռները չպետք է անմիջապես բացվեն սննդամթերքի մշակման սենյակների մեջ,

2) **ձեռքերի լվացման** համար նախատեսված, հարմար տեղակայված բավարար քանակությամբ լվացարաններով՝ ապահովված տաք և սառը ջրով, ձեռքերի լվացման ու ախտահանման միջոցներով և չորացման հիգիենիկ սարքերով: **Ձեռքերի և հումքի լվացման լվացարանները պետք է տեղակայված լինեն առանձին և իրարից հնարավորինս հեռավորության վրա,**

3) բնական **օդափոխության** պայմաններով և արհեստական օդափոխության համակարգերով, որոնք կկանխեն աղտոտված օդի տարածք ներթափանցումը: Օդափոխության համակարգերը պետք է մոնտաժվեն այնպես, որ ֆիլտրերի և մաքրման ու փոխման ենթակա այլ մասերը լինեն դյուրին հասանելի,

4) բնական և (կամ) արհեստական լուսավորվածությամբ,

5) աղտոտման վտանգը բացառող և նպատակային օգտագործվող **կոյուղու համակարգով**: Դրենաժային ուղիների ամբողջությամբ կամ մասամբ բաց լինելու դեպքում դրանք պետք է մոնտաժված լինեն այնպես, որ բացառվի հոսքն աղտոտված գոտուց դեպի մաքուր՝ հատկապես սննդամթերքի տեղակայման գոտի,

6) անձնակազմի համար **հանդերձարանով**,

7) **լվացող և ախտահանող նյութերի՝ սննդամթերքից առանձնացված պահման տարածքներով**»:

Հետազոտության շրջանակում իրականացված ակնադիտական զննության միջոցով իրականացված դիտարկումների առաջին փուլի արդյունքում պարզվել է, որ **Կենցաղային սենքերի մաքրությունը** հիմնականում պահպանվում է: Օրինակելի մաքրություն է տիրել Երևանի «Մարի Իզմիրյանի անվան մանկատուն» ՊՈԱԿ-ում, «Գավառի մանկատուն» ՊՈԱԿ-ում և «Գյումրու երեխաների տուն» ՊՈԱԿ-ում: «Դիլիջանի երեխաների խնամքի և պաշտպանության գիշերօթիկ հաստատություն» ՊՈԱԿ-ի խմբասենյակներն ունեին վերանորոգման կարիք, վերանորոգման կարիք կար նաև «Գյումրիի երեխաների խնամքի և պաշտպանության հաստատություն թիվ 1 գիշերօթիկ» ՊՈԱԿ-ի սննդի պահեստներից մեկում: Անհամաչափ, չափսերով էականորեն փոքր էր «Գյումրի քաղաքի երեխաների սոցիալական հոգածության կենտրոն» ՊՈԱԿ-ի տարածքը:

Երկրորդ փուլի դիտարկումն էական փոփոխություններ չի արձանագրել:

Կենցաղային սենքերի մաքրության առումով խնդրահարույց էին «Երեխաների և ընտանիքի աջակցության կենտրոն» և «Երևանի «Չատիկ» երեխաների աջակցության կենտրոն» ՊՈԱԿ-ները: Կենցաղային սենքերը մաքուր պահելու պայմանը 16 հաստատությունից պահպանված էր 11 հաստատությունում, 3 հաստատությունում պահպանված էր մասնակի, իսկ 2-ում պահպանված չէր:

Պատշաճ **հիգիենիկ կանոնների՝ ներառյալ խաչաձև աղտոտումը**, պահման տեսանկյունից խնդիրներ հայտնաբերվել են «Սյունիքի մարզի երեխայի և ընտանիքի աջակցության կենտրոն» հիմնադրամում, «Երևանի «Չատիկ» երեխաների աջակցության կենտրոն» ՊՈԱԿ-ում, իսկ ահա «Գյումրի քաղաքի երեխաների սոցիալական հոգածության կենտրոն» ՊՈԱԿ-ում խոհանոցի պայմանները չէին բավարարում ստանդարտներին. դուռը բացվում էր անմիջապես դուրս:

Հաստատությունների հիգիենիկ պատշաճ կանոնները՝ ներառյալ խաչաձև աղտոտումից պաշտպանման պայմանը, պահպանված էր 11 հաստատությունում, մասնակի պահպանված էր 2 հաստատությունում, պահպանված չէր՝ 1 հաստատությունում:

Պահանջվող **ջերմային ռեժիմում պահպանման** համար արագ փչացող սննդամթերքի բաժինների սառնարանային սարքավորումներով ապահովվածության տեսանկյունից պատկերը, ընդհանուր առմամբ, կարելի է գնահատել դրական: Խնդրահարույց է ջերմաչափերի ոչ բավարար քանակությունը, քանի որ պահեստների ոչ բոլոր անհրաժեշտ հատվածներում են առկա ջերմաչափեր, որոշ դեպքերում՝ բացակայում են նաև սառնարաններում: Մթերքների պահպանման տեսանկյունից խնդիրներ են առկա եղել «Գյումրի քաղաքի երեխաների սոցիալական հոգածության կենտրոն» ՊՈԱԿ-ում, արագ փչացող մթերքներն ապահովված չէին սառնարանային պայմաններով, սակայն խնդիրը տեղում վերացվել է՝ խոհանոցային տարածք է տեղափոխվել ընդհանուր օգտագործման սառնարանը:

Արագ փչացող սննդամթերքի ոչ պատշաճ պայմաններում պահման դեպք է նկատվել նաև «Երևանի «Չատիկ» երեխաների աջակցության կենտրոն» ՊՈԱԿ-ում: «Սյունիքի մարզի երեխայի և ընտանիքի աջակցության կենտրոն» հիմնադրամում պատրաստի սննդամթերքը ենթարկվում էր կրկնակի ջերմային մշակման: Արագ փչացող սննդամթերքի համար հատուկ ջերմային պայմաններ ստեղծելու պահանջը պահպանված էր 12 հաստատությունում, մասնակի պահպանված էր 2 հաստատությունում, իսկ 2 հաստատությունում պահպանված չէր:

Վարչա-տնտեսական, կենցաղային և օժանդակ բաժինների **սննդամթերքի պահպանման հատվածից առանձնացված լինելու** և կենցաղային տարածքներով (սանհանգույց, լվացարան, տաք և սառը ջուր, օճառ, ախտահանիչ լուծույթներ, հանդերձարան) ապահովված լինելու տեսանկյունից արձանագրված խնդիրները համեմատաբար ավելի շատ էին: **Օճառների և ախտահանիչների ոչ բավարար քանակություն** կար գրեթե բոլոր հաստատություններում: Երևանի «Մարի Իզմիրյանի անվան մանկատուն» ՊՈԱԿ-ում աշխատողների համար նախատեսված սանհանգույցում չկային օճառ և ախտահանիչ լուծույթ: «Սյունիքի մարզի երեխայի և ընտանիքի աջակցության կենտրոն» հիմնադրամի սանհանգույցների վիճակը անմխիթար էր, չկային տաք ջուր և ախտահանիչներ: «Երևանի Աջափնյակ վարչական շրջանի երեխաների աջակցության կենտրոն» ՊՈԱԿ-ի սանհանգույցներում չկար տաք ջուր, իսկ մի քանիսում բացակայում էին ձեռքերի չորացման համար նախատեսված միանվագ անձեռոցիկները: «Երեխաների և ընտանիքի աջակցության կենտրոն» ՊՈԱԿ-ի սանհանգույցները ունեին վերանորոգման կարիք, ապահովված չէին տաք ջրով, ախտահանիչներով, ձեռքի համար նախատեսված չորացման հիգիենիկ իրերով, իսկ միակը, որում առկա էր՝ փակ էր: «Լուռու մարզի երեխայի և ընտանիքի աջակցության կենտրոն» ՊՈԱԿ-ի որոշ սանհանգույցներում բացակայում էր հեղուկ օճառը, խոհանոցի հատվածում դրված էին տնային հագուստներ: «Վանաձորի մանկատուն» ՊՈԱԿ-ի խմբասենյակների սանհանգույցները ունեին վերանորոգման կարիք: «Գավառի մանկատուն» ՊՈԱԿ-ի որոշ սանհանգույցներում չկային տաք ջուր և չորացման հիգիենիկ սարքեր: «Գյումրու Ֆրիտյոֆ Նանսենի անվան երեխաների խնամքի և պաշտպանության գիշերօթիկ հաստատություն» ՊՈԱԿ-ի սանհանգույցներում չկային տաք ջուր և միանվագ օգտագործման անձեռոցիկներ: Գյումրի քաղաքի երեխաների սոցիալական հոգածության կենտրոն» ՊՈԱԿ-ի խոհանոցում իրականացվում էր լվացքի գործընթացը, լվացարանը չուներ տաք ջուր, չորացման հիգիենիկ սարքեր: «Գյումրու երեխաների տուն» ՊՈԱԿ-ի սանհանգույցում առկա չէին հեղուկ օճառներ, չորացնող սարքեր և ախտահանիչներ: Իսկ «Երևանի «Ձատիկ» երեխաների աջակցության կենտրոն» ՊՈԱԿ-ի խոհանոցում լվացարանը ապահովված չէր հոսող տաք ջրով և չորացման հիգիենիկ սարքերով, օճառով, ախտահանիչ լուծույթներով: Նույն վիճակն էր նաև ընդհանուր օգտագործման սանհանգույցներում:

Հետազոտության շրջանակում իրականացված դիտարկումների 2-րդ փուլում նկատվել է հիգիենայով պայմանավորված բարելավվում, այդուհանդերձ, ներդրումներ պահանջող որևէ քայլ չի ձեռնարկվել: Ուսումնասիրության արդյունքում արձանագրված թերությունների հիման վրա **Սննդամթերքի անվտանգության տեսչական մարմնի կողմից ժամանակավորապես կասեցվել է** «Երեխաների և ընտանիքի աջակցության կենտրոն» ՊՈԱԿ-ի խոհանոցի գործունեությունը, իսկ «Խարբերդի մասնագիտացված մանկատուն» ՊՈԱԿ-ում տրվել են որոշակի գործառույթների կասեցման հանձնարարականներ:

Վարչա-տնտեսական կենցաղային և օժանդակ բաժինների վերաբերյալ պահանջը 16 հաստատությունից պահպանված էր 2-ում, 11-ում պահպանված էր մասնակի, իսկ 3 հաստատությունում պահպանված չէր:

Ընդհանրացնելով ակնադիտական զննության եղանակով գնահատված վերընշյալ չորս պահանջների համապատասխանությունը.

- Կենցաղային սենյակները մաքուր պահելու պայմանը 16 հաստատությունից պահպանված էր 11 հաստատությունում, 3 հաստատությունում պահպանված էր մասնակի, իսկ 2-ում պահպանված չէր:
- Հաստատությունների հիգիենիկ պատշաճ կանոնները՝ ներառյալ խաչաձև աղտոտումից պաշտպանման պայմանը, պահպանված էր 11 հաստատությունում, մասնակի պահպանված էր 2 հաստատությունում, պահպանված չէր՝ 1 հաստատությունում:
- Արագ փչացող սննդամթերքի համար հատուկ ջերմային պայմաններ ստեղծելու պահանջը պահպանված էր 12 հաստատությունում, մասնակի պահպանված էր 2 հաստատությունում, իսկ 2 հաստատությունում պահպանված չէր:

- Վարչա-տնտեսական կենցաղային և օժանդակ բաժինների վերաբերյալ պահանջը 16 հաստատությունից պահպանված էր 2-ում, 11-ում պահպանված էր մասնակի, իսկ 3 հաստատությունում պահպանված չէր:

Եզրակացություն

Արտադրական և կենցաղայի սենքերի հիգիենային ներկայացվող պահանջների ուսումնասիրությունը չորս հիմնական մասով ցույց տվեց, որ առավել հաճախ նորմերը պահպանված չեն վարչա-տնտեսական կենցաղային և օժանդակ բաժինները սննդամթերքի պահպանման հատվածից առանձնացված լինելու, ինչպես նաև կենցաղային տարածքներով ապահովված լինելու պահանջը:

Առաջարկություն (ՀՀ ԱՍՀՆ-ին)

ՀՀ ԱՍՀՆ ֆինանսատնտեսական գործառույթ իրականացնող համապատասխան ստորաբաժանմանը՝ իրականացնել համապատասխան հաշվառում, գույքագրում և տրամադրել անհրաժեշտ ֆինանսական միջոցներ շենքային պայմանները ՀՀ կառավարության 2011թ. թիվ 34-Ն որոշմամբ սահմանված պահանջներին համապատասխանեցնելու նպատակով:

2.2. Աշխատակիցների անձնական հիգիենա

Աշխատակիցների անձնական հիգիենան կարգավորվում է ՀՀ կառավարության Նույն՝ 2011թ. հունվարի 20-ի թիվ 34-Ն որոշմամբ: Որոշման հավելվածի 53-րդ կետով սահմանվում է, որ *«սննդամթերքի տեղակայման տարածքում աշխատող յուրաքանչյուր անձ պարտավոր է պահպանել անձնական հիգիենայի կանոնները և կրել համապատասխան մաքուր, անհրաժեշտության դեպքում՝ պաշտպանիչ հագուստ»*: Նույն հավելվածի 55-րդ կետը սահմանում է, որ սննդի շղթայում ներգրավված անձնակազմը պետք է ենթարկվի նախնական (աշխատանքի ընդունվելիս) և պարբերական բժշկական զննությունների և ունենա սանիտարական գրքույկ՝ համաձայն ՀՀ կառավարության 2003թ. մարտի 27-ի «Առողջական վիճակի պարտադիր նախնական (աշխատանքի ընդունվելիս) և պարբերական բժշկական զննության կարգը, գործունեության ոլորտների, որոնցում զբաղված անձինք ենթակա են առողջական վիճակի պարտադիր զննության, և բժշկական զննության ծավալի ու հաճախականության ցանկը, անձնական սանիտարական (բժշկական) գրքույկի, բժշկական զննության ենթակա անձանց անվանացանկը, անձին ժամանակավորապես աշխատանքի չթույլատրելու մասին որոշման ձևերը հաստատելու մասին» թիվ 347-Ն որոշման¹¹: Սույն որոշման 3-րդ կետը, սահմանում է, որ պարտադիր նախնական (աշխատանքի ընդունվելիս) և պարբերական բժշկական զննություն անցկացվում է ՀՀ կառավարության 2002թ. հունիսի 29-ի թիվ 867-Ն որոշման համաձայն. *«ՀՀ առողջապահության նախարարության կողմից տրված բժշկական օգնության և սպասարկման համապատասխան տեսակ իրականացնելու լիցենզիա ունեցող բուժկանխարգելիչ կազմակերպությունում թերապևտի, մաշկավեներաբանի, իսկ առանձին դեպքերում՝ ատամնաբույժի, քիթ-կոկորդ-ականջի մասնագետի կողմից, ինչպես նաև կատարվում են հետազոտություններ տուբերկուլյոզի, աղիքային վարակիչ հիվանդությունների հարուցիչների, որդերի, վեներական ու վարակիչ մաշկային հիվանդությունների նկատմամբ»*: Թիվ 347-Ն որոշման 2-րդ կետը սահմանում է, որ *«բժշկական զննության գործընթացն իրականացնում են բժիշկ-մասնագետները՝ համաձայն ՀՀ կառավարության կողմից հաստատված պարտադիր բժշկական զննության ցանկի: Սույն ցանկում նշված են գործունեության ոլորտները, բժշկական զննության ծավալը և հաճախականությունները»*: Ըստ ցանկի, հանրային սննդի կազմակերպությունների աշխատողները պետք է անցնեն թիվ 347-Ն որոշման 3-րդ կետում նշված բոլոր բժշկական զննությունները հետևյալ հաճախականությամբ. թերապևտի զննում, մաշկավեներաբանի զննում, հետազոտություններ՝ պալարախտի նկատմամբ՝ աշխատանքի ընդունվելիս և տարին մեկ անգամ, արյան հետազոտություն՝ սիֆիլիսի, քսուք (քերուկ) սուսանակի նկատմամբ ատամնաբույժի, քիթ-կոկորդ-ականջի մասնագետի զննում՝ աշխատանքի ընդունվելիս և 6

¹¹ ՀՀ կառավարության թիվ 347-Ն որոշում <https://www.arlis.am/DocumentView.aspx?DocID=107799>

ամիսը մեկ անգամ, հետազոտություններ հեղինակության նկատմամբ և ատամնաբույժի, քիթ-կոկորդ-ականջի մասնագետի զննում՝ աշխատանքի ընդունվելիս և 3 ամիսը մեկ անգամ: Մանկատների աշխատողները բժշկական զննությունը անցնում են հետևյալ հաճախականությամբ. թերապևտի զննում՝ աշխատանքի ընդունվելիս, մաշկավեներաբանի զննում, հետազոտություններ՝ պալարախտի նկատմամբ, հետազոտություն արդիբային վարակիչ հիվանդությունների նկատմամբ (մանրէակրություն), հետազոտություններ հեղինակության նկատմամբ՝ աշխատանքի ընդունվելիս և 6 ամիսը մեկ անգամ, իսկ արյան հետազոտություն՝ սիֆիլիսի, քսուբ (քերուկ) սուսանակի նկատմամբ՝ աշխատանքի ընդունվելիս, հետազոտում՝ արյան հետազոտություն սիֆիլիսի նկատմամբ տարեկան մեկ անգամ, քսուբ՝ սուսանակի նկատմամբ՝ յուրաքանչյուր 6 ամիսը մեկ անգամ:

Հետազոտության շրջանակում իրականացված դիտարկումների առաջին փուլի արդյունքում պարզվել է, որ ՀՀ-ում գործող երեխաների խնամքի և պաշտպանության հաստատություններում **մասնակի են պահպանվում անձնական հիգիենայի կանոնները**: Որոշ հաստատություններում, մասնավորապես, «Գյումրու Ֆրիտյոֆ Նանսենի անվան երեխաների խնամքի և պաշտպանության գիշերօթիկ հաստատություն» ՊՈԱԿ-ում, «ԳԵԽՊՅ N1 գիշերօթիկ» ՊՈԱԿ-ում, «Երևանի «Մանկան տուն» ՊՈԱԿ-ում, «Լուռու մարզի երեխաների խնամքի և ընտանիքի աջակցության կենտրոն» ՊՈԱԿ-ում, «Վանաձորի մանկատուն» ՊՈԱԿ-ում և «Երևանի Մարի Իզմիրյանի անվան մանկատուն» ՊՈԱԿ-ում խախտումներ չեն հայտնաբերվել: Այս հաստատությունների բոլոր աշխատակիցները անցել են նախնական և պարբերական բժշկական զննություններ, ունեն սանիտարական գրքույկներ, աշխատակիցները պահպանում են անձնական հիգիենայի կանոնները և կրում են համապատասխան մաքուր հագուստ: «Գյումրու քաղաքի երեխաների սոցիալական հոգածության կենտրոն» ՊՈԱԿ-ի, «Գյումրու երեխաների տուն» ՊՈԱԿ-ի, «Բյուրեղավանի երեխաների խնամքի և պաշտպանության գիշերօթիկ հաստատություն» ՊՈԱԿ-ի, «Սյունիքի մարզի երեխաների և ընտանիքի աջակցության կենտրոն» հիմնադրամի, «Երևանի Աջափնյակ վարչական շրջանի երեխաների աջակցության կենտրոն» ՊՈԱԿ-ի, «Գավառ մանկատան» ՊՈԱԿ-ի աշխատակիցները պահպանում էին անձնական հիգիենայի կանոնները, սակայն «Սյունիքի մարզի երեխայի և ընտանիքի աջակցության կենտրոն» հիմնադրամի աշխատակիցներից մեկի գրքույկը լրացված էր թերի, «Գավառի մանկատան» ՊՈԱԿ-ի անձնակազմի պարբերական բժշկական զննությունը գործընթացի մեջ էր, «Գյումրու «Երեխաների տուն» ՊՈԱԿ-ի աշխատակիցների սանիտարական գրքույկների հետազոտությունները ոչ լիարժեք էին, «Բյուրեղավանի երեխաների խնամքի և պաշտպանության գիշերօթիկ հաստատություն» ՊՈԱԿ-ի ոչ բոլոր աշխատակիցներն էին ենթարկվել նախնական և պարբերական բժշկական զննության, «Գյումրու քաղաքի երեխաների սոցիալական հոգածության կենտրոն» ՊՈԱԿ-ի աշխատակիցների մոտ չի պահպանվել բժշկական զննության պարբերականությունը, իսկ «Երևանի Աջափնյակ վարչական շրջանի երեխաների աջակցության կենտրոն» ՊՈԱԿ-ի մատակարարների աշխատակիցներն անցել էին նախնական բժշկական զննություն, սակայն զննությունների պարբերականությունը խախտված էր:

Հակառակ պատկերն էր «Դիլիջանի երեխաների խնամքի և պաշտպանության գիշերօթիկ հաստատություն» ՊՈԱԿ-ում և «Խարբերդի մասնագիտացված մանկատուն» ՊՈԱԿ-ում: Նշված երկու հաստատության անձնակազմներն անցել էին նախնական և պարբերական բժշկական զննություն, բոլորն ունեին սանիտարական գրքույկներ, սակայն «Դիլիջանի երեխաների խնամքի և պաշտպանության գիշերօթիկ հաստատություն» ՊՈԱԿ-ում որոշ աշխատակիցներ չէին կրում արտահագուստ, հատկապես պահեստի աշխատակիցը, իսկ «Խարբերդի մասնագիտացված մանկատուն» ՊՈԱԿ-ում աշխատակիցները արտահագուստով էին միայն խոհանոցում, սենյակներում արտահագուստ չէին կրում:

«Երեխաների և ընտանիքի աջակցության կենտրոն» ՊՈԱԿ-ի աշխատակիցներից միայն խոհարարի սանիտարական գրքույկը առկա չէր, ինչպես նաև նա չէր կրում պատշաճ արտահագուստ:

«Երևանի «Չատիկ» երեխաների աջակցության կենտրոն» ՊՈԱԿ-ում բավականին անմխիթար վիճակ էր: Այս հաստատության աշխատակիցները չէին անցել նախնական և պարբերական բժշկական զննություն, իսկ խոհանոցի ոչ մի աշխատակից չէր կրում պատշաճ արտահագուստ:

Ուսումնասիրության երկրորդ փուլում վիճակն էականորեն բարելավվել էր: Աշխատակիցները անցել էին նախնական և պարբերական բժշկական զննություններ, այս մասով խնդիրներ չեն հայտնաբերվել, իսկ ահա աշխատակիցների անձնական հիգիենան և, հատկապես, պահեստի աշխատակիցների արտահագուստը որոշ դեպքերում շարունակում էր մնալ խնդրահարույց:

Ընդհանրացնելով վերը գրվածը.

- Նախնական և պարբերական բժշկական զննությունների և սանիտարական գրքույկ ունենալու պահանջը պահպանված էր 16-ից 8 հաստատությունում, 7-ում՝ պահպանված էր մասնակի, 1 հաստատությունում՝ պահպանված չէր:
- Անձնական հիգիենայի կանոնները և համապատասխան մաքուր հագուստ կրելու պահանջը պահպանված էր 12 հաստատությունում, 3 հաստատությունում՝ պահպանված էր մասնակի, իսկ մեկում՝ պահպանված չէր:

Պատկերն ըստ հաստատությունների ներկայացված է Յավելված 4-ում:

ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆ

ՀՀ-ում գործող երեխաների խնամքի և պաշտպանության հաստատություններում անձնական հիգիենայի կանոնները՝ հատկապես հատուկ արտահագուստ կրելու պահանջը, գրեթե չեն կատարվում: Իսկ նախնական և պարբերական բժշկական զննություններ անցնելու պահանջը կատարվել էր մասամբ: Սակայն երկրորդ փուլում կատարված ուսումնասիրությունը ցույց տվեց, որ առաջին փուլում առկա խնդիրները, մասնավորապես, նախնական և պարբերական բժշկական զննությունները, հնարավոր էր լուծել կարճ ժամանակահատվածում: Այսինքն՝ առկա խնդիրները կապված են վերահսկողության բացակայության կամ/և ոչ պարբերական հաշվետվություններ ներկայացնելու հետ:

ԱՌԱՋԱՐԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ (ՀՀ ԱՍՀՆ-ին, ՊՈԱԿ-ներին)

1. ՀՀ ԱՍՀՆ վերահսկողական գործառույթությունների համար պատասխանատու ստորաբաժանումների կողմից կարող է ստեղծել միասնական տեղեկատվական բազա, որտեղ կներառվեն բոլոր աշխատակիցների բուժզննություն անցնելու ժամկետների մասին տեղեկությունները, ինչի շնորհիվ հաստատության ղեկավարը նախապես կտեղեկանա աշխատողի հերթական բուժզննման անցկացման ժամկետների մասին և համապատասխան հանձնարարականներ տալու հնարավորություն կունենա ժամկետի մեջ:
2. ՊՈԱԿ-ների տնօրենները պետք է հստակորեն սահմանի և աշխատանքային նկարագրում ավելացնի աշխատակցի հստակ գործառույթ, որը կհետևի արտահագուստ կրելու պարտավորություն ունեցող բոլոր աշխատակիցների կողմից համապատասխան պահանջի կատարմանը:

2.3. Միջատների և կրծողների դեմ տարվող պայքար

Սանիտարահիգիենիկ և անվնաս միջավայր ստեղծելու համար առանցքային դեր է խաղում միջատների և կրծողների դեմ տարվող պայքարը, այն է՝ դեզինֆեկցիան և դեռատիզացիան: Դեզինֆեկցիան տարբեր տեսակի միջատների, օրինակ, մրջյունի, խավարասերի, լվիճի, լվի, տիզի, կարիճի, մորմի և այլնի ոչնչացման և կանխարգելման միջոցառումն է: Միջատների ոչնչացումը նման հաստատություններում առանցքային դեր ունի, քանի որ միջատները տարածում են ինֆեկցիոն

հիվանդություններ և տարբեր ալերգիկ ռեակցիաների ու մաշկային հիվանդությունների պատճառ են հանդիսանում: Դրանք նաև հարուցում են տնտեսական վնաս և պատճառում անհարմարավետություններ: Իսկ դեռատիզացիան տարբեր տեսակի կրծողների՝ ամենտների, մկների, խլուրդների, դաշտամկների ոչնչացումն է: Կրծողները արագ են բազմանում, նրանք հմտորեն հարմարվում են ցանկացած պայմաններին, այդ պատճառով անհրաժեշտ է, որպեսզի նրանց դեմ պայքարը համակարգեն հատուկ մասնագիտացված կառույցները:

Միջատների և կրծողների դեմ պայքարի կարևորությունը շեշտվում է նաև ՀՀ կառավարության 2011թ. թիվ 34-Ն որոշման հավելվածի 59-րդ կետով, որտեղ, մասնավորապես, ասվում է՝ *«համապատասխան միջոցներ պետք է ձեռնարկել կենդանիների մուտքը սննդամթերքի պատրաստման, մշակման, պահման և տեղափոխման տարածքներ կանխելու, ինչպես նաև վնասատուների դեմ պայքարելու ուղղությամբ»:*

Տվյալ հետազոտության շրջանակներում ուսումնասիրվել են դեռատիզացիայի կատարման պայմանագրերը: Բոլոր հաստատություններում պայմանագրերը կնքված էին համապատասխան ծառայություններ մատուցող ընկերությունների հետ, այդուհանդերձ, «Գյումրու Ֆրիտյոնֆ Նանսենի անվան երեխաների ինսամբի և պաշտպանության գիշերօթիկ հաստատություն» ՊՈԱԿ-ում բացակայում էին կատարողական ակտերը:

ՀՀ կառավարության 2011թ. թիվ 34-Ն որոշման 26-րդ կետի 4-րդ ենթակետով սահմանվում է, որ *«պատուհաններն ու այլ բացվածքներ պետք է պատրաստված լինեն այնպես, որ կանխեն կեղտի կուտակումը: Դեպի դուրս բացվող պատուհաններն անհրաժեշտության դեպքում պետք է ունենան հեշտությամբ բացվող և մաքրվող միջատապաշտպան ցանցեր, իսկ եթե բաց պատուհաններից հնարավոր է աղտոտիչների ներթափանցումը, ապա արտադրության ընթացքում դրանք փակվեն ու կողպվեն»:* Ելնելով վերը նշվածից՝ հարկ է նշել, որ «Գյումրի քաղաքի երեխաների սոցիալական հոգածության կենտրոն» ՊՈԱԿ-ի, «Խարբերդի մասնագիտացված մանկատուն» ՊՈԱԿ-ի, «Սյունիքի մարզի երեխային և ընտանիքի աջակցության կենտրոն» հիմնադրամի, «Դիլիջանի երեխաների ինսամբի և պաշտպանության գիշերօթիկ հաստատություն» ՊՈԱԿ-ի պատուհաններին չկային մաքրվող միջատապաշտպան ցանցեր:

Ուսումնասիրության երկրորդ փուլում դեզինֆեկցիայի և դեռատիզացիայի պայմանագրերի առկայության և կատարողականների հարցում ևս խախտումներ չեն հայտնաբերվել, առկա էին նաև ընթացիկ ժամանակահատվածի համար տրամադրված կատարողական ակտերը: Իսկ ՀՀ կառավարության 2011թ. թիվ 34-Ն որոշման 26 կետի 4-րդ ենթակետի պահանջների նկատմամբ հայտնաբերված անհամապատասխանությունները վերացված չէին:

Ընդհանրացնելով վերը գրվածը.

- Միջատների և կրծողների դեմ տարվող պայքարի հարցում դեռատիզացիայի կատարման պայմանագրեր ունեին բոլոր 16 հաստատությունները, միայն մեկում բացակայում էր կատարողական ակտերը:
- Ցանցերի, պատուհանների և դռների կառուցվածքների համապատասխանության պահանջը 16 հաստատությունից պահպանված էր 12-ում, իսկ 4-ում առկա էին խնդիրներ:

Պատկերն ըստ հաստատությունների ներկայացված է Հավելված 5-ում:

ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆ

Կրծողների դեմ պայքարի հարցում դեռատիզացիայի կատարված աշխատանքները կարելի է գնահատել դրական, եական խնդիրներ չեն արձանագրվել: Այդուհանդերձ, ցանցերի և դռների կառուցվածքների անհամապատասխանության խնդիրը չի բացառում հնարավոր ռիսկերը:

ԱՌԱՋԱՐԿՈՒԹՅՈՒՆ (ՀՀ ԱՄՅՆ-ին)

Իրականացնել համապատասխան հաշվառում, գույքագրում և տրամադրել համապատասխան ֆինանսական միջոցներ շենքային պայմանները ՀՀ կառավարության 2011թ. թիվ 34-Ն որոշման 26-րդ կետի 4-րդ ենթակետի պահանջներին համապատասխանեցնելու նպատակով:

2.4. Արտադրական թափոններ

Ինչպես արդեն իսկ նշվել էր՝ սննդամթերքի անվտանգության ոլորտի խնդիրը սննդի շղթայի բոլոր փուլերում կատարվող գործառնությունների ժամանակ մարդու կյանքի, առողջության և շրջակա միջավայրի անվտանգության երաշխիքների ապահովումն է: Այդ շղթայի փուլերից մեկն են համարվում սննդային թափոնները: Կենցաղային և արտադրական, սննդային թափոններ են համարվում սպառման ու արտադրության ընթացքում գոյացած հումքի, նյութերի և այլ արգասիքների, արտադրանքի կամ մթերքի մնացորդները, ինչպես նաև այն ապրանքները, որոնք չեն համապատասխանում սահմանված պահանջներին կամ կորցրել են իրենց սկզբնական սպառողական հատկությունները:

Արդյունաբերական և սննդային թափոններն իրենց ֆիզիկական, քիմիական կամ կենսաբանական հատկություններով կարող են վտանգ ստեղծել մարդու առողջության ու շրջակա միջավայրի համար, ուստի և պահանջում են իրենց հետ վարվելու հատուկ եղանակներ ու միջոցներ:

Սննդային թափոններին ներկայացվող պահանջները սահմանված են ՀՀ կառավարության 2011թ. թիվ 34-Ն որոշման սննդամթերքի հիգիենային ներկայացվող պահանջների տեխնիկական կանոնակարգը սահմանող հավելվածի 42-րդ, 43-րդ և 44-րդ կետերում, որոնք հետևյալն են՝

42. Սննդային թափոնի, ոչ ուտելի ենթամթերքի և այլ մնացորդների (այսուհետ՝ մնացորդ) կուտակումներից խուսափելու նպատակով անհրաժեշտ է դրանք արագ հեռացնել սննդամթերքի տարածքից:

43. Մնացորդն անհրաժեշտ է տեղավորել համապատասխան փակ բեռնարկղերում, որոնք պետք է ունենան մաքրման և ախտահանման աշխատանքների իրականացումն ապահովող կառուցվածք և պահվեն նորոգ վիճակում:

44. Անհրաժեշտ է ապահովել մնացորդների պահման և հեռացման պատշաճ հիգիենիկ պայմաններ: Աղբանոցներն անհրաժեշտ է նախագծել և կառուցել մաքրությունը և կենդանիների ու վնասատուների անհասանելիությունն ապահովող պայմաններով:

Հետազոտության շրջանակում իրականացված դիտարկումների առաջին փուլի արդյունքում պարզվեց, որ վերը նշված **պահանջները գրեթե ամբողջությամբ պահպանվել են** «Գյումրու Ֆրիտոյֆ Նանսենի անվան երեխաների խնամքի և պաշտպանության գիշերօթիկ հաստատություն» ՊՈԱԿ-ում, «Գյումրու երեխաների տուն» ՊՈԱԿ-ում, Երևանի «Մարի Իգլիդյանի անվան մանկատուն» ՊՈԱԿ-ում, «Գավառի մանկատուն» ՊՈԱԿ-ում, «Բյուրեղավանի երեխաների խնամքի և պաշտպանության գիշերօթիկ հաստատություն» ՊՈԱԿ-ում, «Երևանի «Մանկան տուն» ՊՈԱԿ-ում, «Խարբերդի մասնագիտացված մանկատուն» ՊՈԱԿ-ում, «Սյունիքի մարզի երեխաների և ընտանիքի աջակցության կենտրոն» հիմնադրամում, «ԳԵԽՊՀ N1 գիշերօթիկ» ՊՈԱԿ-ում, «Երևանի Աջափնյակ վարչական շրջանի երեխաների աջակցության կենտրոն» ՊՈԱԿ-ում: Իսկ «Երևանի «Չատիկ» երեխաների աջակցության կենտրոն» ՊՈԱԿ-ում, «Գյումրի քաղաքի երեխաների սոցիալական հոգածության կենտրոն» ՊՈԱԿ-ում, «Երեխաների և ընտանիքի աջակցության կենտրոն» ՊՈԱԿ-ում, «Վանաձորի մանկատուն» ՊՈԱԿ-ում,

«Լոռու մարզի երեխայի և ընտանիքի աջակցության կենտրոն» ՊՈԱԿ-ում, «Դիլիջանի երեխաների խնամքի և պաշտպանության գիշերօթիկ հաստատություն» ՊՈԱԿ-ում բացակայում էին մնացորդների համար նախատեսված փակ կափարիչներով տարաները:

Ուսումնասիրության երկրորդ փուլում ընդհանուր պատկերը շարունակում էր մնալ բավարար, իսկ արձանագրված խախտումները կա՛մ վերացվել էին, կա՛մ քայլեր էին ձեռնարկվել վերացման ուղղությամբ (պատվիրվել էին համապատասխան ապրանքները):

Ընդհանրացնելով վերը գրվածը՝ հարկ է նշել, որ արտադրական թափոններին ներկայացվող պահանջները ամբողջությամբ պահպանված էին 10 հաստատությունում, իսկ մնացած 6 հաստատությունում պահպանված էին մասնակի: Պատկերն ըստ հաստատությունների ներկայացված է Հավելված 6-ում:

ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆ

Սննդային թափոններին ներկայացվող պահանջները հիմնականում կատարվում են՝ բացառությամբ հատուկ տնտեսական տարաների քանակի և ձևի պահանջը:

2.5. Սարքավորումներ և գույք

Տվյալ հետազոտության շրջանակներում ուշադրությունը սևեռված է եղել սարքավորումների և գույքի առկայության, ինչպես նաև նրանց պահպանման հիգիենիկ պայմանների վրա: Սարքավորումների հիգիենային ներկայացվող պահանջները սահմանված են ՀՀ կառավարության 2011թ. թիվ 34-Ն որոշման հավելվածի 39-րդ և 40-րդ կետերում.

39. Բոլոր սարքավորումները, գործիքները, պարագաները և բեռնարկղերը, որոնք անմիջական շփման մեջ են գտնվում սննդամթերքի հետ, անհրաժեշտ է՝

1) ենթարկել պատշաճ մաքրման ու ախտահանման, իսկ մաքրումը և ախտահանումը պետք է կատարվեն աղտոտման վտանգը բացառող հաճախականությամբ.

2) կառուցված լինեն հիգիենայի պահանջները բավարարող նյութերից և պահվեն նորոգ ու բարվոք վիճակում, որպեսզի աղտոտման ցանկացած վտանգ հասցվի նվազագույնի.

3) նախագծված լինեն այնպես (բացառությամբ մեկանգամյա օգտագործման բեռնարկղերի և փաթեթավորումների), որ հնարավոր լինի ապահովել դրանց մաքրումը և ախտահանումը.

4) տեղակայված լինեն սարքավորման և դրա շրջակայքի պատշաճ մաքրության հնարավորությունն ապահովող տեղում:

40. Սննդամթերքի հիգիենային ներկայացվող պահանջներն ապահովելու և վերահսկելու նպատակով սարքավորումները, ըստ անհրաժեշտության, պետք է ապահովված լինեն համապատասխան չափիչ և (կամ) ստուգիչ սարքերով:

Մոնիտորինգի շրջանակում ակնադիտական զննության միջոցով գնահատվել է հետևյալ պահանջների ապահովումը.

- անհրաժեշտ գույքով և սառնարանային սարքավորումներով ապահովվածությունը,
- ստուգիչ և չափիչ սարքավորումներով ապահովվածությունը,
- համապատասխան քանակությամբ տախտակներ, դանակներ և այլնի առկայությունը:

Հետազոտության շրջանակում ուսումնասիրված հաստատությունների հիմնական մասը բավարարում էր կառավարության կողմից սահմանված պահանջներին, այդուհանդերձ, նկատվել են նաև որոշակի խախտումներ: Օրինակելի և լավ վիճակ էր «Երևանի «Մանկան տուն» ՊՈԱԿ-ում, «Խարբերդի մասնագիտացված մանկատուն» ՊՈԱԿ-ում, «Երևանի Աջափնյակ վարչական շրջանի երեխաների

աջակցության» կենտրոն» ՊՈԱԿ-ում, «Լոռու մարզի երեխայի և ընտանիքի աջակցության կենտրոն» ՊՈԱԿ-ում, «Գյումրու Ֆրիտյոֆ Նանսենի անվան երեխաների խնամքի և պաշտպանության գիշերօթիկ հաստատություն» ՊՈԱԿ-ում, «Երևանի Մարի Իգմիրյանի անվան մանկատուն» ՊՈԱԿ-ում, «Գավառի մանկատուն» ՊՈԱԿ-ում, «Գյումրու երեխաների տուն» ՊՈԱԿ-ում, «Բյուրեղավանի երեխաների խնամքի և պաշտպանության գիշերօթիկ հաստատություն» ՊՈԱԿ-ում: «Վանաձորի մանկատուն» ՊՈԱԿ-ը ապահովված էր անհրաժեշտ գույքով և սառնարանային սարքավորումներով, ստուգիչ և չափիչ սարքավորումներով: Տվյալ հաստատությունում կային բավարար քանակությամբ տախտակներ, դանակներ և այլն, սակայն առկա գույքի մակնշումը թերի էր, և առկա էր նաև լրացուցիչ ջերմաչափերի անհրաժեշտություն:

«Գյումրի քաղաքի երեխաների սոցիալական հոգածության կենտրոն» ՊՈԱԿ-ը, «Երևանի «Չատիկ» երեխաների աջակցության կենտրոն» ՊՈԱԿ-ը և «ԳԵԽՊՅ N1 գիշերօթիկ» ՊՈԱԿ-ը ապահովված չէին բավարար քանակությամբ սառնարաններով:

ՀՀ կառավարության թիվ 34-Ն որոշման հավելվածի 39-րդ և 40-րդ կետերում նշված պահանջները գրեթե պահպանված չէին «Երեխաների և ընտանիքի աջակցության կենտրոն» ՊՈԱԿ-ում և «Դիլիջանի երեխաների խնամքի և պաշտպանության գիշերօթիկ հաստատություն» ՊՈԱԿ-ում: Նշված հաստատություններից առաջինը ապահովված չէր սառնարաններով, չուներ ստուգիչ և չափիչ սարքավորումներ, մնացած գույքը գտնվում էր ոչ բարվոք վիճակում, իսկ երկրորդ հաստատությունն ապահովված էր սառնարաններով, սակայն մնացածը ենթակա էր փոխարինման:

«Սյունիքի մարզի երեխայի և ընտանիքի աջակցության կենտրոն» հիմնադրամում կային բավարար թվով սառնարաններ, սակայն բացակայում էին չափիչ և ստուգիչ սարքերը, ինչպես նաև դանակներ, տախտակներ և այլն: Հարկ է նշել, որ տվյալ հաստատությունում մնում էր տեղում չէր պատրաստվում, ինչը և կարող էր գույքի բացակայության պատճառ հանդիսանալ:

Ուսումնասիրության երկրորդ փուլում պատկերը նույնն էր:

Ընդհանրացնելով վերը գրվածը.

- Անհրաժեշտ գույքով և սառնարանային սարքավորումներով 16 հաստատությունից 11-ն էր ապահովված, իսկ 5 հաստատություններն ապահովված էին մասամբ:
- Ստուգիչ և չափիչ սարքավորումների բավարար քանակությունը ապահովված էր 16 հաստատությունից 12-ում, իսկ 4 հաստատությունում առկա էին ոչ բավարար քանակությամբ ստուգիչ և չափիչ սարքավորումներ:
- Համապատասխան քանակությամբ տախտակներ, դանակներ և այլ գույք ունենալու պահանջը պահպանված էր 13 հաստատությունում, 3 հաստատությունում պահպանված էր մասնակի:

Ամբողջական պատկերն ըստ հաստատությունների ներկայացված է Հավելված 7-ում:

ԵԶՐԱԿԱՅՈՒԹՅՈՒՆ

Ընդհանուր առմամբ, հաստատություններում սարքավորումների և գույքի հագեցվածությունը կարելի է գնահատել դրական: Այդուհանդերձ, բոլոր հաստատություններում կա չափիչ և ստուգիչ սարքերի քանակներն ավելացնելու անհրաժեշտություն, իսկ որոշ հաստատություններում՝ նաև համապատասխան գույքի՝ սառնարանի, օդորակիչի և այլնի անհրաժեշտություն: Առանձնահատուկ ուշադրության է ենթակա նաև գույքի նկատմամբ խնամքը, քանի որ արձանագրվել է, որ որոշ դեպքերում գույքը պահվում է ոչ համապատասխան հիգիենիկ պայմաններում:

ԱՌԱՋԱՐԿՈՒԹՅՈՒՆ (ՀՀ ԱՍՀՆ-ին, ՊՈԱԿ-ներին)

Պետք է իրականացնել համապատասխան հաշվառում, գույքագրում և տրամադրել ֆինանսական միջոցներ համապատասխան գույքի և սարքավորումների ձեռքբերման նպատակով: Գույքի պահպանման համար անհրաժեշտ է նշանակել պատասխանատու:

2.6. Սննդամթերքի տեղափոխում, ընդունում և պահպանում

Սննդամթերքի ընդունման, պահպանման և տեղափոխման պահանջները սահմանված են ՀՀ կառավարության 2011թ. թիվ 34-Ն որոշման հավելվածի 53-րդ, 57-րդ, 58-րդ և 60-րդ կետերում, ինչպես նաև «Սննդամթերքի անվտանգության մասին» ՀՀ օրենքի¹² 15-րդ հոդվածի 1-ին և 3-րդ մասերում, նույն օրենքի 9-րդ հոդվածի 10-րդ մասի 1-ին կետում, որոնք ներկայացված են ստորև.

ՀՀ կառավարության 2011թ. թիվ 34-Ն որոշման հավելվածի կետերն են.

53. Սննդամթերքի տեղակայման տարածքում աշխատող յուրաքանչյուր անձ պարտավոր է պահպանել անձնական հիգիենայի կանոնները և կրել համապատասխան մաքուր, անհրաժեշտության դեպքում՝ պաշտպանիչ հագուստ:

57. Հումքը և մյուս բաղադրիչները պետք է պահվեն դրանց փչացումը և աղտոտումը կանխարգելող պայմաններում:

58. Սննդի շղթայի բոլոր փուլերում պետք է ապահովվել սննդամթերքի պաշտպանվածությունը ցանկացած աղտոտումից:

60. Հումքը, բաղադրիչները, կիսապատրաստվածքը և վերջնական արտադրանքը, որոնցում հնարավոր է ախտածին մանրէների բազմացում կամ թունավոր նյութերի առաջացում, պետք է պահվեն դրանց առաջացումը կամ բազմացումը բացառող ջերմաստիճանում:

«Սննդամթերքի անվտանգության մասին» ՀՀ օրենքի՝

Հոդված 9.՝ Սննդամթերքի, սննդամթերքի հետ անմիջական շփման մեջ գտնվող նյութերի անվտանգությանը, մակնշմանը և փաթեթավորմանը ներկայացվող պահանջները

10. Արգելվում է ՀՀ ներմուծել և ՀՀ-ում իրացնել կամ հանրային սննդի ծառայության ոլորտում օգտագործել սննդամթերք, սննդամթերքի հետ անմիջական շփման մեջ գտնվող նյութեր, անկախ այն հանգամանքից, թե պիտանիության ժամկետի նշումը որ լեզվով է կատարված, եթե՝

1) պիտանիության ժամկետն անցած է.

Հոդված 15. Արտադրության, վերամշակման և շրջանառության փուլերում սննդամթերքի, սննդամթերքի հետ անմիջական շփման մեջ գտնվող նյութերի անվտանգության հիմնավորման ընթացակարգը

1. Արգելվում է սննդամթերքի, սննդամթերքի հետ անմիջական շփման մեջ գտնվող նյութերի ներմուծումը, օգտագործումը արտադրության մեջ կամ իրացումը, առանց Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրությամբ սահմանված՝ անվտանգությունը հիմնավորող ուղեկցող փաստաթղթերի (անասնաբուժասանիտարական հաշվառված ձևաթղթեր (վկայական, տեղեկանք, սերտիֆիկատ), բուսասանիտարական հավաստագիր, առողջության սերտիֆիկատ, որակի և անվտանգության կառավարման համակարգի սերտիֆիկատ, համապատասխանության հավաստագիր կամ հայտարարագիր համապատասխանության գնահատման, հավատարմագրված և նշանակված փորձարկման լաբորատորիայի եզրակացություն):

3. ՀՀ-ում իրացվող կենդանական ծագման մթերքը, համաձայն «Անասնաբուժության մասին» ՀՀ օրենքի, ենթակա է պարտադիր փորձաքննության:

¹² «Սննդամթերքի անվտանգության մասին» ՀՀ օրենք <https://www.arlis.am/DocumentView.aspx?docID=104105>

Տվյալ մոնիտորինգի շրջանակում դիտարկվել են սննդամթերքի տեղափոխման, ընդունման և պահպանման հիգիենիկ պայմանները: Մասնավորապես, դիտարկվել են հետևյալ պահանջների ապահովումը.

- Սննդամթերքն ընդունողների ու պահպանողների համապատասխան և մաքուր հագուստ կրելը
- Մթերքի փչացումը բացառող պայմաններում՝ ըստ մակնշման, իսկ հոտ կլանող մթերքների առանձին պահելը սուր հոտ ունեցող մթերքներից
- Անասնաբուժական ուղեկցող փաստաթղթերի ու անասնաբուժասանիտարական փորձաքննությունը (այսուհետ՝ ԱՍՓ) հավաստող կտրոնի ամկայությունը
- Սպանդանոցային ծագումը հավաստող փաստաթղթերի ամկայությունը
- Ժամկետանց մթերքի բացակայությունը
- Հումքի ընդունումը համապատասխան ուղեկցող փաստաթղթերով, որոնք հաստատում են անվտանգությունն ու որակը:

Հետազոտության ընթացքում պարզվեց, որ առկա խնդիրների մեծ մասը կապված է փաստաթղթերի և մակնշման հետ: Հաստատությունների մեծ մասում առկա էր պտուղ-բանջարեղեն, որը չէր համապատասխանում տեխնիկական բնութագրին: «Երևանի մանկան տուն» ՊՈԱԿ-ում այս առնչությամբ ոչ մի թերություն չի հայտնաբերվել, որոշ հաստատություններում ընդհանուր վիճակը բավականին օրինակելի էր, հայտնաբերվել են միայն մեկ կամ երկու սխալ մակնշման կամ չմակնշված մթերքների հետ կապված: Այդ հաստատություններն են.

- «Խարբերդի Մասնագիտացված մանկատուն» ՊՈԱԿ-ում առկա էր նրբերշիկ կրկնակի մակնշմամբ, մածուն առանց ռուսերեն մակնշման (ռուսերեն մակնշումը պարտադիր է ԵԱՏՍ անդամ բոլոր երկրներում), ինչպես նաև բացակայում էր արտադրողի անունը, «Բիակո» ՍՊԸ-ի չանախ պանիրն առանց EAC (ապրանքային նշան, որի մակնշումը պարտադիր է ԵԱՏՍ անդամ բոլոր երկրներում) ապրանքային նշանի էր: «Ֆոտոն» ՍՊԸ-ի կողմից 20.02.2019թ. մատակարարված նրբերշիկ ապրանքատեսակի վրա առկա չի եղել մսի հարաբերակցության մասին տեղեկատվություն, որի համար կազմվել է արձանագրություն:
- «Երևանի Մարի Իգմիրյանի անվան մանկատուն» ՊՈԱԿ-ում առկա էին կեղտոտ հավկիթներ, թեյ «HYLEYS» և «Էլիզ և Գոհար» ՍՊԸ-ի տավարի շոգեխաշած պահածոն թերի մակնշված էին: Վերմիշելի, շաքարավազի, բրնձի, հնդկաձավարի մակնշման մեջ բացակայում էր EAC-ն:
- «Գյումրու Ֆրիտյոֆ Նանսենի անվան երեխաների ինսամքի և պաշտպանության գիշերօթիկ հաստատություն» ՊՈԱԿ-ում առկա կաթի արտադրման օրը մակնշման մեջ սխալ էր նշված:
- «Գյումրու երեխաների տուն» ՊՈԱԿ-ում առկա էր կարագ, որի մակնշումը չէր պահպանվել, թթվասերի մակնշումը սխալ էր, մածունն առանց ռուսերեն մակնշման էր:
- «Գյումրի քաղաքի երեխաների սոցիալական հոգածության կենտրոն» ՊՈԱԿ-ում մթերքը պահվում էր ոչ ըստ պահանջի, օրինակ՝ բանջարեղենը պահվում էր խոհանոցում, մածունի մակնշման մեջ բացակայում էր վերջնաժամկետը, սառեցված հավի միսը առանց հայերեն մակնշման էր, նրբերշիկը հավի մսից էր, սակայն ըստ տեխնիկական բնութագրի, պետք է լիներ կամ տավարի կամ խոզի:
- «ԳԵՄՊՅ N1 գիշերօթիկ» ՊՈԱԿ-ի սննդի պահեստում առկա էին կենցաղային իրեր, հաստատությունում առկա «Նատուր Պրոդուկտ» նրբերշիկը տեխնիկական բնութագրերն հակառակ հավի մսով էր, «Էկո կաթ» ապրանքանիշը՝ առանց ռուսերեն մակնշման և բացակայում էր գաղութ առաջացնող միավորների (ԳԱՄ) քանակը, առկա էր հալած բուսայուղային խառնուրդ:
- «Դիլիջանի երեխաների ինսամքի և պաշտպանության գիշերօթիկ հաստատություն» ՊՈԱԿ-ում պահեստապետը չէր կրում համապատասխան հագուստ, և տնտեսական իրերը և մթերքը պահվում էին նույն վայրում, մակարոնեղենը և խուրման առանց հայերեն մակնշման էին, խնձորի քացախը առանց EAC-ի էր, «Բայազետ» ապրանքանիշի նրբերշիկը հավի մսից էր:

Ընդհանուր առմամբ, նրբերշիկի մատակարարման հարցում արձանագրվել է մտահոգիչ պատկեր. ուսումնասիրության պահին կամ բացակայել է, կամ կրկնապիտակով ծածկված է եղել հին մակնշումը,

կամ փաստացի արձանագրվել է, որ մատակարարվել է նրբերշիկ, որի բաղադրության մեջ առկա է նաև հավի միս, ինչը չի համապատասխանում տեխնիկական բնութագրով նախատեսված չափորոշիչներին:

Մնացած հաստատություններում, բացի վերը նշված խնդիրներից, արձանագրվել են թերություններ՝ կապված թերի փաստաթղթերի, մթերքների անհամատեղելիության, փչացող մթերքները ոչ սառնարանային պայմաններում պահելու և այլ թերացումների հետ, մասնավորապես.

- «Լոռու մարզի երեխայի և ընտանիքի աջակցության կենտրոն» ՊՈԱԿ-ում առկա սննդամթերքները չունեն որակը հավաստող անվտանգության սերտիֆիկատներ: Այս հաստատությունում կային բազմաթիվ սխալ մակնշված մթերքներ, օրինակ՝ սառեցված հավի ազդրամիսն առանց մակնշման էր, առկա չրերի տեսականին առանց մակնշման էր, «Չանախ» տեսակի պանիրը անհայտ ծագման և այլն:
- «Երևանի Աջափնյակ վարչական շրջանի երեխաների աջակցության» կենտրոն ՊՈԱԿ-ը չուներ մատակարարվող սննդամթերքի անվտանգությունը հավաստող փաստաթղթեր, իսկ առկա սառեցված հավի միսն առանց հայերեն մակնշման էր, «Չանախ» տեսակի պանիրը՝ առանց արտադրության օրվա և EAC-ի:
- «Վանաձորի մանկատուն» ՊՈԱԿ-ը և «Գավառի մանկատուն» ՊՈԱԿ-ը չունեն որոշ մթերքների անվտանգությունը հավաստող փաստաթղթեր, օրինակ՝ առաջինում առկա չէին նրբերշիկի և պանրի անվտանգությունը հավաստող փաստաթղթերը, սննդամթերքը և կենցաղային իրերը դրված էին նույն տարածքում, պահեստում առկա մակարոնեղենը և կակաոն առանց մակնշման էին, չամիչը՝ առանց հայերեն մակնշման, «Բայազետ» նրբերշիկի մեջ առկա էր հավի միս: Իսկ երկրորդ հաստատությունում, բացի փաստաթղթեր չունենալուց, առկա էին նաև թերի մակնշված մթերքներ:

Փաստաթղթային լուրջ բացթողումներ կային «Սյունիքի մարզի երեխայի և ընտանիքի աջակցության կենտրոն» ՊՈԱԿ-ում, «Երեխաների և ընտանիքի աջակցության կենտրոն» ՊՈԱԿ-ում և «Երևանի «Չատիկ» երեխաների աջակցության կենտրոն» ՊՈԱԿ-ում: Եթե նշված 3 հաստատություններից առաջինում առկա էին միայն անասնաբուժական ուղեկցող փաստաթղթերը և ԱՍՓ հավաստող կտրոնը, սակայն բացակայում էին մթերքների համապատասխանության սերտիֆիկատները, ապա մյուս երկուսը ոչ մի փաստաթուղթ չունեին և ոչ մի աշխատող չէր կրում հատուկ հագուստ: Այս հաստատություններում առկա սննդամթերքի հիմնական մասը չուներ մակնշում, կար ժամկետանց մթերք, խոհանոցում և սննդամթերքի պահեստում պահում էին կենցաղային իրեր, մթերքը չէր պահվում փչացումը բացառող պայմաններում, սուր հոտ ունեցող մթերքը պահվում էր այլ մթերքների հետ համատեղ և այլն:

Ուսումնասիրության երկրորդ փուլում բարելավվել են պարտադիր փաստաթղթերի՝ սերտիֆիկատների առկայությունը:

Ընդհանրացնելով վերը գրվածը.

- Համապատասխան հագուստ կրելու պահանջը պահպանված էր 10 հաստատությունում, մնացած 6-ում՝ պահպանված էր մասնակի:
- Մթերքը պահելու պահանջները պահպանված էին 5 հաստատությունում, 11 հաստատությունում՝ պահպանված էր մասնակի:
- Անասնաբուժական ուղեկցող փաստաթղթերն ու ԱՍՓ հավաստող կտրոնը առկա էին 13 հաստատությունում, 3 հաստատությունում առկա չէին:
- Սպանդանոցային ծագումը հավաստող փաստաթղթերի պահանջը պահպանված էր 13 հաստատությունում, 3 հաստատությունում համապատասխան փաստաթղթերը առկա չէին:
- Ժամկետանց մթերք չի հայտնաբերվել 16 հաստատությունից 14-ում:

Պատկերն ըստ հաստատությունների ներկայացված է Հավելված 8-ում:

ԵՃՐԱԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆ

Սննդամթերքի տեղափոխումը որոշ դեպքերում ընդունող կողմի համար մնում է անսկատ: Եթե մսի և հացի դեպքում ուշադրություն է դարձվում մեքենաների համապատասխան թույլտվություն ունենալու հանգամանքի վրա, ապա բարձր ռիսկային և հատուկ պահպանման պայմաններ պահանջող մի շարք մթերքների դեպքում՝ կաթ-կաթնամթերք, երշիկային արտադրանք, ձու, անտեսվում է: Ընդունող կողմը ունի նաև մասնագիտական վերապատրաստման կարիք, քանզի նկատվել է նաև տեղեկացվածության պակասի խնդիր: Նույն տեղեկացվածության կամ այլ պատճառներից ելնելով հայտնաբերվել են նաև մակնշման և տեխնիկական բնութագրով նախատեսված չափորոշիչների անհամապատասխանության նկատմամբ խախտումներ: Առկա է նաև մթերքի պահպանման պայմանների խնդիրը:

ԱՌԱՋԱՐԿՈՒԹՅՈՒՆ (ՀՀ ԱՍՀՆ-ին)

Կազմակերպել դասընթացներ ընդունող կողմի համար և բարելավել գիտելիքները, որոնք ներկայացված են ապրանքերի տեղափոխմանն ու պահպանման պայմաններին: Խստացնել հսկողությունը ապրանքներ ընդունողի և պահպանման պայմանների համապատասխանության առումով հսկողություն իրականացնող անձանց նկատմամբ: Անվտանգությունը հավաստող փաստաթղթերի օրինակով, և միայն վերահսկողության արդյունքում, դիտարկման առաջին և երկրորդ փուլերի միջև արձանագրված խնդիրները վերացված էին, կարճ ժամանակահատվածում կարող են վերացվել նաև մթերքների պահպանման և տեղափոխման խնդրով արձանագրված խախտումները:

2.7. Սնուցում և վերահսկելիություն

Ուսումնասիրվել է նաև ՀՀ կառավարության 2007թ. մայիսի 31-ի թիվ 815-Ն որոշմամբ սահմանված սննդի տեսակների ու նվազագույն քանակների ապահովումը, մենյուների տեսանելիությունը, որոնցով ցանկացած ծնող կամ խնամող կարող է տեղեկանալ և փաստացի հսկողություն իրականացնել մատակարարվելիք սննդամթերքի վերաբերյալ:

Դիտարկվել է նաև, թե որքանով է թափանցիկ և ինչ մեխանիզմներով է վարվում պահեստներին մթերքների բացթողման գիրքը: Գրքերի վարման վերահսկողությունը առաջ է եկել առաջին փուլի դիտարկումից հետո, երբ նկատվել է, որ փաստացի մատակարարվող հատ միավորները, որոնք ընդունվել են որպես քաշ միավոր, իրականում դուրս են գրվել հատով, սակայն հաշվառվել են որպես քաշ, իսկ գրանցամատյանում արձանագրվել է ոչ թե փաստացի մատակարարված քաշը, այլ պահանջագրով ներկայացված և 815-Ն որոշմանը համապատասխանեցված քաշերը:

Դիցուք՝ հաստատությունը ստացել է 1 կգ կոնֆետ, որը բաժանավելու է 50 երեխայի՝ յուրաքանչյուրին մեկական կոնֆետ հաշվարկով: Քանի որ մեկ (հատ) կոնֆետի քաշը տատանվում է 20 գ-ի շրջակայքում՝ ունենալով շեղումներ, բաց թողնված կոնֆետը կլինի կա՛մ 50-ից պակաս և կա՛մ կտա ավելցուկ: Այդուհանդերձ, գիրքը վարվում է ոչ թե ըստ փաստացի մատակարարված զանգվածի, որը կարող է գերազանցել կամ պակաս լինել «50*20 գրամ=1կգ» հաշվարկված և պահանջված ծավալը, այլև նշվել է որպես բացթողում, այն ինչը եղել է պահանջված: Նշյալ մեխանիզմը վերահսկողությունը դարձնում է անհնարին, երբ պահեստապետը արձանագրում է ոչ թե փաստացի մատակարարումը, այլ պահանջագրով ներկայացված ծավալը:

Ուսումնասիրության արդյունքում դիտարկվել են նաև որպես նվեր ստացված մթերքների առկայությունը և աղբյուրները:

Ուսումնասիրության արդյունքում արձանագրված խախտումները եականորեն տարբեր էին: Ցերեկային կենտրոններում, որտեղ մատակարարվում է պատրաստի խոհարարական արտադրանք,

Նկատվել է մատակարարվող ապրանքների ծավալի էականորեն տարբերվող անհամապատասխանություն:

Ընդհանրացնելով վերը գրվածը.

- 16 հաստատությունից օրվա մեկուկես տեսանելիությունն ապահովել էր 10 հաստատություն, 4 հաստատություն պահանջը պահպանել էր մասնակի և 2-ը պահանջը չէր պահպանել:
- Օրվա մեկուկես հիմնական բաղադրիչների և ծավալների համապատասխանության պահանջը՝ համաձայն տեխնիկական բնութագրի, պահպանել էր 11 հաստատություն, 4 հաստատություն պահպանել էր այն մասնակի և մեկ հաստատություն չէր պահպանել:
- Փաստացի մատակարարված սննդամթերքի և ծավալների համապատասխանության պահանջը պահպանել էր 9 հաստատություն, 5 հաստատություն պահպանել էր մասնակի, 2 հաստատություն չէր պահպանել:
- Հետազոտության ընթացքում այցելած 16 հաստատությունից 8 հաստատությունում առկա էր նվեր ստացած մթերք, մնացածում առկա չէր:

Պատկերն ըստ հաստատությունների ներկայացված է Հավելված 9-ում:

ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆ

Եթե նույնիսկ օրվա մեկուկեսը տեսանելի են, ապա զուտ փաստացի մատակարարման տեսանկյունից, հսկողություն իրականացնելու համար գործիքներ ներդրված չեն, ինչի արդյունքում և հատկապես ցերեկային կենտրոններում պարբերաբար մատակարարվում է էականորեն պակաս սննդամթերք: Ավելին, վերահսկողության բացակայության պայմաններում պարբերաբար փոխվում է նաև ապրանքախմբի հստակ տեսակը, օրինակ՝ յոգուրտի փոխարեն մատակարարվում է յոգուրտային արտադրանք կամ տավարի մսից պատրաստված կրեմլի փոխարեն մատակարարվում է հավի մսից պատրաստված կրեմլի և այլն:

ԱՌԱՋԱՐԿՈՒԹՅՈՒՆ (ՊՈԱԿ-ներին)

Յուրաքանչյուր օր անհրաժեշտ է հետևել՝ արդյոք մատակարարվել է մեկուկես և երեխաների առավելագույն թվով այցելության պարագայում անհրաժեշտ ծավալին և չափորոշիչներին համապատասխան մթերք: Պետք է կազմվի նաև համապատասխան արձանագրություն, ինչը վերահսկողություն իրականացնող մարմնին հնարավորություն կտա ստուգելու՝ իրականացվել է, արդյոք, վերահսկողություն ՊՈԱԿ-ի կողմից մատակարարված խմբաքանակի նկատմամբ:

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ ԵՎ ԱՌԱՋԱՐԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

Ամփոփելով մոնիտորինգի արդյունքները ՀՀ-ում պետության հոգածության ներքո գործող երեխաների խնամքի և պաշտպանության հաստատություններում համապատասխանությունը սննդամթերքի անվտանգության և սնուցման նորմերին՝ ներկայացնենք հետազոտության հիմնական եզրակացությունները և առաջարկությունները: Մասնավոր բնույթի եզրակացությունները և առաջարկները ներկայացված են յուրաքանչյուր բաժնից հետո:

Եզրակացություն 1

ՀՀ կառավարության թիվ 815-Ն որոշումը, որով սահմանվում են մանկատանը, երեխաների խնամքի և պաշտպանության գիշերօթիկ հաստատությունում խնամվող, ինչպես նաև հատուկ հանրակրթական ուսումնական հաստատությունում սովորող երեխայի խնամքի և սպասարկման նվազագույն չափորոշիչները պարունակում են բազմաթիվ բացթողումներ, ինչպես օրինակ՝ չեն կարգավորում օրական մենյուների օրինակելի ձևերը, չեն պահպանվում թույլատրելի նվազագույն և առավելագույն չափաբաժիններն ու մթերքների մշակմանը, վերամշակմանն ու փոխարինմանը ներկայացվող կարգն ու չափորոշիչները, առանց որոնց ապահովման երեխաների լիարժեք առողջ սնուցումը կարող է պարունակել ռիսկեր, մասնավորապես, մթերքների օրական առավելագույն թույլատրելի շեմերը, վերջիններիս մշակումը, վերամշակումն ու փոխարինումը:

Առաջարկություն 1 (ՀՀ ԱՍՀՆ-ին)

Մշակել և ՀՀ կառավարության հավանությանը ներկայացնել 815-Ն կառավարության որոշման մեջ փոփոխություններ կատարելու նախագիծ՝ հստակ սահմանելով օրական մենյուների օրինակելի ձևերը, ինչպես նաև թույլատրելի նվազագույն և առավելագույն չափաբաժիններն ու մթերքների մշակմանը, վերամշակմանն ու փոխարինմանը ներկայացվող կարգն ու չափորոշիչները:

Եզրակացություն 2

Ցերեկային կենտրոնների գնումների գործընթացն իրականացվում է նորմատիվ իրավական ակտերով սահմանված չափորոշիչների բացակայությամբ՝ հայեցողական հիմունքներով: Լինելով գիշերօթիկ հաստատությունների իրավահաջորդ՝ այդուհանդերձ 815-Ն որոշմամբ սահմանված կարգավորումները չեն տարածվում վերջիններիս վրա:

Առաջարկություն 2 (ՀՀ ԱՍՀՆ-ին)

Մշակել ցերեկային կենտրոններում խնամք ստացողների սննդի կազմակերպմանը ներկայացվող հիգիենիկ պահանջները՝ ներառելով առողջ սննդի կազմակերպմանը և օրինակելի ճաշացուցակի կազմմանը, խոհարարական արտադրանքի պատրաստմանը, խնամվողների լրացուցիչ սննդի կազմակերպմանը, սննդի կազմակերպման հսկողությանը, սանիտարական կանոնների և նորմերի պահպանմանը ներկայացվող պահանջներ, որտեղ հստակ կկանոնակարգվեն խնամվողների առանձին տարիքային խմբերի (6-10, 11-14, 15-18 տարեկան) օրվա սննդի կալորիականության պահանջը, կերակրատեսակների սննդային և էներգետիկ արժեքը, վիտամինների և միկրոտարրերի օրվա պահանջը, հաստատությունում խնամվողների գտնվելու ժամանակահատվածը, ֆիզիկական ծանրաբեռնվածությունը: Գնումներն իրականացանել ելնելով սահմանված չափորոշիչներից:

Եզրակացություն 3

Գնումների գործընթացում առկա են մրցակցության սահմանափակումներ և կոռուպցիոն ռիսկեր՝ սահմանված միավորի առավելագույն գնի ոչ հիմնավորվածության և նախահաշվային գների բացակայության հետևանքով:

Առաջարկություն 3 (ՀՀ ԱՍՀՆ-ին)

Յուրաքանչյուր միավորի համար սահմանել իրատեսական նախահաշվային գներ, որոնք էականորեն ցածր չեն շուկայական կամ վիճակագրական կոմիտեի կողմից հրապարակված վերջին տվյալների համեմատությամբ:

Եզրակացություն 4

Պայմանագրերի տեխնիկական բնութագրերը բարդացված են և ոչ ամբողջական: Ապրանքն ընդունող կողմի ներկայացուցիչները չունեն բավարար գիտելիքներ ապրանքի տեխնիկական բնութագրին ամբողջական համապատասխանությունը գնահատելու համար:

Առաջարկություն 4 (ՀՀ ԱՍՀՆ-ին)

Գնման գործընթացում յուրաքանչյուր ապրանքի համար հստակեցնել և փաստաթղթում նշել իրավակարգավորումները ըստ ապրանքատեսակների: Աշխատակիցների համար կազմակերպել վերապատրաստման դասընթացներ ապրանքների ընդունման/չընդունման և վերադարձի կարգի, ինչպես նաև սահմանված չափորոշիչների թեմաներով:

Եզրակացություն 5

Խնդրահարույց է ապրանքները չընդունելու և հետ վերադարձնելու պարագայում համապատասխան ակտ չկազմելու հանգամանքը, քանզի այդպիսով անուղղակի վնաս է հասցվում նաև բյուջեին, իսկ վերահսկողությունը բավարար չափով իրականացնելու համար բացակայում են լաբորատոր փորձաքննություններ իրականացնելու համար նախատեսված ֆինանսական միջոցները, ստուգման պարտավորություններ չեն նախատեսվում նաև կնքված պայմանագրերով:

Առաջարկություն 5 (ՀՀ ԱՍՀՆ-ին)

Վերահսկողական գործառույթներ իրականացնող համապատասխան ստորաբաժանումների կողմից ուժեղացնել հսկողությունն ապրանքների վերադարձի գործընթացը փաստաթղթավորելու նկատմամբ՝ ներդնելով համապատասխան սանկցիաների մեխանիզմներ: Նախատեսել մատակարարվող մթերքների ըստ անհրաժեշտության լաբորատոր փորձաքննություններ իրականացնելու ֆոնդ՝ մշակելով փորձաքննության պատվերի մեթոդաբանություն՝ ելնելով ապրանքատեսակի ռիսկայնությունից (կաթ-կաթնամթերք, միս-մսամթերք, կրեմային արտադրանք, շաքար և տրանսճարպեր պարունակող մթերքներ) և շուկայական գնի հետ առաջարկված գնի համադրելիությունից, իսկ մատակարարների հետ պայմանագրերում նախատեսել լաբորատոր փորձաքննությունների պահանջ:

Եզրակացություն 6

Երեխայի խնամքի և պաշտպանության հաստատություններում հիգիենայի ապահովման տեսանկյունից առկա են խնդիրներ՝ ինչպես վերանորոգման, այնպես էլ համապատասխան կառուցվածքային փոփոխությունների մասով (դուռ, պատուհան, ցանցեր և այլն): Ամբողջական չէ նաև գույքային ապահովվածությունը (ջերմաչափեր, տախտակներ, համապատասխան ջերմային ռեժիմի պահպանման համար սառեցնող օդորակիչներ և այլն):

Առաջարկություն 6 (ՀՀ ԱՍՀՆ-ին)

ՀՀ ԱՍՀՆ ֆինանսատնտեսական գործառույթ իրականացնող համապատասխան ստորաբաժանմանը իրականացնել համապատասխան հաշվառում, գույքագրում և տրամադրել անհրաժեշտ ֆինանսական միջոցներ շենքային պայմանները ՀՀ կառավարության 2011թ. թիվ 34-Ն որոշմամբ սահմանված պահանջներին համապատասխանեցնելու նպատակով:

Եզրակացություն 7

Արձանագրվել են մի շարք ինդիքներ, այդ թվում՝ աշխատակիցների սանիտարական գրքույկների կամ համապատասխան արտահագուստի բացակայության դեպքեր: Կարգավորված և ներդրված չեն վերահսկողական գործիքներ:

Առաջարկություն 7 (ՀՀ ԱՍՀՆ-ին)

ՀՀ ԱՍՀՆ քաղաքականություն մշակող և վերահսկողություն իրականացնող ստորաբաժանումներին ստեղծել միասնական տեղեկատվական բազա, որտեղ կներառվեն բոլոր աշխատակիցների բուժզննություն անցնելու ժամկետների մասին տեղեկությունները, ինչի շնորհիվ հաստատության ղեկավարը նախապես կտեղեկանա աշխատողի հերթական բուժզննման անցկացման ժամկետների մասին և ժամկետի շրջանակում համապատասխան հանձնարարականներ տալու հնարավորություն կունենա:

Պետք է հստակորեն սահմանել այն աշխատակցի գործառույթը, որը պարտավոր է հետևել արտահագուստ կրելու պարտավորություն ունեցող բոլոր աշխատակիցների համապատասխան պահանջը կատարելուն:

Եզրակացություն 8

Օրվա մենյուները տեսանելի են, սակայն փաստացի մատակարարման տեսանկյունից հսկողություն իրականացնելու համար գործիքներ ներդրված չեն: Դրա արդյունքում և հատկապես ցերեկային կենտրոններում պարբերաբար մատակարարվում է էականորեն պակաս սննդամթերք: Ավելին, վերահսկողության բացակայության պայմաններում պարբերաբար փոխվում է նաև ապրանքախմբի հստակ տեսակը, օրինակ՝ յոգուրտի փոխարեն մատակարարվում է յոգուրտային արտադրանք, կամ տավարի մսից պատրաստված նրբերշիկի փոխարեն մատակարարվում է հավի մսից պատրաստված նրբերշիկ և այլն:

Առաջարկություն 8 (ՊՈԱԿ-ներին)

Նշանակել պատասխանատու անձ, ով յուրաքանչյուր օր կհետևի՝ արդյոք մատակարարվել է մենյուին և երեխաների առավելագույն թվով այցելության պարագայում անհրաժեշտ ծավալին և չափորոշիչներին համապատասխան մթերք, կկազմի նաև համապատասխան արձանագրություն, ինչը վերահսկողություն իրականացնող մարմինն հնարավորություն կտա ստուգելու, թե իրականացվել է, արդյոք, վերահսկողություն մատակարարված խմբաքանակի նկատմամբ:

Հավելված 1. Իրավական ակտերի ցանկ

1. ՀՀ օրենքը «Սննդամթերքի անվտանգության մասին», 2014թ. հունիսի 21
2. ՀՀ օրենքը «Սննդամթերքի անվտանգության պետական վերահսկողության մասին» 2014թ. հունիսի 21
3. ՀՀ օրենքը «ՀՀ-ում ստուգումների կազմակերպման և անցկացման մասին», 2000թ. մայիսի 17
4. ՀՀ օրենքը «Գնումների մասին», 2016թ. դեկտեմբերի 1
5. ՀՀ օրենքը «Առանց ծնողական խնամքի մնացած երեխաների սոցիալական պաշտպանության մասին», 2002թ. սեպտեմբերի 24
6. ՀՀ կառավարության 2005թ. մարտի 24-ի «ՀՀ-ում երեխաների խնամք և պաշտպանություն իրականացնող հաստատությունների տիպերի ցանկը, դրանցում երեխաների տեղավորման չափանիշները հաստատելու և ՀՀ կառավարության 2002թ. դեկտեմբերի 26-ի թիվ 2179-Ն որոշման մեջ լրացում և փոփոխություններ կատարելու մասին» թիվ 381-Ն որոշում
7. ՀՀ կառավարության 2007թ. մայիսի 31-ի «Մանկատանը, երեխաների խնամքի և պաշտպանության գիշերօթիկ հաստատությունում (անկախ դրա կազմակերպական-իրավական ձևվիճ) խնամվող երեխայի խնամքի և սպասարկման նվազագույն չափորոշիչները հաստատելու մասին» թիվ 815-Ն որոշում
8. ՀՀ կառավարության 2007թ. մայիսի 31-ի «Ճերերի և հաշմանդամների խնամքի և սոցիալական սպասարկման նվազագույն չափորոշիչները հաստատելու մասին» թիվ 730-Ն որոշում
9. ՀՀ կառավարության 2011թ. հունվարի 20-ի «Սննդամթերքի հիգիենային ներկայացվող պահանջների տեխնիկական կանոնակարգը հաստատելու մասին» թիվ 34-Ն որոշում
10. ՀՀ կառավարության 2002թ. հունիսի 29-ի «ՀՀ-ում դեղերի արտադրության, դեղատնային գործունեության, բժշկական օգնության և սպասարկման, բժշկական միջին մասնագիտական ու բարձրագույն կրթական ծրագրերի իրականացման լիցենզավորման կարգերը և նշված գործունեությունների իրականացման լիցենզիայի ձևվերը հաստատելու մասին» թիվ 867-Ն որոշում
11. ՀՀ կառավարության 2003թ. մարտի 27-ի «Առողջական վիճակի պարտադիր նախնական (աշխատանքի ընդունվելիս) և պարբերական բժշկական զննության կարգը, գործունեության ոլորտների, որոնցում զբաղված անձինք ենթակա են առողջական վիճակի պարտադիր բժշկական զննության, և բժշկական զննության ծավալի ու հաճախականությունների ցանկը եվ անձնական սանիտարական (բժշկական) գրքույկի ու բժշկական զննության ենթակա անձանց անվանացուցակի ձևերը հաստատելու մասին» թիվ 347-Ն որոշում
12. ՀՀ կառավարության 2006թ. հոկտեմբերի 19-ի «Մսի և մսամթերքի տեխնիկական կանոնակարգը հաստատելու մասին» թիվ 1560-Ն որոշում
13. ՀՀ կառավարության 2011թ. սեպտեմբերի 29-ի «Ձվի և ձվամթերքի տեխնիկական կանոնակարգը հաստատելու մասին» թիվ 1438-Ն որոշում

14. ՀՀ կառավարության 2006թ. դեկտեմբերի 21-ի «Կաթին, կաթնամթերքին և դրանց արտադրությանը ներկայացվող պահանջների տեխնիկական կանոնակարգը հաստատելու մասին» թիվ 1925-Ն որոշում
15. ՀՀ կառավարության 2009թ. հունիսի 26-ի «Հյութերին և հյութամթերքներին ներկայացվող պահանջների տեխնիկական կանոնակարգը հաստատելու և ՀՀ կառավարության 2007թ. դեկտեմբերի 13-ի թիվ 1602-Ն որոշումն ուժը կորցրած ճանաչելու մասին» թիվ 744-Ն որոշում
16. ՀՀ առողջապահության նախարարի 2013թ. օգոստոսի 12-ի «Նախադպրոցական ուսումնական հաստատություններում երեխաների սննդի կազմակերպմանը ներկայացվող հիգիենիկ պահանջներ» N2.3.1-01-2013 սանիտարական կանոնները և նորմերը հաստատելու մասին» թիվ 42-Ն հրաման
17. ՀՀ առողջապահության նախարարի 2014թ. հունիսի 6-ի «Հանրակրթական ուսումնական հաստատություններում սովորողների սննդի կազմակերպմանը ներկայացվող հիգիենիկ պահանջներ» N2.3.1-02-2014 սանիտարական կանոնները և նորմերը հաստատելու մասին» թիվ 32-Ն հրաման
18. ՀՀ կառավարության 2017թ. հուլիսի 13-ի «ՀՀ-ում երեխայի իրավունքների պաշտպանության 2017-2021թթ. ռազմավարական ծրագրին և երեխայի իրավունքների պաշտպանության 2017-2021թթ. ռազմավարական ծրագրի իրականացման միջոցառումների ժամանակացույցին հավանություն տալու մասին» թիվ 30 արձանագրային որոշում
19. Մաքսային միության հանձնաժողովի 2011թ. դեկտեմբերի 9-ի թիվ 880 որոշմամբ հաստատված «Սննդամթերքի անվտանգության մասին» (ՄՄ ՏԿ 021/2011) Մաքսային միության տեխնիկական կանոնակարգ
20. Մաքսային միության հանձնաժողովի 2011թ. դեկտեմբերի 9-ի թիվ 881 որոշմամբ հաստատված «Սննդամթերքի մակնշման մասին» (ՄՄ ՏԿ 022/2011) Մաքսային միության տեխնիկական կանոնակարգ
21. Մաքսային միության հանձնաժողովի 2011թ. դեկտեմբերի 9-ի թիվ 882 որոշմամբ հաստատված «Մրգերից և բանջարեղենից ստացված հյութամթերքի տեխնիկական կանոնակարգ» (ՄՄ ՏԿ 023/2011) Մաքսային միության տեխնիկական կանոնակարգ
22. Եվրասիական տնտեսական հանձնաժողովի խորհրդի 2013թ. հոկտեմբերի 9-ի թիվ 67 որոշմամբ հաստատված «Կաթի և կաթնամթերքի անվտանգության մասին» (ՄՄ ՏԿ 033/2013) Մաքսային միության տեխնիկական կանոնակարգ
23. Եվրասիական տնտեսական հանձնաժողովի խորհրդի 2013թ. հոկտեմբերի 9-ի թիվ 68 որոշմամբ հաստատված «Մսի և մսամթերքի անվտանգության մասին» (ՄՄ ՏԿ 034/2013) Մաքսային միության տեխնիկական կանոնակարգ
24. Եվրասիական տնտեսական հանձնաժողովի խորհրդի 2012թ. հունիսի 15-ի թիվ 34 որոշմամբ հաստատված «Հատուկ նշանակության սննդամթերքի առանձին տեսակների, այդ թվում՝ դիետիկ բուժիչ և դիետիկ կանխարգելիչ սննդի համար նախատեսված սննդամթերքի անվտանգության մասին» (ՄՄ ՏԿ 027/2012) Մաքսային միության տեխնիկական կանոնակարգ

25. Մաքսային միության հանձնաժողովի 2011թ. դեկտեմբերի 9-ի թիվ 883 որոշմամբ հաստատված «Ճարպայուղային արտադրանքի տեխնիկական կանոնակարգ» (ՄՄ ՏԿ 024/2011) Մաքսային միության տեխնիկական կանոնակարգ
26. Մաքսային միության հանձնաժողովի 2011թ. դեկտեմբերի 9-ի թիվ 874 որոշմամբ հաստատված «Հացահատիկի անվտանգության մասին» (ՄՄ ՏԿ 015/2012) Մաքսային միության տեխնիկական կանոնակարգ
27. Եվրասիական տնտեսական հանձնաժողովի խորհրդի 2012թ. հուլիսի 20-ի թիվ 58 որոշմամբ հաստատված «Սննդային հավելումների, բուրավետիչների և տեխնոլոգիական օժանդակ միջոցների անվտանգությանը ներկայացվող պահանջներ» (ՄՄ ՏԿ 029/2012) Մաքսային միության տեխնիկական կանոնակարգ

1.Տեղեկատվական բնույթի հարցեր	
Հաստատության անվանում	
Սննդից օգտվող անձանց թիվ	
Աշխատակիցների թիվ	
Պատասխանատու անձի կոնտակտային տվյալներ	
Մատակարար ընկերությունների ցանկ	

2.Վերահսկողական բնույթի հարցեր, որոնք բխում են հանրային սննդի օբյեկտին ներկայացվող պահանջներից			
Հարց	Ստուգման եղանակ 1.ակնադիտական զննություն 2.փաստաթղթային զննություն	պատասխան	մեկնաբանություն
Կենցաղային սենքերը պահպանվում են մաքուր			
Ապահովված են հիգիենիկ պատշաճ կանոնները, ներառյալ՝ խաչաձև աղտոտումից պաշտպանումը			
Արագ փչացող սննդամթերքի բաժիններն ապահովված են սառնարանային սարքավորումներով՝ պահանջվող ջերմային ռեժիմում պահպանելու համար			
Վարչա-տնտեսական, կենցաղային և օժանդակ բաժինները առանձնացված են սննդամթերքի պահպանման հատվածից, իսկ տարածքն ապահովված է նաև կենցաղային տարածքներով (սանհանգույց, լվացարան, տաք և սառը ջուր, օճառ, ախտահանիչ լուծույթներ, հանդերձարան)			

3. Աշխատակիցների անձնական հիգիենա			
Անձնակազմը ենթարկվել է նախնական և պարբերական բժշկական զննությունների և ունի սանիտարական գրքույկ			
Յուրաքանչյուրը պահպանում է անձնական հիգիենայի կանոնները և կրում է համապատասխան մաքուր հագուստ			

4. Միջատների և կրծողների դեմ տարվող պայքարի միջոցառումներ			
Իրականացվել են համապատասխան աշխատանքներ կենդանիների և վնասատուների մուտքը կանխելու ուղղությամբ			
4.1. Արտադրական թափոններ			
Ապահովված և համապատասխան վայրերում են գտնվում մնացորդների համար նախատեսված աղբարկղերը			
4.2. Սարքավորումներ և գույք			

Ապահովված են անհրաժեշտ գույքով և սառնարանային սարքավորումներով՝ կախված սննդամթերքի տեսակից և քանակից			
Ապահովված են ստուգիչ և չափիչ սարքավորումներով			
Առկա են համապատասխան քանակու-թյամբ տախտակներ, դանակներ և այլն			
4.3.Սննդամթերքի տեղափոխում, ընդունում և պահպանում			
Սննդամթերքն ընդունողներն ու պահպանողները կրում են համապատասխան մաքուր հագուստ			
Մթերքը պահվում է փչացումը բացառող պայմաններում՝ ըստ մակնշման, իսկ հոտ կլանող մթերքները չեն պահպանվում սուր հոտ ունեցող մթերքների հետ համատեղ			
Առկա են անասնաբուժական ուղեկցող փաստաթղթերն ու ԱՍՓ հավաստող կտրոնը			
Առկա են սպանդանոցային ծագում հավաստող փաստաթղթեր			
Բացակայում է ժամկետանց մթերք			
Ամբողջ հումքն ընդունվում է համապատասխան ուղեկցող փաստաթղթերով, որոնք հաստատում են անվտանգությունն ու որակը			
Այլ			

5.Սնուցմանը ներկայացվող հարցեր			
Օրվա մենյուի տեսանելի առկայություն			
Օրվա մենյուի հիմնական բաղադրիչներ և ծավալներ՝ համաձայն տեխնիկական բնութագրի			
Փաստացի մատակարարված սննդամթերք և ծավալներ			
Որպես նվեր ստացված մթերքի առկայություն, աղբյուր			
Վերջին անգամ նվեր ստացված մթերքի ժամանակահատված, նվիրատու սուբյեկտ և ընդունման ընթացակարգ			
Այլ			

Դիտարկում իրականացնողներ՝

Պատասխանատու անձ (պատասխանող)՝

Ամսաթիվ՝

Հավելված 3. Սպասարկման արտադրական և կենցաղային սենքեր, ընդհանուր պատկեր

Սպասարկման արտադրական և կենցաղային սենքեր					
N	Հաստատություն	Կենցաղային սենքերը պահպանվում են մաքուր	Ապահովված են հիգիենիկ պատշաճ կանոնները՝ ներառյալ խաչաձև աղտոտումից պաշտպանումը	Արագ փչացող սննդամթերքի բաժիններն ապահովված են սառնարանային սարքավորումներով, պահանջվող ջերմային ռեժիմում պահպանելու համար	Վարչատնտեսական կենցաղային և օժանդակ բաժինները առանձնացված են սննդամթերքի պահպանման հատվածից, տարածքն ապահովված է կենցաղային տարածքներով (սանհանգույց, լվացարան, տաք և սառը ջուր, օճառ, ախտահանիչ լուծույթներ, հանդերձարան)
1.	«Մարի Իզմիրյանի անվան մանկատուն» ՊՈԱԿ	Պահպանված է	Պահպանված է	Պահպանված է	Պահպանված է մասնակի
2.	«Գավառի մանկատուն» ՊՈԱԿ	Պահպանված է	Պահպանված է	Պահպանված է	Պահպանված է մասնակի
3.	«Գյումրու երեխաների տուն» ՊՈԱԿ	Պահպանված է	Պահպանված է	Պահպանված է	Պահպանված է մասնակի
4.	Դիլիջանի երեխաների խնամքի և պաշտպանության գիշերօթիկ հաստատություն ՊՈԱԿ	Պահպանված է	Պահպանված է	Պահպանված է մասնակի	Պահպանված է մասնակի
5.	«Գյումրիի երեխաների խնամքի և պաշտպանության հաստատություն թիվ 1 գիշերօթիկ» ՊՈԱԿ	Պահպանված է մասնակի	Պահպանված է մասնակի	Պահպանված է	Պահպանված է մասնակի
6.	«Գյումրի քաղաքի երեխաների սոցիալական հոգաձուլության կենտրոն» ՊՈԱԿ	Պահպանված է մասնակի	Պահպանված չէ	Պահպանված է մասնակի	Պահպանված է մասնակի
7.	«Երեխաների և ընտանիքի աջակցության կենտրոն» ՊՈԱԿ	Պահպանված է մասնակի	Պահպանված է մասնակի	Պահպանված է	Պահպանված չէ
8.	«Երևանի «Չատիկ» երեխաների աջակցության կենտրոն» ՊՈԱԿ	Պահպանված չէ	Պահպանված է մասնակի	Պահպանված չէ	Պահպանված չէ
9.	«Սյունիքի մարզի երեխայի և ընտանիքի աջակցության կենտրոն» հիմնադրամում	Պահպանված է	Պահպանված չէ	Պահպանված չէ	Պահպանված չէ
10.	«Երևանի Աջափնյակ վարչական շրջանի երեխաների աջակցության կենտրոն» ՊՈԱԿ	Պահպանված է	Պահպանված է	Պահպանված է	Պահպանված է մասնակի
11.	«Խարբերդի մասնագիտացված մանկատուն» ՊՈԱԿ	Պահպանված է	Պահպանված է	Պահպանված է	Պահպանված է մասնակի
12.	«Լուռու մարզի երեխայի և ընտանիքի աջակցության կենտրոն» ՊՈԱԿ	Պահպանված է	Պահպանված է	Պահպանված է	Պահպանված է մասնակի
13.	«Վանաձորի մանկատուն» ՊՈԱԿ	Պահպանված է	Պահպանված է	Պահպանված է	Պահպանված է մասնակի
14.	«Գյումրու Ֆ.Նանսենի անվան երեխաների խնամքի և պաշտպանության գիշերօթիկ հաստատություն» ՊՈԱԿ	Պահպանված է	Պահպանված է	Պահպանված է	Պահպանված է մասնակի
15.	«Բյուրեղավանի երեխաների խնամքի և պաշտպանության գիշերօթիկ հաստատություն» ՊՈԱԿ	Պահպանված է	Պահպանված է	Պահպանված է	Պահպանված է
16.	«Երևանի «Մանկան տուն» ՊՈԱԿ	Պահպանված է	Պահպանված է	Պահպանված է	Պահպանված է

Հավելված 4. Աշխատակիցների անձնական հիգիենա, ընդհանուր պատկեր

Աշխատակիցների անձնական հիգիենա			
N	Հաստատություն	Անձնակազմը ենթարկվել է նախնական և պարբերական բժշկական զննությունների և ունի սանիտարական գրքույկ	Յուրաքանչյուրը պահպանում է անձնական հիգիենայի կանոնները և կրում է համապատասխան մաքուր հագուստ
1.	«Մարի Իզմիրյանի անվան մանկատուն» ՊՈԱԿ	Պահպանված է	Պահպանված է
2.	«Գավառի մանկատուն» ՊՈԱԿ	Պահպանված է մասնակի	Պահպանված է
3.	«Գյումրու երեխաների տուն» ՊՈԱԿ	Պահպանված է մասնակի	Պահպանված է
4.	«Դիլիջանի երեխաների խնամքի և պաշտպանության գիշերօթիկ հաստատություն» ՊՈԱԿ	Պահպանված է	Պահպանված է մասնակի
5.	«Գյումրիի երեխաների խնամքի և պաշտպանության հաստատություն թիվ 1 գիշերօթիկ» ՊՈԱԿ	Պահպանված է	Պահպանված է
6.	«Գյումրի քաղաքի երեխաների սոցիալական հոգածության կենտրոն» ՊՈԱԿ	Պահպանված է մասնակի	Պահպանված է
7.	«Երեխաների և ընտանիքի աջակցության կենտրոն» ՊՈԱԿ	Պահպանված է մասնակի	Պահպանված է մասնակի
8.	«Երևանի «Չատիկ» երեխաների աջակցության կենտրոն» ՊՈԱԿ	Պահպանված չէ	Պահպանված չէ
9.	«Սյունիքի մարզի երեխայի և ընտանիքի աջակցության կենտրոն» հիմնադրամում	Պահպանված է մասնակի	Պահպանված է
10.	«Երևանի Աջափնյակ վարչական շրջանի երեխաների աջակցության կենտրոն» ՊՈԱԿ	Պահպանված է մասնակի	Պահպանված է
11.	«Խարբերդի մասնագիտացված մանկատուն» ՊՈԱԿ	Պահպանված է	Պահպանված է մասնակի
12.	«Լուռու մարզի երեխայի և ընտանիքի աջակցության կենտրոն» ՊՈԱԿ	Պահպանված է	Պահպանված է
13.	«Վանաձորի մանկատուն» ՊՈԱԿ	Պահպանված է	Պահպանված է
14.	«Գյումրու Ֆ. Նանսենի անվան երեխաների խնամքի և պաշտպանության գիշերօթիկ հաստատություն» ՊՈԱԿ	Պահպանված է	Պահպանված է
15.	«Բյուրեղավանի երեխաների խնամքի և պաշտպանության գիշերօթիկ հաստատություն» ՊՈԱԿ	Պահպանված է մասնակի	Պահպանված է
16.	«Երևանի «Մանկան տուն» ՊՈԱԿ	Պահպանված է	Պահպանված է

Հավելված 5. Միջատների և կրծողների դեմ տարվող պայքար, ընդհանուր պատկեր

Միջատների և կրծողների եմ տարվող պայքար			
N	Հաստատություն	Իրականացվել են համապատասխան աշխատանքներ կենդանիների և վնասատուների մուտքը կանխելու ուղղությամբ	
		Դեռատիզացիայի կատարման պայմանագրեր	Ցանցեր, դռներ, պատուհաններ
1.	«Մարի Իզմիրյանի անվան մանկատուն» ՊՈԱԿ	Պահպանված է	Պահպանված է
2.	«Գավառի մանկատուն» ՊՈԱԿ	Պահպանված է	Պահպանված է
3.	«Գյումրու երեխաների տուն» ՊՈԱԿ	Պահպանված է	Պահպանված է
4.	«Դիլիջանի երեխաների խնամքի և պաշտպանության գիշերօթիկ հաստատություն» ՊՈԱԿ	Պահպանված է	Պահպանված է մասնակի
5.	«Գյումրիի երեխաների խնամքի և պաշտպանության հաստատություն թիվ 1 գիշերօթիկ» ՊՈԱԿ	Պահպանված է	Պահպանված է
6.	«Գյումրի քաղաքի երեխաների սոցիալական հոգածության կենտրոն» ՊՈԱԿ	Պահպանված է	Պահպանված է մասնակի
7.	«Երեխաների և ընտանիքի աջակցության կենտրոն» ՊՈԱԿ	Պահպանված է	Պահպանված է
8.	«Երևանի «Չատիկ» երեխաների աջակցության կենտրոն» ՊՈԱԿ	Պահպանված է	Պահպանված է
9.	«Սյունիքի մարզի երեխայի և ընտանիքի աջակցության կենտրոն» հիմնադրամում	Պահպանված է	Պահպանված է մասնակի
10.	«Երևանի Աջափնյակ վարչական շրջանի երեխաների աջակցության կենտրոն» ՊՈԱԿ	Պահպանված է	Պահպանված է
11.	«Խարբերդի մասնագիտացված մանկատուն» ՊՈԱԿ	Պահպանված է	Պահպանված է մասնակի
12.	«Լուռու մարզի երեխայի և ընտանիքի աջակցության կենտրոն» ՊՈԱԿ	Պահպանված է	Պահպանված է
13.	«Վանաձորի մանկատուն» ՊՈԱԿ	Պահպանված է	Պահպանված է
14.	«Գյումրու Ֆ. Նանսենի անվան երեխաների խնամքի և պաշտպանության գիշերօթիկ հաստատություն» ՊՈԱԿ	Պահպանված է մասնակի	Պահպանված է
15.	«Բյուրեղավանի երեխաների խնամքի և պաշտպանության գիշերօթիկ հաստատություն» ՊՈԱԿ	Պահպանված է	Պահպանված է
16.	«Երևանի «Մանկան տուն» ՊՈԱԿ	Պահպանված է	Պահպանված է

Հավելված 6. Արտադրական թափոններ, ընդհանուր պատկեր

Արտադրական թափոններ		
N	Հաստատություն	Ապահովված և համապատասխան վայրերում են գտնվում մնացորդների համար նախատեսված աղբարկղները
1.	«Մարի Իզմիրյանի անվան մանկատուն» ՊՈԱԿ	Պահպանված է
2.	«Գալաթի մանկատուն» ՊՈԱԿ	Պահպանված է
3.	«Գյումրու երեխաների տուն» ՊՈԱԿ	Պահպանված է
4.	«Դիլիջանի երեխաների խնամքի և պաշտպանության գիշերօթիկ հաստատություն» ՊՈԱԿ	Պահպանված է մասնակի
5.	«Գյումրիի երեխաների խնամքի և պաշտպանության հաստատություն թիվ 1 գիշերօթիկ» ՊՈԱԿ	Պահպանված է
6.	«Գյումրի քաղաքի երեխաների սոցիալական հոգածության կենտրոն» ՊՈԱԿ	Պահպանված է մասնակի
7.	«Երեխաների և ընտանիքի աջակցության կենտրոն» ՊՈԱԿ	Պահպանված է մասնակի
8.	«Երևանի «Չատիկ» երեխաների աջակցության կենտրոն» ՊՈԱԿ	Պահպանված է մասնակի
9.	«Սյունիքի մարզի երեխայի և ընտանիքի աջակցության կենտրոն» հիմնադրամում	Պահպանված է
10.	«Երևանի Աջափնյակ վարչական շրջանի երեխաների աջակցության կենտրոն» ՊՈԱԿ	Պահպանված է
11.	«Խարբերդի մասնագիտացված մանկատուն» ՊՈԱԿ	Պահպանված է
12.	«Լուռու մարզի երեխայի և ընտանիքի աջակցության կենտրոն» ՊՈԱԿ	Պահպանված է մասնակի
13.	«Վանաձորի մանկատուն» ՊՈԱԿ	Պահպանված է մասնակի
14.	«Գյումրու Փ. Նանսենի անվան երեխաների խնամքի և պաշտպանության գիշերօթիկ հաստատություն» ՊՈԱԿ	Պահպանված է
15.	«Բյուրեղավանի երեխաների խնամքի և պաշտպանության գիշերօթիկ հաստատություն» ՊՈԱԿ	Պահպանված է
16.	«Երևանի «Մանկան տուն» ՊՈԱԿ	Պահպանված է

Հավելված 7. Սարքավորումներ և գույք, ընդհանուր պատկեր

Սարքավորումներ և գույք				
N	Հաստատություն	Ապահովված են անհրաժեշտ գույքով և սառնարանային սարքավորումներով	Ապահովված են ստուգիչ և չափիչ սարքավորումներով	Առկա են համապատասխան քանակությամբ տախտակներ, դանակներ և այլն
1.	«Մարի Իզմիրյանի անվան մանկատուն» ՊՈԱԿ.	Պահպանված է	Պահպանված է	Պահպանված է
2.	«Գավառի մանկատուն» ՊՈԱԿ.	Պահպանված է	Պահպանված է	Պահպանված է
3.	«Գյումրու երեխաների տուն» ՊՈԱԿ	Պահպանված է	Պահպանված է	Պահպանված է
4.	Դիլիջանի երեխաների խնամքի և պաշտպանության գիշերօթիկ հաստատություն» ՊՈԱԿ	Պահպանված է մասնակի	Պահպանված է մասնակի	Պահպանված է մասնակի
5.	«Գյումրիի երեխաների խնամքի և պաշտպանության հաստատություն թիվ 1 գիշերօթիկ» ՊՈԱԿ	Պահպանված է մասնակի	Պահպանված է	Պահպանված է
6.	«Գյումրի քաղաքի երեխաների սոցիալական հոգածության կենտրոն» ՊՈԱԿ	Պահպանված է մասնակի	Պահպանված է	Պահպանված է
7.	«Երեխաների և ընտանիքի աջակցության կենտրոն» ՊՈԱԿ	Պահպանված է մասնակի	Պահպանված է մասնակի	Պահպանված է մասնակի
8.	«Երևանի «Չատիկ» երեխաների աջակցության կենտրոն» ՊՈԱԿ	Պահպանված է մասնակի	Պահպանված է	Պահպանված է
9.	«Սյունիքի մարզի երեխայի և ընտանիքի աջակցության կենտրոն» հիմնադրամում	Պահպանված է	Պահպանված է մասնակի	Պահպանված է մասնակի
10.	«Երևանի Աջափնյակ վարչական շրջանի երեխաների աջակցության կենտրոն» ՊՈԱԿ	Պահպանված է	Պահպանված է	Պահպանված է
11.	«Խարբերդի մասնագիտացված մանկատուն» ՊՈԱԿ	Պահպանված է	Պահպանված է	Պահպանված է
12.	«Լուռու մարզի երեխայի և ընտանիքի աջակցության կենտրոն» ՊՈԱԿ	Պահպանված է	Պահպանված է	Պահպանված է
13.	«Վանաձորի մանկատուն» ՊՈԱԿ	Պահպանված է	Պահպանված է մասնակի	Պահպանված է
14.	«Գյումրու Ֆ. Նանսենի անվան երեխաների խնամքի և պաշտպանության գիշերօթիկ հաստատություն» ՊՈԱԿ	Պահպանված է	Պահպանված է	Պահպանված է
15.	«Բյուրեղավանի երեխաների խնամքի և պաշտպանության գիշերօթիկ հաստատություն» ՊՈԱԿ	Պահպանված է	Պահպանված է	Պահպանված է
16.	«Երևանի «Մանկան տուն» ՊՈԱԿ	Պահպանված է	Պահպանված է	Պահպանված է

Հավելված 8. Սննդամթերքի տեղափոխում, ընդունում և պահպանում, ընդհանուր պատկեր

Սննդամթերքի տեղափոխում, ընդունում և պահպանում							
N	Հաստատություն	Սննդամթերքն ընդունողներն ու պահպանողները կրում են համապատասխան հագուստ	Մթերքը պահվում է փացումը բացառող պայմաններում՝ ըստ մակնշման, իսկ հոտ կլանող մթերքները չեն պահպանվում սուր հոտ ունեցող մթերքների հետ համատեղ	Առկա են անասնաբուժական ուղեկցող փաստաթղթերն ու ԱՍՓ հավաստող կտրոնը	Առկա են սպանդանոցային ծագում հավաստող փաստաթղթեր	Բացակայում է ժամկետանց մթերք	Ամբողջ հումքն ընդունվում է համապատասխան ուղեկցող փաստաթղթերով, որոնք հաստատում են անվտանգությունն ու որակը
1.	«Մարի Իգվիրյանի անվան մանկատուն» ՊՈԱԿ	Պահպանված է	Պահպանված է մասնակի	Պահպանված է	Պահպանված է	Պահպանված է	Պահպանված է
2.	«Գավառի մանկատուն» ՊՈԱԿ	Պահպանված է մասնակի	Պահպանված է	Պահպանված է	Պահպանված է	Պահպանված է	Պահպանված է մասնակի
3.	«Գյումրու երեխաների տուն» ՊՈԱԿ	Պահպանված է	Պահպանված է մասնակի	Պահպանված է	Պահպանված է	Պահպանված է մասնակի	Պահպանված է
4.	Դիլիջանի երեխաների ինսամբի և պաշտպանության գիշերօթիկ հաստատություն» ՊՈԱԿ	Պահպանված է մասնակի	Պահպանված է մասնակի	Պահպանված է	Պահպանված է	Պահպանված է	Պահպանված է
5.	«Գյումրիի երեխաների ինսամբի և պաշտպանության հաստատություն թիվ 1 գիշերօթիկ» ՊՈԱԿ	Պահպանված է մասնակի	Պահպանված է	Պահպանված է	Պահպանված է	Պահպանված է	Պահպանված է
6.	«Գյումրի քաղաքի երեխաների սոցիալական հոգածության կենտրոն» ՊՈԱԿ	Պահպանված է	Պահպանված է մասնակի	Պահպանված է	Պահպանված է	Պահպանված է	Պահպանված է
7.	«Երեխաների և ընտանիքի աջակցության կենտրոն» ՊՈԱԿ	Պահպանված է մասնակի	Պահպանված է մասնակի	Պահպանված չէ	Պահպանված չէ	Պահպանված է	Պահպանված չէ
8.	«Երևանի «Չատիկ» երեխաների աջակցության կենտրոն» ՊՈԱԿ	Պահպանված է մասնակի	Պահպանված է մասնակի	Պահպանված չէ	Պահպանված է մասնակի	Պահպանված է մասնակի	Պահպանված չէ
9.	«Սյունիքի մարզի երեխայի և ընտանիքի աջակցության կենտրոն» հիմնադրամ	Պահպանված է	Պահպանված է մասնակի	Պահպանված է	Պահպանված չէ	Պահպանված է	Պահպանված չէ
10.	«Երևանի Աջափնյակ վարչական շրջանի երեխաների աջակցության կենտրոն» ՊՈԱԿ	Պահպանված է	Պահպանված է	Պահպանված է	Պահպանված է	Պահպանված է	Պահպանված է մասնակի
11.	«Խարբերդի մասնագիտացված մանկատուն» ՊՈԱԿ	Պահպանված է	Պահպանված է մասնակի	Պահպանված է	Պահպանված է	Պահպանված է	Պահպանված է
12.	«Լուռու մարզի երեխայի և ընտանիքի աջակցության կենտրոն» ՊՈԱԿ	Պահպանված է մասնակի	Պահպանված է մասնակի	Պահպանված է	Պահպանված է	Պահպանված է	Պահպանված է մասնակի
13.	«Վանաձորի մանկատուն» ՊՈԱԿ	Պահպանված է	Պահպանված է	Պահպանված է	Պահպանված է	Պահպանված է	Պահպանված է մասնակի
14.	«Գյումրու Ֆ. Նանսենի անվան երեխաների ինսամբի և պաշտպանության գիշերօթիկ հաստատություն» ՊՈԱԿ	Պահպանված է	Պահպանված է մասնակի	Պահպանված է	Պահպանված է	Պահպանված է	Պահպանված է
15.	«Բյուրեղավանի երեխաների ինսամբի և պաշտպանության գիշերօթիկ հաստատություն» ՊՈԱԿ	Պահպանված է	Պահպանված է մասնակի	Պահպանված է	Պահպանված է	Պահպանված է	Պահպանված է
16.	«Երևանի «Մանկան տուն» ՊՈԱԿ	Պահպանված է	Պահպանված է	Պահպանված է	Պահպանված է	Պահպանված է	Պահպանված է

Հավելված 9. Սուուցմանը ներկայացվող հարցեր, ընդհանուր պատկեր

Սուուցմանը ներկայացվող հարցեր					
N	Հաստատություն	Օրվա մեկյուրի տեսանելի առկայություն	Օրվա մեկյուրի հիմնական բաղադրիչներ և ծավալներ՝ համաձայն տեխնիկական բնութագրի	Փաստացի մատակարարված սննդամթերք և ծավալներ	Որպես նվեր ստացված մթերքի առկայություն
1.	«Մարի Իզմիրյանի անվան մանկատուն» ՊՈԱԿ	Պահպանված է	Պահպանված է	Պահպանված է	Առկա է
2.	«Գավառի մանկատուն» ՊՈԱԿ	Պահպանված է	Պահպանված է	Պահպանված է	Առկա է
3.	«Գյումրու երեխաների տուն» ՊՈԱԿ	Պահպանված է	Պահպանված է	Պահպանված է	Առկա չէ
4.	Դիլիջանի երեխաների խնամքի և պաշտպանության գիշերօթիկ հաստատություն» ՊՈԱԿ	Պահպանված է մասնակի	Պահպանված է մասնակի	Պահպանված չէ	Առկա չէ
5.	«Գյումրիի երեխաների խնամքի և պաշտպանության հաստատություն թիվ 1 գիշերօթիկ» ՊՈԱԿ	Պահպանված է	Պահպանված է	Պահպանված է մասնակի	Առկա է
6.	«Գյումրի քաղաքի երեխաների սոցիալական հոգաժողովան կենտրոն» ՊՈԱԿ	Պահպանված է	Պահպանված է	Պահպանված է	Առկա չէ
7.	«Երեխաների և ընտանիքի աջակցության կենտրոն» ՊՈԱԿ	Պահպանված չէ	Պահպանված է մասնակի	Պահպանված է	Առկա չէ
8.	«Երևանի «Չատիկ» երեխաների աջակցության կենտրոն» ՊՈԱԿ	Պահպանված չէ	Պահպանված չէ	Պահպանված չէ	Առկա է
9.	«Սյունիքի մարզի երեխայի և ընտանիքի աջակցության կենտրոն» հիմնադրամուլմ	Պահպանված է մասնակի	Պահպանված է մասնակի	Պահպանված է մասնակի	Առկա չէ
10.	«Երևանի Աջափնյակ վարչական շրջանի երեխաների աջակցության կենտրոն» ՊՈԱԿ	Պահպանված է	Պահպանված է	Պահպանված է	Առկա չէ
11.	«Խարբերդի մասնագիտացված մանկատուն» ՊՈԱԿ	Պահպանված է	Պահպանված է	Պահպանված է	Առկա է
12.	«Լուռու մարզի երեխայի և ընտանիքի աջակցության կենտրոն» ՊՈԱԿ	Պահպանված է	Պահպանված է մասնակի	Պահպանված է մասնակի	Առկա չէ
13.	«Վանաձորի մանկատուն» ՊՈԱԿ	Պահպանված է մասնակի	Պահպանված է	Պահպանված է մասնակի	Առկա է
14.	«Գյումրու Ֆ. Նանսենի անվան երեխաների խնամքի և պաշտպանության գիշերօթիկ հաստատություն» ՊՈԱԿ	Պահպանված է մասնակի	Պահպանված է	Պահպանված է	Առկա է
15.	«Բյուրեղավանի երեխաների խնամքի և պաշտպանության գիշերօթիկ հաստատություն» ՊՈԱԿ	Պահպանված է	Պահպանված է	Պահպանված է մասնակի	Առկա չէ
16.	«Երևանի «Մանկան տուն» ՊՈԱԿ	Պահպանված է	Պահպանված է	Պահպանված է	Առկա է

ՀՈՒՇԱԳԻՐ

Համագործակցության մասին

Ք. Երևան

« 29 » մարտի 2019թ.

«Իրազեկ և պաշտպանված սպառող» հասարակական կազմակերպությունը, ի դեմս նախագահ Բաբկեն Պիպոյանի (Այսուհետ Կողմ 1 կամ Կազմակերպություն), որը գործում է Կազմակերպության կանոնադրության հիման վրա, և ՀՀ աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարությունը, ի դեմս նախարար Զարուհի Բաթոյանի (Այսուհետ Կողմ 2 կամ Նախարարություն), որը գործում է Նախարարության կանոնադրության հիման վրա (Այսուհետ միասին Կողմեր), կնքեցին սույն հուշագիրը հետևյալի մասին:

1. ՀՈՒՇԱԳՐԻ ԱՌԱՐԿԱՆ

Սույն հուշագրով Կողմերը նախատեսում են Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրության շրջանակներում համագործակցել հուշագրի 2-րդ մասով նախատեսված ուղղություններով՝ իրենց հնարավորությունների, միջոցների և փորձի կիրառմամբ:

2. ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ՈՒՂՂՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

2.1. Սույն հուշագրի շրջանակում Կողմերը համագործակցում են ՀՀ աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարության ենթակայությամբ գործող պետության հոգածության ներքո գտնվող երեխաների խնամքի և պաշտպանության հաստատություններում (Այսուհետ հաստատություններ) սննդամթերքի անվտանգության և սնուցման հիմնախնդիրների բացահայտման և կարգավորման, ինչպես նաև պետության հոգածության ներքո գտնվող երեխաների առողջության պահպանմանն ու գործընթացի նկատմամբ վերահսկողական գործիքների և թափանցիկության մեծացմանն ու աշխատանքների կազմակերպման արդյունավետության բարձրացմանն ուղղություններով: Համագործակցության շրջանակում կիրականացվեն հաստատություններին մատակարարվող սննդամթերքի տեխնիկական բնութագրերի համատեղ ուսումնասիրություններ, տեղերում կիրականացվեն ուսումնասիրություններ փաստացի մատակարարվող մթերքի որակի, գնման պայմանագրով սահմանված տեխնիկական բնութագրերին համապատասխանության և մատակարար ընկերության կողմից ստանձնած պարտավորությունները լիարժեք և ամբողջական կատարելու մասով:

2.2. Հուշագրի շրջանակում նախատեսվում է կազմակերպել վերապատրաստման դասընթացներ հաստատություններում մթերքի ընդունման համար համապատասխան պատասխանատու նշանակված անձանց համար, ինչպես նաև Նախարարության աշխատակից համարվող և վերահսկողական գործառույթ ունեցող աշխատակիցների կարողությունների զարգացմանն ուղղությամբ:

2.3. Սույն հուշագրի շրջանակներում համագործակցության ընթացքում անհրաժեշտ փաստաթղթերի փոխանակման, տեխնիկական բնութագրերի կատարելագործմանն ուղղված առաջարկությունների, սննդամթերքի հանձնման-ընդունման գործընթացում բացահայտված խնդրահարույց հարցերի և դրանց հաղթահարման, առկա ռիսկերի նվազեցման և հնարավոր այլ խնդիրների բացահայտման ու դրանց կանոնակարգման ուղղությամբ առաջարկությունների քննարկման նպատակով կողմերը միմյանց կողմից լիազորված ներկայացուցիչների միջոցով կազմակերպում են համատեղ խորհրդակցություններ, աշխատանքային քննարկումներ, հանդիպումներ, տեղեկատվության փոխանակումներ և այլն:

3. ԿՈՂՄԵՐԻ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԸ ԵՎ ՊԱՐՏԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

Կողմերը պարտավորվում են ձեռնարկել բոլոր միջոցները սույն հուշագրով ստանձնած իրենց պարտականությունները բարեխղճորեն, Կողմերի միջև համաձայնեցված ժամկետներում կատարելու համար: Սույն հուշագիրը Կողմերից ոչ մեկի համար ֆինանսական պարտավորություններ չի առաջացնում, բացառությամբ հուշագրի 4-րդ մասով նախատեսված դեպքերի:

4. ԿՈՂՄԵՐԻ ՀԱՇՎԱՐԿՆԵՐԸ

Կողմերն առանձին դեպքերում Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրությամբ սահմանված կարգով փոխադարձ համաձայնությամբ սույն հուշագրի 2-րդ մասով սահմանված կոնկրետ ուղղությունների հետ կապված ծառայությունները կարող են իրականացնել դրանցից յուրաքանչյուրի համար նախատեսված ֆինանսական բնույթի գրավոր համաձայնագրերով՝ կախված այս կամ այն Կողմի ուժերով իրականացվող աշխատանքների ծախսատարությունից:

5. ՀՈՒՇԱԳՐԻ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹՅԱՆ ԺԱՄԿԵՏԸ

5.1. Սույն հուշագիրն ուժի մեջ է մտնում Կողմերի ստորագրման օրվանից և գործում է մինչև 2019թ. Դեկտեմբերի 31-ը:

5.2. Սույն հուշագիրը կարող է վաղաժամկետ լուծվել Կողմերից յուրաքանչյուրի նախաձեռնությամբ՝ ենթադրվող դադարեցման օրվանից ոչ ուշ, քան 1 (մեկ) ամիս առաջ մյուս Կողմին գրավոր ծանուցմամբ:

6. ԱՆՀԱՂԹԱՀԱՐԵԼԻ ՈՒԺԻ ԱԶԴԵՑՈՒԹՅՈՒՆ (ՖՈՐՍՄԱԺՈՐ)

Սույն հուշագրով նախատեսված պարտականություններն ամբողջությամբ կամ մասնակիորեն չկատարելու համար Կողմերն ազատվում են պատասխանատվությունից, եթե դա եղել է անհաղթահարելի ուժի ազդեցության 3 հետևանքով, որը ծագել է հուշագիրը կնքելուց հետո և Կողմերը չէին կարող կանխատեսել կամ կանխարգելել: Այդպիսի իրավիճակներ են՝ երկրաշարժը, ջրհեղեղը, հրդեհը, պատերազմը, ռազմական և արտակարգ դրություն հայտարարելը, քաղաքական հուզումները, գործադուլները, հաղորդակցության միջոցների աշխատանքի դադարեցումը, պետական մարմինների ակտերը և այլն, որոնք անհնարին են դարձնում սույն հուշագրով պարտավորությունների կատարումը: Եթե անհաղթահարելի ուժի ազդեցությունը շարունակվում է 3 (երեք)

ամսից ավելի, ապա Կողմերից յուրաքանչյուրն իրավունք ունի լուծել սույն հուշագիրը՝ այդ մասին նախապես տեղեկացնելով մյուս Կողմին:

7. ՎԵՃԵՐԻ ԼՈՒԾՄԱՆ ԿԱՐԳԸ

Սույն հուշագրի և դրա հիման վրա Կողմերի միջև կնքվող առանձին համաձայնագրերի կատարման ընթացքում առաջացած վեճերն ու տարաձայնությունները լուծվում են բանակցությունների միջոցով, իսկ համաձայնություն ձեռք չբերվելու դեպքում՝ Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրությամբ սահմանված կարգով:

8. ԱՅԼ ԴՐՈՒՅԹՆԵՐ

8.1. Սույն հուշագրում փոփոխություններ և լրացումներ կարող են կատարվել Կողմերի փոխադարձ գրավոր համաձայնությամբ և համարվում են դրա անբաժանելի մասը:

8.2. Սույն հուշագրով ստանձնած պարտականությունները չկատարելու կամ ոչ պատշաճ կատարելու դեպքում Կողմերը կրում են պատասխանատվություն Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրությամբ սահմանված կարգով:

8.3. Սույն հուշագրով չնախատեսված հարցերը կարգավորվում են Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրությամբ:

8.4. Սույն հուշագիրը կնքված է հայերեն լեզվով, հավասար իրավաբանական ուժ ունեցող երկու օրինակից: Յուրաքանչյուր Կողմին տրվում է մեկական օրինակ:

9. ԿՈՂՄԵՐԻ ՀԱՍՑԵՆԵՐԸ ԵՎ ԱՏՈՐԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

Կողմ 1

«Իրազեկ և պաշտպանված սպառող» ՀԿ

Հասցե՝ 0041, ք. Երևան, Արցախի 30, 4-րդ հարկ, 401 սենյակ
Հեռ.՝ +37410 430 930

Նախագահ՝

Բ. Պիպոյան

Կողմ 2

ՀՀ աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարություն

Հասցե՝ ք. Երևան,
կառավարական տուն 3

Նախարար՝

Ջ. Բաթոյան

